

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS

KO NI VEČ MEJA

5. STROKOVNO - ZNANSTVENI POSVET
(zbornik predavanj)

Trbiž, Italija
12. in 13. maj 2006

LJUBLJANA, 2006

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS

KO NI VEČ MEJA

5. STROKOVNO - ZNANSTVENI POSVET
(zbornik predavanj)

Trbiž, Italija
12. in 13. maj 2006

LJUBLJANA, 2006

Izdajatelj in založnik:
SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS
Cankarjeva cesta 1/IV, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: ssk.up@eunet.si
spletna stran: www.slokongres.com

Odgovorni urednik:
Franci Feltrin

Urednik:
Luka Klopčič

Lektorica:
Mira Šekoranja

Grafična priprava:
Benjamin Pezdir s.p.

Tisk:
Potens d.o.o.

Srečanje je finančno podprl:
Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.48(063)(082)

Ko ni več meja: 5. strokovno-znanstveni posvet, Trbiž, Italija, 12. in 13.
maj 2006: (zbornik predavanj) / [urednik Luka Klopčič]. -
Ljubljana: Svetovni slovenski kongres = Slovenian World Congress, 2006

ISBN-10 961-91436-8-X
ISBN-13 978-961-91436-8-1
1. Klopčič, Luka
230665216

Na podlagi zakona o DDV (Ur. list RS št. 89/98) sodi zbornik
med publikacije za katere se obračunava DDV po stopnji 8,5%

„KO NI VEČ MEJA”

Trbiž, Italija
12. in 13. maj 2006

Kazalo

- **Franci Feltrin**, odgovorni urednik, Slovenija;
Urednikova beseda 7

POZDRAVNI NAGOVORI

- **Rudi Bartaloth**, predsednik SKS Planika, Italija 11
- **mag. Stanislav Raščan**,
podpredsednik Svetovnega slovenskega kongresa, Slovenija 13
- **mag. Janez Kramberger**,
predsednik Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu 16
- **Mojca Rutar**, predsednica TZGP, Turistična zveza Slovenije, Slovenija 18
- **Franco Baritussio**, župan občine Trbiž, Italija 20
- **Danijel Krivec**, župan občine Bovec, Slovenija 22

DOBRE PRAKSE SODELOVANJA NA PODROČJU TURIZMA OB MEJI IN V EVROPSKI ZVEZI

- **Martina Kanzian**, Regija Carnica Rož, Avstrija;
Delovanje regionalne razvojne agencije Carnica - Rož na področju turizma.. 27
- **Karl Hren**, Slovenska gospodarska zveza (SGZ), Avstrija;
Program Interreg, turizem in slovenska manjšina 31
- **Kristina Valenčič**, Euroservis – storitveno podjetje SDGZ iz Trsta, Italija
Projekti in dobre prakse na področju turizma in gospodarstva 34
- **Sirk Adriano – Joško**, Al cacciatore - Pri Lovcu, Italija;
Europrojekti na območju Primorske - vidik podjetnika 39

- **Franc Zabukošek**, SSK - Konferenca za Slovenijo in Društvo prijateljev Slomškove poti, Slovenija;
Romanja in romarske poti kot del turistične ponudbe 40
- **Mojca Rutar**, Komisija za mednarodno sodelovanje pri Turistični zvezi Slovenije in Turistična zveza Gornjega Posočja, Slovenija;
Čezmejno sodelovanje na ravni TDO 45

PO KOROŠKIH POTEH

- **Janko Zerzer**, Krščanska kulturna zveza (KKZ), Avstrija;
Po koroških poteh 51

PREDSTAVITEV KANALSKE DOLINE IN NJENE TURISTIČNE PONUDBE

- **Rudi Bartaloth**, Slovensko kulturno središče Planika, Italija;
Predstavitev Slovenskega kulturnega središča Planika 57
- **Rafko Dolhar**, Slovensko kulturno središče Planika, Italija;
Kanalska dolina v luči turizma 61

MOŽNOSTI SODELOVANJA S SLOVENIJO NA PODROČJU TURIZMA

- **Janez Stergar**, Inštitut za narodnostna vprašanja in Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija;
Spoznavanje zamejstva kot dejavnik utrjevanja skupnega slovenskega kulturnega prostora 65
- **Peter Vencelj**, Slovenija;
Turizem in Slovenci v sosednjih državah 68
- **Janko Zerzer**, Krščanska kulturna zveza (KKZ), Avstrija;
Jezikovne počitnice 70

SLOVENSKA TURISTIČNA PONUDBA V EVROPI

- **Jože Kopeinig**, Katoliški dom prosvete v Tinjah, Avstrija;
Turizem – dopust pri prijateljih? 77
- **Drago Bulc**, Društvo turističnih novinarjev Slovenije, Slovenija;
Slovenski turizem brez meja 79
- **Aldo Rupel**, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Italija;
Turizem – gospodarska panoga med Slovenci na Goriškem v Italiji 83

- **Martina Piko-Rustia**, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Avstrija;
Znanost in turizem 88
- **Nevenka Pečar**, KRUT, Italija;
Socialni turizem 97
- **Ludwig Druml**, Alte Post / Stara Pošta, Avstrija;
Izziv turistične ponudbe 99
- **Divna Sancin Čuk**, Aurora viaggi, Italija;
Profil agencije Aurora viaggi Trst 101
- **Marjan Pintarič**, Turistično društvo Nočni pohodniki – Precetinci, Slovenija;
Turistično društvo Nočni pohodniki – Precetinci 103
- **Robert Muscherlin**, Pavelhaus - Pavlova hiša, Avstrija;
Pomen Pavlove hiše v regionalnem turizmu 106

MISLI OB STROKOVNEM SREČANJU V TRBIŽU

- **Borut Rutar**, Slovenija;
Ob simpoziju o slovenskem turizmu na tromeji Slovenija - Italija – Avstrija . . 113

Zbornik pred Vami je nastal po strokovno-znanstvenem posvetu v Trbižu, ki je potekal v maju 2006. Svetovni slovenski kongres je s tovrstnimi posveti začel v prizadevanju, da bi nakazal probleme in morebitne možne rešitve pri ohranjanju in nadaljnjem razvijanju slovenske nacionalne zavesti na vsem slovenskem ozemlju ob vstopanju in po vstopu v Evropsko zvezo. Simpoziji »Ko ni več meja« spodbujajo sodelovanje slovenskih organizacij in društev, ki delujejo povsod po Evropi in ki so pomembna za našo prepoznavnost. Upam, da bodo zbrani prispevki udeležencev na našem posvetu v pomoč vsem, ki se ukvarjate z vprašanjem ohranjanja slovenstva na splošno ali pa tudi bolj specifično.

Za gostoljubje in soorganizacijo pri izvedbi 5. srečanja »Ko ni več meja« se zahvaljujem društvu S.K.S, Planika ter predsedniku društva, gospodu Rudiju Bartalothu. Moja iskrena zahvala tudi vsem, ki sicer ne prebivate v Sloveniji, ste pa s svojo udeležbo, predavanji in predlogi pripomogli k še enem uspešnemu posvetu in, upam, tudi h konkretnim predlogom, ki naj bi obrodili sadove. Hvala vam za zvestobo in trud, ki ju vlagate v upanje za boljšo prihodnost slovenskega naroda.

V čast si štejem, da smo posvet lahko začeli s pozdravnimi besedami uglednih gostov-politikov in ljudi, ki so neposredno vpleteni v razvoj dogajanja v turizmu. Svetovni slovenski kongres je namreč prepričan, da prav turizem lahko, in tudi mora, ob podpori pristojnih organov RS, delovati kot »promotor« slovenske države in njene ponudbe. Pri tem seveda ne smemo spregledati obveznosti in dolžnosti vodstva RS, ki naj oblikuje in strukturira celostno politiko in usmeritve vseslovenske turistične ponudbe, ta pa se, nika ne pozabimo, ne sestoji zgolj iz turističnih in gostinskih podjetij v Sloveniji, ampak iz vseh slovenskih podjetij, kjerkoli v Evropi se že ta nahajajo. Prav Slovenija bi morala prva ponuditi pomoč in podporo slovenskemu turizmu onkraj državne meje in ne obratno.

Upam, da bo pričujoči zbornik z mojo dobronamerno kritiko dosegel vse tiste, ki imajo moč in pooblastila in jih preveva želja, da bi na evropskem in svetovnem turističnem trgu nastopili z istimi cilji; ponuditi Slovenijo kot deželo naravnih in kulturnih znamenitosti, neštetih možnosti za še tako zahtevnega gosta današnjega časa.

Franci Feltrin, odgovorni urednik

Uvodni nagovori

Rudi Bartaloth, predsednik

Slovensko kulturno središče Planika, Italija

Gospe, gospodje, spoštovani gostje!

Spoštovani soorganizatorji, udeleženci in predavatelji strokovnega posveta!

V veliko čast mi je, da vas lahko tu, na Trbižu v Kanalski dolini pozdravim v imenu Slovenskega kulturnega središča Planika ter vam zaželim dobrodošlico in veliko uspeha pri predstavitvi »Ponudbe in razsežnosti slovenskega turizma«. Ko nam je Slovenska konferenca Svetovnega Slovenskega kongresa predlagala soorganizacijo srečanja prav tu sredi Kanalske doline smo to z velikim veseljem sprejeli. Menim namreč, da je to enkratna priložnost, da se na enem samem kraju zbere glavnina zainteresiranih ustanov, društev in turističnih delavcev, ki lahko razpravlja, predlaga, skupno načrtuje in koordinira bodoče turistične premike ter tokove turizma na celotnem prostoru, kjer smo Slovenci naseljeni.

Slovenija sama ponuja sicer veliko naravnih lepote, kulturnih zanimivosti, različnih doživetij in uslug svojim gostom, svojo ponudbo pa lahko močno popestri tudi s tem kar obstaja zunaj njenih državnih meja, predvsem pri tem mislim na vse tisto kar ustvarjajo in kar lahko pokažejo slovenske avtohtone manjšine.

Mislim, da se, v času močne globalizacije in hitrega pretoka informaciji, vsi trudimo vključiti v sfero dogajanj in ponudbe ter prikazati turistične in kulturne lepote svojega kraja. Kljub velikemu trudu, ki ga vlagamo v to, marsikdaj bolje poznamo oddaljene eksotične kraje kot pa soseda, ki živi le nekaj deset kilometrov stran. Prav tak je tudi primer Kanalske doline, ki pa ni edini v našem zamejstvu. Velika večina ljudi, izletnikov, romarjev in potepuhov ve kje se nahajajo Svete Višarje in nekateri kar pogosto »zaidejo« tja. Vsi ti obiskovalci pa žal ne vedo, da v Kanalski dolini živi tudi avtohtona slovenska jezikovna skupnost.

Naj ta posvet začrta smernice in priporočila vsem, ki se ukvarjajo s turizmom (pa ne samo njim), da bodo začeli in znali upoštevati stvarnost in narodnostno sestavo območja, ki ga obiščejo ob priložnosti vsakovrstnih izletov in srečanj. Nenazadnje bo takšno obnašanje pokazalo tudi spoštovanje do sosedu. Pomembno bi bilo razpravljati tudi o povezavi med ponudniki turizma na območju enotnega kulturnega prostora. Evropske institucije spodbujajo tako sodelovanje in povezovanje in prav pri tem bi imeli, zaradi znanja obeh jezikov ter boljšega poznavanja tega območja, veliko prednost prav manjšinci. Povezovanje pa bi lahko privedlo tudi do gospodarskega sodelovanja v sami turistični panogi.

Glavno besedo bodo na tem posvetu imeli strokovnjaki, turistični delavci in ljudje, ki dodobra poznajo področje na katerem živijo in delajo. Naj pridejo na tem posvetu na površje tako pohvale, kot tudi kritike in opomini, da bomo lahko do naslednjega tematskega srečanja izboljšali »ponudbo in razsežnost slovenskega turizma«.

Hvala Slovenski Konferenci Svetovnega slovenskega kongresa za povabilo k sodelovanju, Občini Trbiž za pokroviteljstvo, pomoč pri logistiki in prostore, razpravljalcem in gostom pa za njihovo udeležbo in doprinos k razpravi.

***Rudi Bartaloth** se je rodil leta 1958 v Ukvah, občina Naborjet Ovčja Vas. Svoje otroštvo je preživel v Kanalski dolini in tam dokončal osemletko v italijanskem jeziku. Dokončal je petletno Trgovsko akademijo Žiga Zois v Trstu. Po diplomi se je vrnil v Kanalsko dolino, kjer je skoraj dvajset let delal za priznano bančno ustanovo. Bartaloth je predsednik Slovenskega kulturnega središča Planika v Kanalski dolini in že nekaj let zunanji svetovalec občine Trbiž za slovenski jezik.*

mag. Stanislav Raščan, predsednik

Slovenska konferenca SSK, Slovenija

Spoštovani udeleženci in organizatorji strokovnega posveta »Ko ni več meja«!

Vesel sem, da smo se zbrali že na našem petem vsakoletnem srečanju, tokrat ponovno pri slovenskih rojaki v Italiji, v Trbižu, in da je soorganizator letošnjega srečanja Slovensko kulturno središče Planika, ki v praksi uresničuje tematiko, o kateri bomo mi teoretično razpravljali. Strokovni posveti, ki smo jih s skupnim imenom na začetku poimenovali »Ko ne bo več meja«, so potekali najprej junija 2002 v Gorici in nato še novembra 2003 v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu. Namen prvih dveh simpozijev je bil predvsem opredeliti pomen nacionalne identitete Slovencev ter ugotoviti posebnosti njenega razvoja pred vstopanjem Slovenije v Evropsko zvezo. Projekt je bil zasnovan na naddržavni ravni, saj smo želeli osvetliti problematiko vseh Slovencev, ki bodo živeli v Evropski zvezi, ne le tistih, ki živijo v Sloveniji. Na simpoziju so udeleženci osrednjo pozornost namenili ključnim elementom za ohranitev nacionalne identitete, ki se jih naši rojaki v zamejstvu še posebno dobro zavedajo.

Po vstopu Slovenije v EU smo organizirali oktobra 2004 posvet v Monoštru z rahlo spremenjenim imenom »Ko ni več meja«, ker smo z nadaljevanjem srečanj želeli nadaljevati z zavedanjem, da se slovenstvo ne konča na obrobju, na političnih mejah, ampak seže tudi v notranjost sosednjih držav, s katerimi od maja 2004 naprej tvorimo skupen politični in gospodarski prostor Evropske zveze. V Monoštru smo se dotaknili narodne identitete slovenske mlade generacije v sosednjih državah, kakor jo zaznamujejo slovenski vrtci, cerkev, osnovna in srednja šola, študij in možnosti zaposlovanja in opravljanja delovnih praks v sosednjih državah in v Sloveniji.

Tudi novembra 2005 smo v Pavlovi hiši v Radgoni posvet spet namenili predvsem mladim – vcepljanju zavesti, kako pomembno je biti in ostati Slovenec, in kako je treba izkoristiti vsako možnost za rabo slovenskega jezika in kulture, tudi izven šolskih zidov. Vedno bolj se potrjuje staro dejstvo, da imajo pri oblikovanju družbe in posameznika še vedno najpomembnejšo vlogo: družina, Cerkev, šola, kultura in šport; pridružuje pa se jim še gospodarstvo, ki kot gonilna sila modernega časa vse prej naštete dejavnike usmerja in oblikuje lepšo prihodnost vseh, ki živimo v skupnem, a različnem kulturnem prostoru.

V Trbižu smo si za osnovno razmišljanje zastavili zelo aktualno temo ponudbe in razsežnosti slovenskega turizma, ki pa ima velik pomen tudi pri medsebojnem povezovanju enotnega slovenskega kulturnega in gospodarskega prostora. Tudi Evropska zveza spodbuja povezovanje mejnih območij na področju turizma in jih tudi financira. Zato imajo tukaj posebno vlogo predstavniki manjšinskega naroda, saj lahko z znanjem obeh jezikov veliko prispevajo k boljši uvrstitvi projektov, poslanih v Bruselj.

Zdaj se ponuja tudi priložnost za oživljanje slovenske tradicije romanj, kot prve oblike turizma. Romarske poti so se morale vselej prilagajati državnim mejam, ki so jih v preteklosti tudi omejevale. Sedaj imamo enkratno priložnost, da Emina, Slomškova in še katera druga romarska pot ponovno družita Slovence med sabo in tudi z drugimi narodi. Gre za res prvinsko in čisto obliko turizma, ki jo v tem času negujejo tudi drugi evropski narodi, ki imajo enako zgodovinsko in versko tradicijo kot Slovenci.

Če gremo po tem najosnovnejšem gibanju peš na kolo, čoln, konja ali na kočijo, vidimo, da lahko v krajšem času premerimo večje razdalje, vendar ne moremo doživeti toliko lepote kot jo lahko ob pristnem stiku z naravo in ljudmi. Ravno zato je lahko Slovenija in njeno obrobje, ki v svoji majhnosti ponuja veliko doživetij, nekaj posebnega v turistični ponudbi. Vendar se ne smemo zbiti napredka in tehnike. Že naši predniki so ugotovili prednosti, ki jim jih je, poleg strahu, prinesla železniška proga Dunaj-Ljubljana-Trst. Zato je potrebno poleg klasičnega ohranjanja tradicije uporabljati za doseg le-te tudi vsa najnovejša, računalniško podprta tehnološka dognanja.

V imenu Slovenske konference Svetovnega Slovenskega kongresa želim uspešno delo 5. strokovnemu posvetu »Ko ne bo več meja«, Sloveniji in sosednjim državam pa veliko zadovoljnih turistov. Ponovno se iskreno zahvaljujem organizatorjem - na italijanski strani društva Planika s predsednikom Rudijem Bartolohom na čelu, na slovenski strani pa Svetovnemu slovenskemu kongresu na čelu s Francijem Feltrinom, podpredsednikom SSK in vsem razpravljavcem, ki na vsakem posvetu doprinesete veliko dobrih idej za boljšo prihodnost slovenstva.

Mag. Stanislav Raščan je bil rojen 1963 v Murski Soboti. Končal je Medicinsko fakulteto v Ljubljani in magistriral na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Izpopolnjeval se je še na Univerzi v Torontu in na Diplomatski akademiji na Dunaju. Bil je med ustanovitelji Svetovnega slovenskega kongresa in njegov podpredsednik od leta 2003-2006 ter predsednik Slovenske konference SSK od 2003-2006. Je karierni diplomat in je služboval na Japonskem, v Iranu in pri OVSE na Dunaju. Predava podiplomskim študentom FDV primerjalne politične sisteme. Poročen je s prof. dr. Ireno Mlinarič Raščan in je oče Eme in Pavla.

mag. Janez Kramberger, predsednik

Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, Slovenija

Spoštovani organizatorji in udeleženci posveta,

tema današnjega posveta je zanimiva, njegovi zaključki lahko prispevajo k pripravi rešitev za krepitev slovenskega obmejnega in enotnega slovenskega kulturnega prostora ter s tem k preseganju mej, ki dejansko še vedno obstajajo, kljub njihovega padcu v formalno pravnem smislu.

Intenzivnejše sodelovanje na področju turizma je mogoče zaradi bogatih naravnih danosti in kulturne dediščine na obeh straneh meje, kohezijska politika Evropske unije pa omogoča financiranje čezmejnih projektov s tega področja, pri čemer bi poudaril predvsem prihajajoče finančno obdobje 2007-2013, v katerem ima Slovenija na razpolago štirikrat večji obseg kohezijskih sredstev, kot jih je imela do sedaj. Predlogi za konkretne in kvalitetne projekte s področja turizma se lahko oblikujejo tudi na posvetih kot je današnji, saj so na njem prisotni najpomembnejši dejavniki za oblikovanje programov in projektov.

Ker so manjšine pomemben dejavnik pri čezmejnem sodelovanju, povečujejo projekti obmejnega značaja ekonomsko moč manjšin ter prispevajo k izboljševanju njihovega položaja. Tega se zaveda tudi Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je v sprejetih Smernicah za pripravo strategije Republike Slovenije do Slovencev v sosednjih državah posebej poudarila področje turizma. Posebna delavnica za področje turizma je potekala na lanskoletnem vseslovenskem srečanju, kjer so pripravili pomembne predloge za razvoj tega območja.

Pričakujem, da bodo smernice Komisije, predlogi Slovencev v zamejstvu in po svetu ter vaši predlogi našli mesto v Strategiji Republike Slovenije do Slovencev v

sosednjih državah ter do Slovencev po svetu, prišli v čimprejšnjo obravnavo Vlade Republike Slovenije.

Hvala za pozornost!

Mag. Janez Kramberger je bil rojen 01.11.1961 v Mariboru. Bil je poslanec v državnem zboru v mandatih 1996-2000 in 2000-2004. Leta 1987 je diplomiral na Veterinarski fakulteti, ob delu pa je končal tudi magistrski študij s področja veterinarske znanosti. Več let je deloval kot terenski veterinar na območju Slovenskih Goric, Ptujsko-dravskega polja in Halož. Leta 1988 je začel delovati pri Slovenski kmečki zvezi v Lenartu. Je oče treh otrok. Je član Odbora za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, član Odbora za visoko šolstvo, znanost in tehnološki razvoj ter predsednik Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu.

Mojca Rutar, predsednica

Komisija za mednarodno sodelovanje pri Turistični zvezi Slovenije
in Turistična zveza Gornjega Posočja, Slovenija

Spoštovane, spoštovani!

Po pooblastilu predsednika, dr. Marjana Rožiča, vam prinašam prav prisrčen pozdrav v imenu Turistične zveze Slovenije (TZS), v imenu Turistične zveze Gornjega Posočja in v svojem lastnem imenu. Želim se zahvaliti za povabilo na današnji posvet in izraziti naše veselje, da na njem lahko aktivno sodelujemo. Z zadovoljstvom vam bomo posredovali nekatere primere dobrih praks, ki so se razvile v okviru turistične društvene organizacije.

Naše izkušnje so bogate, saj je TZS v lanskem letu praznovala 100 let organiziranja delovanja na Slovenskem. Naj vas popeljem malo v zgodovino! Leta 1905 je bila v Ljubljani ustanovljena Deželna zveza za pospeševanje tujskega prometa na Kranjskem. Tedaj je lokalno delovalo že okrog 25 turističnih društev. Najstarejša so nastala v drugi polovici 19. stoletja, in sicer: TD Celje leta 1871, TD Kranj leta 1875, TD Maribor leta 1877, TD Postojna leta 1883. Tudi v Posočju imamo kar tri turistična društva, ki so častitljive starosti. Že več kot 100 let delujejo: TD Tolmin, TD Bovec in TD Most na Soči. Turistična društva so se sprva imenovala tudi olepševalna, saj so skrbela za prijazen sprejem gostov in za njihovo dobro počutje v urejenem okolju. Zato so se posvečala čiščenju in urejanju sprehajalnih poti, predvsem tistih, ki so vodile do kulturno-zgodovinskih znamenitosti oziroma na okoliške vrhove. Skrbela so za pogozdovanje in zasajanje cvetja, pa tudi za družabno življenje »letoviščarjev in drugih tujcev«. Že leta 1906 je Deželna zveza za pospeševanje tujskega prometa izdala prvo brošuro, namenjeno izobraževanju prebivalcev v turističnih krajih, nato pa tudi vrsto propagandnih publikacij. Danes

je v Turistično zvezo Slovenije, ki se je tako poimenovala leta 1950, vključenih že čez 600 TD, ki so povezana v 30 regijskih in mestnih turističnih zvez.

TZS je nepridobitna organizacija civilne družbe. V njej delujejo ljudje, ki s svojim prostovoljnim delom skrbijo za razvoj turizma v svojem kraju, za gostoljuben sprejem gostov, za urejeno okolje, za ozaveščanje prebivalstva o pomenu turizma vse od najmlajših dalje, za prirejanje številnih in vsakovrstnih prireditev, skozi katere se zrcali in ohranja kulturna, etnološka in zgodovinska dediščina. Turistična društvena organizacija je odprta organizacija. Sodeluje tudi z drugimi oblikovalci turistične ponudbe tako iz javnega kot iz zasebnega sektorja. Z izkušnjami iz preteklosti in z geslom TURIZEM SMO LJUDJE nadaljuje pot v prihodnost. V Evropi brez meja se porajajo nove možnosti za sodelovanje in povezovanje. Tudi ta, današnja, bo prispevala svoj delček. Veseli bomo medsebojnega sodelovanja tudi v prihodnje.

Hvala!

***Mojca Rutar** je bila rojena 9. aprila 1956 v Kopru, kjer je obiskovala osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1972 je šolanje nadaljevala v Tolminu, kamor se je preselila s starši. Diplomirala je na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz francoskega jezika in zgodovine. Ob delu je študirala tudi italijanski jezik. Trenutno je absolventka magistrskega študija na Fakulteti za podiplomske državne in evropske študije. V turistično društveno organizacijo se je aktivno vključila leta 1985. V Turistični zvezi Gornjega Posočja deluje od leta 1997, od leta 1999 je njena predsednica. Od tedaj je tudi članica izvršnega odbora Turistične zveze Slovenije. Zaradi vse pogostejših oblik čezmejnega sodelovanja in povezovanja v sklopu turistične društvene organizacije je bila leta 2003 pri TZS ustanovljena Komisija za mednarodno sodelovanje. Postala je njena predsednica in jo vodi tudi sedaj.*

Franco Baritussio, il sindaco

Commune di Tarvisio, Italia

La città di Tarvisio è lieta di dare il benvenuto a tutti gli ospiti e le autorità partecipanti a questo convegno. Un sincero ringraziamento va agli organizzatori per aver scelto questa sede. Tema centrale del programma è il turismo, un settore dello sviluppo socio-economico diventato determinante in queste aree soprattutto dopo la caduta dei confini e l'allargamento dell'Unione Europea.

La peculiarità di queste zone, ove si incontrano tre Stati (Austria, Italia e Slovenia), è proprio il congiungersi di tre diverse culture che diventano elemento assolutamente attrattivo per l'ospite e il turista. Ora, però, è giunto il momento di costruire assieme una vera e propria strategia operativa fatta di progetti concreti per la crescita dei nostri territori.

Tarvisio e la Valcanale mantengono da tanto tempo ottimi rapporti di amicizia con i Comuni vicini di Kranjska Gora, Bovec e della Carinzia meridionale, assieme abbiamo anche costruito interessanti iniziative.

A tutti, in particolare ai gentili oratori, giungano i migliori auguri di buon lavoro.

Franco Baritussio, župan
Občina Trbiž, Italija

V imenu mesta Trbiž Vas pozdravljam in izrekam dobrodošlico vsem, ki ste se tega posveta udeležili. Iskreno se zahvaljujem organizatorjem, da so za srečanje izbrali prav ta kraj. Osrednja tema srečanja je turizem, sektor socialno-ekonom-

skega razvoja, ki je postal na tem področju še posebno pomemben po padcu meja in razširitvi Evropske zveze.

Posebnost tega področja - tukaj se srečajo tri države (Avstrija, Italija in Slovenija) - je prav stičišče treh različnih kultur, ki postajajo privlačen element za goste. Zdaj je napočil čas, da skupaj zgradimo pravo operativno strategijo, ki bo temeljila na konkretnih projektih.

Trbiž in Kanalska dolina že dolgo vzdržujeta prijateljske odnose z bližnjima občinama, Kranjsko Goro in Bovcem, ter z osrednjo Koroško. Skupaj smo pripravili že vrsto zanimivih pobud.

Vsem, še posebno cenjenim govornikom, želim uspešno delo!

Danijel Krivec, župan

Občina Bovec, Slovenija

Spoštovane gospe in gospodje, cenjeni organizatorji strokovnega posveta »Ko ni več meja«!

Zelo sem vesel, da vas lahko pozdravim v imenu Občine Bovec in svojem imenu, na že petem vsakoletnem srečanju, tokrat pri naših prijateljih na Trbižu. Naše sodelovanje s zamejskimi občinami je vse boljše. Odlično sodelujemo s soorganizatorjem letošnjega srečanja Slovenskim kulturnim središčem Planika. V sodelovanju z njimi smo uresničili že marsikateri projekt na področju kulturne in turistične izmenjave, kar je tudi tematika današnjega srečanja. Po vstopu Slovenije v EU so se te izmenjave in srečanja zelo povečala in konkretizirala. Občina Bovec sodeluje z vsemi zamejskimi občinami od Trbiža do Tarčenta. V zadnjem obdobju smo skozi projekte PHARE izvedli pobratenje z občino Sedeljano in Tarčent. V obeh občinah živi precej naših ljudi. V obeh primerih se je na podlagi kulturne izmenjave, ki je ponavadi začetnik sodelovanja, razvilo tudi sodelovanje na ostalih področjih, športnem izmenjavi šol in nenazadnje tudi gospodarska izmenjava skozi turizem. Ravno poznavanje običajev in kulturnih ter naravnih danosti je pogoj za razvoj sodelovanja na turističnem in gospodarskem področju.

Na Trbižu je osnovna tema posveta zelo aktualna, ponudba in razsežnosti slovenskega turizma ima velik pomen tudi pri medsebojnem povezovanju slovenskega kulturnega in gospodarskega prostora. EU podpira povezovanje občin na mejnih območjih na področju turizma in jih tudi sofinancira. Na našem področju si zelo prizadevamo za povezavo smučišč na Kaninu in v Sela Nevei. Z naše strani je smučarska proga in sedežnica pripeljana do meja. Na italijanski strani pa se malo zapleta, ker projekta niso umestili v prostorske plane. Ta povezava pomeni pomembno vzpodbudo za skupno sodelovanje na turističnem trgu Evrope. Pomeni pa tudi

priložnost za ljudi z obeh strani meje za hitrejši razvoj in s tem izboljšuje pogoje za ohranitev predvsem slovenskega življa na tem področju.

Slovenija v tem obmejnem delu ponuja neprecenljiva doživetja ohranjene narave, ogromno naravnih znamenitosti in pomnikov iz zgodovine tako 1. svetovne vojne kot tudi francoskih pohodov in ostalin iz rimskega obdobja. Vse te neizkoriščene možnosti pa je potrebno ponuditi gostom in iz tega narediti zanimiv turistični produkt. Verjamem, da bo ta posvet lahko odgovoril na marsikatero dilemo in prinesel tudi izkušnje dobrih praks na podobnih projektih, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju. Mi si bomo prizadevali za čim boljše sodelovanje z vsemi sosedi v naši bližnji in daljni sosesčini, ki si želijo sodelovanja in teh je vse več

Vsem sodelujočim želim uspešno delo na 5. strokovnemu posvetu »Ko ne bo več meja«, Hvala organizatorjem, na italijanski strani društvu Planika z predsednikom g. Rudijem Bartolotom in na slovenski strani podpredsedniku Svetovnega slovenskega kongresa g. Franciju Feltrinu, ki se trudite za boljše prihodnost slovenstva.

Danijel Krivec se je rodil 16. maja 1965 na Srpencih. Starša sta upokojenca, ima še starejšega in mlajšega brata ter mlajšo sestro. Vsi so zaposleni, brata pa tudi poročena. Osnovno šolo je končal v Bovcu. Po končani osemletki se je vpisal na srednjo elektrotehnično šolo v Ljubljani, po srednji šoli pa na Fakulteto za elektrotehniko in računalništvo. Še pred začetkom študija je opravil vojaško obveznost. Po petnajstih mesecih je v oktobru 1986 začel s študijem na fakulteti. Kot vojaški obveznik je bil že na začetku razporejen v Teritorialno obrambo. Leta 1990 se je poročil z ženo Aleksandro, s katero imata tri otroke. Leta 1990 se jima je rodil sin Deni, leta 1992 in 2000 pa še hčerki Sara in Anika. Leta 1992 se je zaposlil pri podjetju Elektro Primorska, PE Tolmin. Na začetku je delal kot projektant, od leta 1995 pa je opravljal delo investitorja za potrebe PE v letu 2001 pa je bil imenovan za direktorja PE Tolmin. V osamosvojitveni vojni je aktivno sodeloval v vojaških aktivnostih na mejnem prehodu Učja. V domačem kraju je bil eden glavnih pobudnikov vseh dogajanj na različnih področjih. V mlajših letih je bil predsednik mladine, kasneje tajnik KS in Prostovoljnega gasilskega društva Spenica. Opravil je tudi šolanje za gasilskega častnika. Kot svetnik je osem let sodeloval v organih občine na vseh področjih. Opravljal je tudi funkcijo člana nadzornega sveta javnega podjetja Komunala in nadzornega sveta Soških elektrarn. Poleg tega opravlja funkcijo občinskega poveljnika CZ. Za uspešno vodenje CZ v kriznih trenutkih je dobil najvišje priznanje Častni znak Svobode Republike Slovenije. V letu 2002 je uspešno kandidiral za župana Občine Bovec. To funkcijo neprofesionalno opravlja ves ta čas. Leta 2004 pa je na državno zbornih volitvah z najboljšim rezultatom v svojem volilnem okraju do sedaj uspel priti v DZ. Izkušnje iz dosedanjih aktivnosti so ga prepričale, da kot posameznik le težko kaj dosežeš brez podpore okolja in podobno mislečih. Predvsem pa je vedno potreben enakopraven dialog med različnimi interesi, ki pripelje do pravih odločitev. Kompromisi v življenju so pač v vseh njenih sferah neizogibni. V štirih letih županovanja mu je uspelo uresničiti večino zastavljenih ciljev. Več kot uspešno je skupaj s svojo ekipo izpolnili slogan kampanje "z majhnimi koraki do uspehov". Viden je napredek na vseh področjih: kulturi, športu, infrastrukturi, šolstvu in v gospodarstvu. Posebno je zadovoljen, da so vzpostavili dobro sodelovanje s sosednjimi občinami in občinami v zamejstvu. Ključno pa je pozitivno gledanje, ki se je ustvarilo pri ljudeh, da se problemi lahko rešujejo s pozitivnim pristopom vseh vpletenih. Pozitivnega odnosa ni omajal niti potres, ki jim je v letu 2004 ponovno zaustavil razvojne načrte. Vendar vztrajamo na nenehnem izboljševanju razmer in stalnem povečevanju vlaganj v razvojno usmerjene projekte predvsem v turizmu, ob tem pa ne zanemarjamo tudi ostalih gospodarskih dejavnosti. Uspelo jim je realizirati veliko projektov, tudi čezmejnih, ki so bili podprti z razvojnimi sredstvi znotraj naše države kot tudi s sredstvi EU.

Stik:

Ime in priimek: Danijel Krivec
Naslov: Srpenica 37
Pošta: 5224 Srpenica
Občina: Bovec
Zaposlen: Državni Zbor RS, Šubičeva 4, 1000 Ljubljana
Delovno mesto: Poslanec v poslanski skupini SDS
Izobrazba: univ.dipl.ing.el.

Dobre prakse sodelovanja na področju turizma ob meji in v Evropski zvezi

Moderator: **mag. Stanislav Raščan**

Delovanje regionalne razvojne agencije Carnica - Rož na področju turizma

Martina Kanzian

Regija Carnica Rož, Avstrija

V imenu regije CARNICA Rož Vas prav lepo pozdravljam in se Vam zahvaljujem za vabilo na ta posvet. Danes vam bom na kratko predstavila nekaj težišč oz. težiščnih točk delovanja regionalne razvojne agencije CARNICA - Rož.

Regionalna razvojna agencija deluje od leta 1995 naprej; njena naloga je pospeševanje regionalnega razvoja ter tudi razvoja turizma. Regija je, organizirana kot društvo, sestavljena iz 9 občin: Rožek, Št. Jakob, Bistrica, Bilčovs, Kotmara vas, Borovlje, Šmarjeta in Žihpolje. Čeprav je geslo regije »Skupno smo močnejši«, vsaka od devetih včlanjenih občin že sama zase predstavlja svojevrsten biser. **Borovlje** se ponašajo z dolgoletno tradicijo obdelovanja železa in puškarstva, po katerem je mesto postalo svetovno znano. Gospodarsko središče s tradicijo je tudi občina **Bistrica v Rožu**. V zadnjih letih je turistična in gospodarska ponudba te občine postala tudi pestrejša. **Šentjakob v Rožu** je z železnico in z mejnim preходом Področca in z Karavanškim predorom postal eden izmed pomembnih mejnih prehodov na relaciji sever – jug. Prav tako ima nekaj posebnosti tudi občina **Rožek**. Med te zagotovo sodita vsaj živalski vrt in vrtni labirint. Občina **Sele** je najbolj južna občina regije. Tradicionalno ima tako občina, kot tudi njeni prebivalci, zelo dobre stike z južnimi sosedi. **Šmarjeta v Rožu** se lahko pohvali z enim od največjih »kampov« na južnem Koroškem. Občina **Žihpolje** je zelo znana kot romarski kraj, še posebno priljubljena pa je zaradi neokrnjene narave in bližine mesta Celovec. V bližini koroškega glavnega mesta leži tudi občina **Kotmara vas**, v kateri je grad Humperk. Njegovi posestniki so stoletja dolgo imeli velik vpliv na vse, kar se je dogajalo v Rožu. Občina **Bilčovs** pa je znana predvsem po svojem dobrem sožitju med nemško in slovensko narodno skupnostjo in predstavlja vez regije z Vrbskim jezerom. V regiji, ki obsega 485 km², živi približno 25.000 prebivalcev. V regiji

beležimo 180.000 nočitev, na voljo pa imamo cca. 2700 postelj in približno 100 turističnih prenočitvenih obratov.

Naša regija je tudi »Leader+ regija«, pri čemer sta naša poglavitna cilja: razvijanje in uresničevanje regionalnih projektov s pomočjo sredstev evropskega sklada. Cilji regionalnega razvoja in naše strategije pa so:

- trajnostna raba življenjskega prostora,
- ohranitev in izboljšanje visoke življenjske ravni in
- dvig regionalne gospodarske moči

S pomočjo evropskih skladov smo uresničili različne projekte, ki bodo predstavljali pozneje.

Izhodišča za turizem v Rožni dolini pa so (s predznakom – so označena negativna izhodišča, s predznakom + pa pozitivna izhodišča):

- upadajoče število nočitev,
- upadajoče število podjetij,
- upadajoče število postelj,
- problematika kratke poletne sezone,
- premalo število „packages“ – skupnih ponudb,
- /+ bližina turističnih „veleponudnikov“ – Wörther See,
- + privlačna pokrajina,
- + turistična infrastruktura: številni izletniški cilji,
- + geografska lega (A-SLO-I) in dvojezičnost,
- + dobra, tradicionalna gastronomska ponudba,
- + število kolesarskih poti in pešpoti,
- + kultura, zgodovina in tradicija.

Zdaj pa nekaj »best-practice-projektov« v regiji:

1) Dravska kolesarska pot

Po Rožu poteka več kot 250 km dolga kolesarska pot ob Dravi, ki je tako pri družinah kot tudi pri drugih kolesarjih zelo priljubljena. Projekt se sofinancira iz programa Interreg IIIA, projektni partner v Sloveniji pa je MRA p.o., Regionalna agencija Maribor. Cilj projekta je odpraviti zadnje pomanjkljive točke, vzpostaviti skupni turistični produkt za celotno dolžino poti (skupaj s Slovenijo) ter nega dravske poti. Aktivnosti, ki so že v teku, so: skupen marketing, gradnja infrastrukture, gradnja kolesarske poti ter nega poti.

2) Kulturni pokrajinski park

Skupaj z lokalnimi kulturnimi pobudami se pod geslom „Pokrajinski park Rož“ prizadevamo za novo pozicioniranje na temo LANDART. V dolini smo zgradili labirint, land-art ter druge skulpture.

3) Poletni program

Poletni program je projekt, ki ponuja zanimivo in pestro zabavo, izlete, tečaje, pohode in podobne aktivnosti. Od junija do septembra obstaja v poletnem programu „Unterwegs – Na poti“ raznolika ponudba, od otroških izletov do botaničnih in geoloških sprehodov do različnih tečajev – pester program za tako goste kot tudi za domačine. Tudi ta projekt je sofinanciran iz Leader+ programa.

4) Prazgodovinski center Breg

V Bregu pri Rožeku obstajajo zaščitena grobišča iz halštatske dobe. Prazgodovinski center se je z zaključeno prvo fazo odprl že leta 2002. Prva gradbena faza predstavlja gradbeni in arheološki prikaz halštatske dobe in halštatske kulture (od leta 800 pred Kristusom do leta 200 pred Kristusom). Druga faza izgradnje je ureditev doživljajske vasi in predstavlja dopolnilo k znanstvenemu delu. Doživljajska vas ponuja originalne zgradbe iz halštatske dobe – s temi zgradbami pa halštatski čas postane otipljiv in dojemljiv tako starejšim kot tudi mladim. Zgradbe si je mogoče ogledati in uporabljati. Na zanimiv in prikupen način naj bi s pomočjo tega projekta vsi, ki jih zanima zgodovina, dobili vpogled v pretekli čas. Kot projektni partner iz Slovenije pri tem sodeluje občina Bohinj.

5) Doživetje narave

Cilj je povečati ponudbo kolesarskih in pešpoti v regiji: izgraditev kolesarske poti, mountain-bike poti in razširitev ponudbe za pohodništvo v celotni regiji. Do sedaj smo izdali tiskan kolesarski vodnik in vodnik po pešpoti, postavili kažipote ter izdelali skupen program za turizem.

S tem kratkim orisom »best practice projektov« se vračam k ciljem in viziji našega turizma v Rožu. Naši cilji so:

- podaljšanje sezone,
- boljše izkoriščanje potencialov v regiji,
- vzpostavitev boljših medsebojnih in prekomejnih povezav,
- pozicioniranje na področju LANDART-a v regiji,
- "doživetje narave" kot osrednje ponudbe v Rožu.

Mag. Martina Kanzian se je rodila v Beljaku v Avstriji. Po zaključeni ljudski šoli v Rossegu in šolanju na Hauptschulle Velden je leta 1994 dokončala Višjo šolo za gospodarske in turistične poklice v Št. Jakobu. S študijem je nadaljevala na Univerzi v Celovcu, kjer je izbrala smer geografija. Diplomski izpit je z odliko opravila iz tem o turizmu ter ekonomski in socialni geografiji. Svoje izobraževanje je dopolnila še s študijem na Inštitutu za geografijo v Ljubljani, kjer je, prav tako z odliko, v novembru leta 2000 zagovarjala diplomsko delo »Možnosti in strategije za turizem pri realizaciji naravnega parka v Karavankah«. Med šolanjem oz. študijem je turistično prakso pridobivala v Casino-ju Velden in v Hotelu Lev v Ljubljani, aktivno pa je

sodelovala tudi pri naslednjih projektih različnih inštitutov: »Wasserwanderweg Greifenburg«, »Problemraum Dreilandereck Initierung von Tourismusprojekten«, »Luftgutemessung Klagenfurt«, »Kooperationen im Rahmen der europäischen Partnerschaft Lavantall Saalethal Pratomagno Valdarno di Sopra« in Interreg II C »Transcomedes Olympia 2006 – Evaluacija«. Od aprila 2001 do aprila 2003 je pri Bildungsland Kärnten sodelovala pri projektu e v programu »Cilj 2«, prevzela projektno posvetovanje v Interreg IIIa in projektno koordinacijo programa Leonardo ter bila zadolžena za stike z javnostjo. Od aprila 2003 do aprila 2005 je bila zaposlena na oddelku za planiranje v deželni vladi Koroške, kjer se je ukvarjala s projektno koordinacijo programov Interreg IIIb in Interreg IIIc, z evaluacijo programov in projektnim managementom projekta Interreg IIIc »Marema«. Od aprila 2005 je direktorica pri regionalni in turistični agenciji »Carnica-Region Rosental«

Program Interreg, turizem in slovenska manjšina

Karl Hren

Slovenska gospodarska zveza (SGZ), Avstrija

Na osnovi izkušenj iz programov Interreg in Interreg II je Evropska unija za dobo 2000 do 2006 poskrbela za financiranje raznih čezmejnih projektov v okviru programa Interreg IIIA. Ta program je bil razdeljen na štiri prednostna področja in je v okviru prvega (gospodarstvo) predvideval tudi podporo za projekte na področju turizma. Tako je bilo samo na področju turizma za avstrijsko Koroško predvidenih € 2 mio. sredstev iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ERDF), pri čemer je treba upoštevati, da so razne turistične dejavnosti vsaj delno podpirali tudi v okviru drugih ukrepov programa Interreg IIIA (na primer v okviru ukrepov za regionalni razvoj, kmetijstvo, podpiranje obmejnih področij).

Program Interreg IIIA se medtem izteka. Ugotavljamo, da je bila na področju turizma odobrena in izpeljana dolga vrsta čezmejnih projektov. Zanimivo je, da je bilo znotraj gospodarskih prioritetenih področij, kjer so se sredstva črpala bolj počasi, prav na področju turizma možno zaznati nadpovprečno črpanje sredstev. Zanimanje za projekte na področju turizma je bilo torej na avstrijskem Koroškem nadpovprečno veliko, kar vsekakor kaže na eni strani na velik gospodarski pomen turizma na avstrijskem Koroškem, na drugi strani pa tudi na dejstvo, da je čezmejno sodelovanje prav na področju turizma še posebej zanimivo.

Če si natančneje ogledamo odobrene projekte na področju turizma lahko ugotovimo veliko vsebinsko širino turističnih pobud in idej. Zelo številni so predvsem turistični projekti v povezavi s kmetijstvom. Tako so, na primer, potekali v okviru programa Interreg IIIA na področju kmečkega turizma projekti: »počitnice brez meja«, »kulinarično uživanje brez meja« ali pa »dopust na turistični kmetiji brez meja«. Praviloma so se ti projekti poleg avstrijsko-slovenske meje razširili tudi na mejo z Italijo in celovito predstavili turistično ponudbo na področju kmetijstva v

regiji Alpe-Jadran. Drugo pomembno težišče turističnih projektov je bilo namenjeno raznim turističnim potem. Lok odobrenih projektov sega od promoviranja kolesarskih poti, preko romarskih poti (Hemina pot) do lokalnih tematskih poti (Coppla Kaša). V glavnem so bila sredstva, dana tem projektom, namenjena promoviranju raznih poti in le delno investicijskim ukrepom. Izjema v zvezi s tem, in pravzaprav tudi v nasprotju z vsemi ostalimi odobrenimi projekti v okviru programa Interreg, je projekt izgradnje kolesarskih poti ob Dravi in Labotnici, ki je imel v glavnem investicijski značaj. Poleg glavnih težišč na področju kmečkega turizma in turističnih poti pa so bili odobreni posamezni projekti tudi za področja: kulturni turizem, ribolov, plezanje itd. Posebej zanimiv je tudi projekt »Servus, srečno, ciao«, kjer je ORF-Koroška tedensko veliko poročal tudi o turistični ponudbi v sosednji Sloveniji in Italiji in s tem seveda bistveno podpiral čezmejni turizem.

Slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem se je v veliko večino teh projektov vključevala in kar pogostokrat prevzela tudi glavno vlogo. Tako je na primer Slovenska gospodarska zveza kot glavni nositelj izvajala projekt »Kulturni turizem« (v vrednosti € 157.000,-), v okviru katerega je med drugim nastal tudi dvojezičen vodnik za obmejna področja na južnem Koroškem in v severni Sloveniji. Pri projektu »Coppla Kaša«, ki je poleg ureditve posebne tematske poti vseboval predvsem tudi turistično trženje domačih izdelkov, pa so glavno vlogo prevzeli dvojezično orientirani kmetje na področju občine Železna Kapla-Bela. Posebno centralno vlogo je igrala slovenska manjšina tudi pri projektih: »ribolov na južnem Koroškem« in »Hallo Nachbar«. Številne druge projekte pa je bilo prav s pomočjo manjšinskih struktur ali posameznih koroških Slovencev mogoče uspešno izvajati. Tako za projekte na področju turizma lahko ugotavljamo kar dobro vključevanje slovenske manjšine.

Izkušnje iz preteklosti kažejo, da dajejo projekti na področju turizma dobre rezultate in da je tudi odziv na tem področju nadpovprečen. Zato se je Slovenska gospodarska zveza pri pripravi novega programa za čezmejno sodelovanje v letih 2007 do 2013 prizadevala med drugim tudi za vključevanje turizma v operativni program Avstrija-Slovenija. Dokaj usklajeni osnutki bodočega programa kažejo na to, da bo ostal turizem ena od ključnih usmeritev za čezmejno sodelovanje med Avstrijo in Slovenijo. Podobno kot za ostala področja pa velja tudi za turizem, da bo treba gledati na čim močnejše upoštevanje ožjega obmejnega prostora pri odobrenih projektih, saj mora program za čezmejno sodelovanje krepiti prav dolga desetletja zapostavljene obmejne kraje in s tem tudi kraje in občine, kjer živi slovenska manjšina. Novi program pomeni zato tudi za slovensko manjšino nov izziv in konkretno priložnost za izboljšanje položaja v katerem živi.

Dr. Karl Hren je doma iz občine Žitara vas. Leta 1991 je maturiral na Slovenski gimnaziji. Na Dunaju je študiral politologijo in pravo. Svojo diplomsko nalogo, pa tudi disertacijo je posvetil pristopu Slovenije k EU. Nato je delal v okviru Evropskega parlamenta, Koroške deželne vlade in struktur slovenske manjšine na Koroškem. Od 1. novembra 2003 naprej je poslovođa krovne gospodarske strukture koroških Slovencev, Slovenske gospodarske zveze (SGZ).

Projekti in dobre prakse na področju turizma in gospodarstva

Kristina Valenčič

Euroservis – storitveno podjetje SDGZ iz Trsta, Italija

SDGZ – Slovensko deželno gospodarsko združenje je organizacija slovenskih podjetnikov v Italiji, ki od svoje ustanovitve leta 1946 povezuje in zastopa interese slovenskih podjetnikov na celotnem ozemlju dežele Furlanije Julijske krajine v Italiji. Osrednji sedež organizacije je v Trstu, ima pa še dva sedeža v Gorici in Čedadu ter več podružnic, ki pokrivajo celotni teritorij pokrajin Trst, Gorica in Videm, kjer živi in deluje slovenska manjšina v Italiji.

SDGZ kot slovenska gospodarska organizacija že vrsto let sodeluje z gospodarskimi organizacijami v RS: z Obrtno zbornico Slovenije in z Gospodarsko zbornico Slovenije, katerih kolektivni član je. V zadnjih letih pa se je utrdilo in povečalo sodelovanje na področju čezmejnih projektov, predvsem z raznimi ministrstvi, uradi in službami, ki so odgovorne za čezmejno in mednarodno sodelovanje (MZZ, MG, JARR, PCMG, SVRL, idr.), z občinami, regionalnimi razvojnimi agencijami, Euro Info Centri idr. Na splošno je SDGZ temeljna in najvažnejša gospodarska organizacija slovenskih podjetnikov v Italiji in steber slovenskega podjetništva za prodor na italijanski trg.

Od leta 1994 se je SDGZ - Slovensko deželno gospodarsko združenje seznanilo z možnostmi pomoči, ki jo nudijo evropski programi in začelo nuditi včlanjenim podjetjem možnost koriščenja evropskih sredstev predvsem v obliki prispevkov in olajšanih posojil. Delovanje na tem področju je bilo zelo uspešno pri na nekaterih programih EU, kot so Interreg II, Cilj 2, Cilj 5b, Urban in Leader, v sklopu katerih je SDGZ pridobila precej sredstev za pospeševanje gospodarstva, izgradnjo treh obrtnih con (Dolina 1, Dolina 2 in Zgonik) in internacionalizacijo podjetij. To so bila prva sredstva, ki so jih slovenska podjetja, in sploh slovenska manjšina v Italiji, pridobila iz Evropske unije. Na podlagi uspešnih projektov je v sklopu SDGZ od leta

2001 začel delovati poseben Urad za Evropo, ki je skrbel izključno za pridobivanje nepovratnih sredstev iz raznih skladov EU in ki je v področje svoje delovanje kmalu razširil poleg na včlanjena podjetja še na druge subjekte, kot, na primer, na neprofitne organizacije in javne uprave. SDGZ je tako postala edina slovenska organizacija v Italiji, ki ima tehnični urad za evro-projektiranje in čezmejno sodelovanje ter dolgoletne izkušnje z različnimi evropskimi programi: Interreg III A Italija-Slovenija in Italija-Avstrija, Interreg III B CadSES, Leader+, Phare CBC. Delovanje je zajelo tudi širši teritorij (severna Italija, deželi Veneto in FJK, Avstrija - deželi Koroška in Štajerska, Slovenija, Hrvaška in vse države bivše Jugoslavije, Slovaška, Češka, Madžarska). Da ne bi zamujali priložnosti, ki jih danes nudijo evropski programi obmejnem krajem, je SDGZ sprejelo odločitev, da ustanovi specializirano podjetje za nudenje tehničnih storitev evro-projektiranja in čezmejnega sodelovanja. Aprila leta 2004 je bilo tako ustanovljeno novo storitveno podjetje Euroservis.

Dejavnost Euroservisa je zelo raznolika in razvejana. Euroservis sledi projektom v vseh izvedbenih fazah: prvotna zamisel projekta, predstavitev projektne vloge, izvajanje projekta, pisanje vmesnih in končnih poročil, obračunavanje projektov, iskanje in usklajevanje partnerjev, izvajanje čezmejnih aktivnosti projektov, ipd. Do danes sta SDGZ in kasneje Euroservis sodelovala pri več kot 100 projektih iz programov EU, ki so bili zaključeni in obračunani; od leta 2004 je Euroservis zaključil več kot 30 projektov predvsem iz programa Interreg IIIA Italija-Slovenija 2000-2006. V domeni s krovnicama organizacijama slovenske manjšine v Italiji SKGZ in SSO in v sodelovanju z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu Republike Slovenije ponuja Euroservis sodelovanje in tehnično asistenco vsem slovenskim organizacijam v Italiji (kulturne organizacije in društva, športna društva, šole, dijaški domovi, glasbene šole in centri, občine, idr.) za pripravo, izdelavo, predstavitev in izvajanje projektov v sklopu programov EU in organizira tečaje "evro-projektiranja", namenjene predstavnikom slovenskih neprofitnih ustanov.

Obstoj in delovanje informativne in povezovalne strukture je bistven za razvoj celotne slovenske manjšine, saj ji omogoča, da preko koriščenja sredstev EU pride do dodatnih virov financiranja za posebne čezmejne projekte. Euroservis bo še naprej deloval kot zbirni informacijski center in obenem tehnična struktura za nudenje in širitev informacij, znanja in tehnične asistencije v celotnem obmejnem prostoru, v sodelovanju z manjšinskimi in večinskimi slovenskimi in italijanskimi organizacijami.

Vse izkušnje, ki si jih je slovenska manjšina preko svojih organizacij in struktur pridobila na področju evropskih programov, so rezultat koriščenja sredstev iz strukturnih skladov Evropske unije. V EU imajo strukturni skladi zelo pomemben delež evropskega proračuna in predstavljajo sredstva za financiranje razvojnih programov v posameznih državah članicah.

V okviru raznih evropskih programov, je bilo do danes izvedenih več projektov, saj je turizem področje, ki že samo po sebi kliče k čezmejnemu povezovanju in ustvarjanje novih vezi. V okviru evropskega programa čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo Interreg IIIA 2000 – 2006 so trenutno v fazi izvajanja tile projekti:

UTRINKI IN OKUSI ČEZMEJNEGA KRASA

Prijavitelj: Slovensko deželno gospodarsko združenje

Vrednost projekta: 20.000,00 €

Projekt predvideva povezovanje in sodelovanje na področju eno-gastronomskega turizma na italijanskem in slovenskem Krasu.

TERMALIZEM V DUHU OHRANJANJA ZDRAVJA IN MEDSEBOJNEGA SPOZNANJA

Prijavitelj: Potovalna agencija ADRIATIC srl

Projekt je usmerjen v promocijo turizma na čezmejnem območju, z oblikovanjem in pripravo turističnih paketov, namenjenih predvsem osebam v tretjem življenjskem obdobju.

V BLIŽINI TRSTA

Prijavitelj: Potovalna agencija AURORA srl

Cilj projekta je ovrednotiti in spodbuditi turistični razvoj doslej ne dovolj prepoznanih področij v okviru čezmejnega ozemlja.

SABOTIN – PARK MIRU

Prijavitelj: Konzorcij za turizem Gorica GOIS in MO Nova Gorica

Projekt je osredotočen na valorizacijo goriškega prostora, krajev in kulinarike, poleg kulturne in športne ponudbe.

AGROMIN - Manjšine in kmetijstvo

Prijavitelj: Kmečka zveza

Projekt predvideva ovrednotenje značilnih domačih pridelkov tega območja in takih, ki utegnejo pritegniti turistovo pozornost, kot so vina, olivno olje, med, mlečni izdelki, sadje in zelenjava idr., ki jih pridelujejo na obeh straneh meje pripadniki slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji.

MIN-TOUR - Manjšine in turizem

Prjavitelj: Euroservis Srl in Unija Italijanov

Projekt predvideva turistično animacijo v čezmejnem prostoru, nekatere skupne čezmejne turistične ponudbe in sodelovanje med italijanskimi in slovenskimi turističnimi subjekti, predvsem na Krasu in primorski obali, ter obenem promocijo manj znanih turističnih točk. Projekt želi spodbuditi sodelovanje med slovensko

manjšino v Italiji in italijansko narodnostno skupnostjo v Sloveniji, ki naj privede do večje povezanosti turistične ponudbe na čezmejnem območju.

TEMPO - Tematske poti

Prijavitelji: SDGZ – Slovensko deželno gospodarsko združenje - TRST in RRA Severne Primorske d.o.o.

Cilj projekta je pripraviti raznoliko, a vendar celovito turistično ponudbo na ključnih področjih turizma: narave, kulture in športa na celotnem čezmejnem območju. Projekt se nadeja povezati in ovrednotiti različne že obstoječe tematske poti ter spodbuditi alternativne načine turistične ponudbe.

BODOČE MOŽNOSTI – KAKO NAPREJ?

Pred nami je novo programsko obdobje 2007 – 2013. V novi finančni perspektivi za katero so dogovarjanja še v polnem teku, bo naša pozornost še naprej posvečena sodelovanju med obmejnimi državami. Čezmejno sodelovanje bo uokvirjeno v CILJ 3, ki bo razdeljen takole:

Cilj 3 - EVROPSKO TERITORIALNO SODELOVANJE

- A) Čezmejno sodelovanje 75 % (Instrument sosedstva in partnerstva + Predpristopni instrument)
- B) Transnacionalno sodelovanje 21 %
- C) Povezovanje v mreže in izmenjava izkušenj 4 %

Področja sodelovanja bodo tudi v novem programskem obdobju zelo obširna in bodo zaobjemala domala vse sektorje in panoge: razvoj MSP, turizem, kulturo, trgovino, skupno upravljanje in varstvo okolja, sisteme za skupno upravljanje vodnih in energetskih virov in odpadkov, prometne povezave in mreže, skupno uporabo infrastrukture v zdravstvu, kulturi in izobraževanju itd.

V novem programskem obdobju pa bo tudi nekaj novosti med katerimi naj omenimo vsaj najpomembnejše:

- Razširitev upravičenega območja v Italiji, ki bo sedaj imela tri dežele, ki bodo upravičene do črpanja sredstev iz programov čezmejnega sodelovanja (FJK, Veneto in Emilia-Romagna)
- 1 Lead partner, 1 sam budget in 1 organ upravljanja

Tudi v novem programskem obdobju 2007 – 2013 se odpira torej veliko možnosti za črpanje sredstev, namenjenih za projekte ustanov in subjektov v Sloveniji, kot tudi za ustanove slovenske manjšine v Italiji in slovenskih manjšin v Avstriji in na Madžarskem. Seveda bo potrebna velika pripravljenost prijaviteljev in tehnična dovršenost vseh prijavljenih projektov, saj bo konkurenca v novem programskem

obdobju še ostrejša. Predvidene cilje lahko dosežemo le s tesnim in konkretnim sodelovanjem vseh soudeleženi partnerjev v projektu.

Kristina Valenčič je diplomirala na Fakulteti za politične vede na tržaški univerzi – smer politična ekonomija z diplomsko nalogo o neposrednih tujih investicijah v Sloveniji. Študij je nadaljevala na podiplomskih tečajih evroprojektiranja. Odlično govori italijanščino; govori še angleščino, nemščino, hrvaščino. Od leta 1999 sodeluje pri SDGZ in je ustanovni član podjetja Euroservis. Sodelovala je pri urejanju in realizaciji krajevnih radijskih in televizijskih oddaj in s slovenskim časopisi v Italiji. Ima več izkušenj v prevajanju in tolmačenju in v poučevanju na podiplomskih tečajih na temo internacionalizacije podjetij, čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja, predpristopne pomoči državam pristopnicam EU ter strukturnih skladov.

Europrojekti na območju Primorske - vidik podjetnika

Sirk Adriano – Joško

Al cacciatore - Pri lovcu, Italija

“... in hodili se boste napajat k vodnjaku, ki ga predstavljajo ta sredstva za naš prostor. »Tako je koncem 90 let visoki funkcionar zaključil svoj referat, namenjen skupini čezmejnih operaterjev in podjetnikov. Za podjetnike se to ni uresničilo, ustvarilo je le velika pričakovanja, ki so ostala neuresničena in pustila za seboj razočaranja. Študije, študije študijev, nestrokovni ali nekoordinirani projekti, so v znatno visokem odstotku žal privedli do pobud, ki niso ustrezale pričakovanjem operaterjev.

Zgodovinsko medsebojno nezaupanje, nezaupanje podjetnikov do politike in delno do ustanov, birokracija in oddaljenost le-te od konkretnih problemov teritorija je ustvarjalo paradoksalno situacijo, v kateri so bili tvorca daleč drug od drugega v trenutku, v katerem se lahko samo z združenimi močmi odzovemo na konjunktorno fazo ekonomije našega prostora.

Sanjam o bodočnosti, v kateri bi podjetniki znali gledati na zakonodajo čezmejnega sodelovanja ne kot na molzno kravo, ampak kot na priložnost širših in bolj prozornih strategij razvoja. Sami naj si izberejo partnerstva, izumijo projekte in ustvarijo pogoje za njihovo uresničitev. Politika naj jim stoji ob strani, naj okrepi strokovnost delovanja in smernic; projekti pa naj se izvajajo tehnično, po realnih potrebah teritorija.

Sirk Adriano - Joško (gostilničar, turistični delavec) je bil rojen v Gorici 29.8. 1952. Leta 1968, v 16. letu starosti, je prevzel družinsko gostilno Pri Lovcu. 1974. leta se je poročil z Loredano Antonič, ki mu stoji ob strani tudi pri poklicnem delu. Joško je zaznal možnost turistične bodočnosti Brd in je leta 1983 predstavil idejo o turističnem naselju pri Subidi. Postal je predsednik F.I.P.E. za Goriško pokrajino, profesionalni Sommelier, odgovoren A.I.S. za Goriško pokrajino, ustanovni član Someljeju Republike Slovenije, ustanovni član slovenskega Slow Food-a, dolgoletni član upravnega odbora SDGZ-ja in SERVIS-a, ustanovni član in član nadodborov konzorcija Friuli Via dei Sapori, ustanovni član in član nadodborov Collio srl.

Romanja in romarske poti kot del turistične ponudbe

*(Predstavitev Slomškove spominske romarske poti,
kot priložnosti za razvoj turizma in podeželja in
mednarodnega sodelovanja)*

Franc Zabukošek

SSK-Konferenca za Slovenijo in Društvo prijateljev Slomškove poti, Slovenija

Turizem predstavlja dejavnost, ki ne pozna meja in je stvar veselih in prijaznih ljudi v zanimivi naravi z bogato kulturno in duhovno dediščino. Odvija se, če med ljudmi vladajo zaupni in verodostojni odnosi. Slovenci kot člani v evropske skupnosti - EU živimo v skupnem evropskem kulturnem prostoru. Dejstvo, da smo po dolgotrajnem potrjevanju in prizadevanju za lastno samobitnost doma in po svetu danes svetovni narod, nam daje občutek ponosa, da smo pomembni člani človeške skupnosti.

To razmišljanje naj zato podkrepi audiovizuelna scena s himno države Slovenije, EU in SSK in s slikami projekta Slomškove poti v želji, da ne bi urejali naših družbenih odnosov na ravni statusa, ampak na ravni dinamike, kjer pridejo do izraza čustva, kot so pozornost, spoštovanje in ljubezen ter naši interesi oz. potrebe.

Turizem predstavlja potovanja v tuje kraje in začasno bivanje v teh krajih zaradi zdravljenja, razvedrila ali rekreacije. Za uspešno razvijanje turizma se ustanavljajo razna društva in organizacije, ki izvajajo turistično promocijo in ponudbo.

Razvojne oblike turizma predstavljajo:

1. romanja,
2. raziskovanja naravnega bogastva,
3. zdravilišča,
4. popotništvo z razvojem prometa,
5. planinska in turistična društva ter potovalne agencije.

Organizacijske oblike turizma po 1. svetovni vojni so bile stacionarnega značaja. To so bila: zdravilišča, poletna kopališča in morje ter prvi smučarski centri. Pobudniki le-teh so seveda bili planinci in pohodniki, ki so se lotili tudi smučanja.

Turistična dejavnost po 2. svetovni vojni v Sloveniji, kot socialistični in kolektivistični deželi, je bila do leta 1960 dokaj specifična. Obstajala je v obliki druženja, rekreacije ter zdravljenja. Nastali so počitniški domovi podjetij, ustanov in šol, zdravilišča pa so bila podaljšane bolniške ustanove. Turizem v pravem pomenu te besede je bil namenjen predvsem tujcem in se je razvijal predvsem v turistično zanimivih krajih, pretežno v oskrbi Turistične zveze Slovenije.

Po letu 1960 in še bolj po letu 1965 se začne, zaradi povečanega tranzitnega prometa iz zahodne Evrope proti Sredozemlju, turistična dejavnost sproščati. Razvijajo se kraji ob cestah, pa tudi večja gospodarska središča. V 70. letih se začnejo razvijati kongresne dejavnosti. Podeželje dobi možnosti ponudbe gostinskih uslug. Po letu 1990 pa se začne množična ponudba romarskih potovanj doma in po svetu. S tem postaja normalna turistična dejavnost gospodarska dejavnost. Vlada začne načrtno izobraževalno in organizacijsko pospeševati turizem. Razvijajo se organizacijske oblike z agencijami in šolami za turizem in gostinstvo. Dobimo možnost fakultetnega študija na VEKŠ v Mariboru in državno Slovensko turistično organizacijo - STO, ki sedaj načrtno skrbi za promocijo turizma kot gospodarske dejavnosti.

Gospodarski učinki turizma se kažejo v razvoju gostinstva, prometa, trgovine in posredništva uslug. Zelo pomembni so tudi negospodarski učinki, ki se izražajo v kvaliteti življenja – zdravje, rekreacija, socialni-komunikacijski, kulturni in politični-mednarodni učinki. Ob tem pa je potrebno poudariti tudi ekonomsko vlogo turizma v konverzijski funkciji, s katero se ovrednoti naravna, kulturna in duhovna danost kot zanimiva dediščina iz preteklosti. Turizem predstavlja gospodarsko dejavnost, ki omogoča trajnostni razvoj, saj temelji na naravni, kulturni in duhovni dediščini, ki se posreduje skozi gostinsko in kulturno ter prometno ponudbo. Turizem omogoča praktični preizkus človekove, narodne in državne biti, vednosti in znanja, ki so potrebne za turistično dejavnost.

V okviru tega želim kot možnost in priložnost za turistično dejavnost še posebej izpostaviti romanja v njihovem prvinskem pomenu. Romarski turizem je umetni konstrukt, ki hoče prikriti bistvo dogajanja pri romanju, ki je v verski dediščini in človekovi notranji potrebi. Romanja sodijo v turistično dejavnost, saj predstavljajo prvenstveno negovanje duhovne dediščine, ki vključuje tudi spoznavanje naravne in kulturne dediščine. Prvinska romanja dvigajo kakovost življenja, saj romanje v svojem prvotnem pomenu pomeni peš hojo osmišljeno z določenim namenom. To omogoča izkušnjo zadovoljstva nad življenjem in stvarstvom, ki nam je od Boga podarjeno v ta namen.

Ob teh ugotovitvah želim predstaviti projekt Slomškova romarska pešpot Bizeljsko - Maribor. Projekt Slomškova pot omogoča trajnostni razvoj vseh oblik turistične dejavnosti, saj temelji na naravni, kulturni in duhovni dediščini. Spodbudo zanjo je dal sam Slomšek, kot duhovni asistent v celovškem semenišču, v pesnitvi »Slovo solčavskim planinam«:

Z Bogom hčere stare matere, mogočne Slave:

Košata Raduha, visoka Ostrica,
Gorjata Rinka in zobata Olšova!
Povzdigajte Slovincem bistre glave,
Naj bojo verli sini Slave !

Dereča Drava, svetla Sava in Savina, mogočne vode in slovenske sestre tri.

Vsaka po svoji stezi neprenehoma hiti,
In te uči, Slovenska rodovina !
Kako se zadobi modrina.

V nebesa kažejo mogočni velikani,
V nebesa vzdigajmo mi srce in oko;
Slovincem luč naj sveta vera bo !
Le bistrimo si glave, ne dremajmo zaspani,
Drugim rodom prodani.

Orjaške glave starodavne, le trdno stojite !
Za pravico in resnico trdno stati
Hočemo tudi mi, da bode slava naša mati;
Ve bistre reke, nam pa neprenehoma rosite,
Naj bodo naša dela rodovita.

Slomšek je s tem dokazal, da je poznavalec slovenske duše, ki je planinska in se kaže v ljubezni do skalnih gora in vinorodnih gričev, kar oboje Slovence veseli in plemeniti. Dokaz sta tudi pesmi: Veseli hribček in Skalaška. Projekt Slomškova pot je prikazan v zapisu za prijavo v program Interreg III a. Bil je sprejet in podpisana je bila pogodba za sofinanciranje. Problem pa se kaže v partnerskem sodelovanju tako doma v Sloveniji kot čez mejo pri Slovencih v Avstriji. Od tega sodelovanja je odvisno, ali bo projekt sofinanciran s strani Interrega.

Projekt Slomškova pot od Bizeljskega do Nove Cerkev ter preko vmesnih točk od Vuzenice in Št. Andraža (Koralpe) do Maribora (po poti čez Kozjak) je zamisel o spominski romarski pešpoti iz knjig »Človek za vse čase« (Zorko Simčič) in »Pastir prihodnosti« (Alojz Rebula). Ob dejstvu, da je bila Slomškova pesnitev »Slovo solčavskim planinam« bila motiv za prvo slovensko planinsko kočo v Grintavcih leta 1894, je bila motiv tudi za obnovo te koče v letih 1997-1999 in projekt romarske poti Bizeljsko-Maribor v letu beatifikacije, 1999. Projekt Slomškova pot je nastal v letu 1999 ob študiju življenja in dela zaslužnega velikega Slovenca, škofa A. M.

Slomška, v okviru gornišтва pri prenovi zgodovinske planinske koče na Molički planini pod Ojstrico v Kocbekovo zavetišče. Romarsko-pohodna pešpot je zamišljena kot kulturnozgodovinska pot za negovanje zgodovinskega spomina in kot priložnost za turistično gospodarski razvoj odročnega dela Slovenije, ki ima velik turistični potencial v naravni in kulturni dediščini. V tem smislu je realiziran prvi del poti od Bizeljskega do Nove Cerkev, ki vodi skozi zgodovinsko zanimive in naravno lepe kraje subpanonskega in predalpskega sveta Slovenije. O tem je dr. Stanko Klinar napisal vodnik »Slomškova pot«, založila pa ga je Mohorjeva družba v Celju.

V letu 2006 je 160- letnica Slomškovega škofovskega posvečenja in umestitve za lavantinskega škofa v Št. Andraž. To je zgodovinska priložnost, da se pot zaključi na tem obmejnem področju in da se povežejo po Slomšku opisani zgodovinski kraji: Vuzenica, Št. Andraž in Maribor kot Historia lavantina. Na ta način bi bila presežena mestna in meddržavna zgodovinska rana, ki bi se pretvorila v zidak mednarodnega sožitja v interesu EU. To lepo podeželsko in planinsko obmejno področje je turistično zanimivo, na ta način pa bi se mu omogočil tudi trajnostni razvoj.

Projekt Slomškova pot ima znamko, ki je registrirana na ministrstvu za gospodarstvo. Za njegov razvoj skrbi od leta 2004 civilna družba, Društvo prijateljev Slomškove poti, Celje. Skrbništvo projekta je v partnerskem odnosu z drugimi društvi in ustanovami civilne družbe in pod pokroviteljstvom občin in Škofijskega ordinariata v Mariboru. V projekt so zajeti: trasiranje, označevanje in obeležje poti, urejanje romarskih zavetišč, izdaja priložnostnih letakov, prospektov in vodnika v treh jezikih ter promocijska etapna romanja. Etapna romanja so priložnost za regijsko povezovanje in sodelovanje, na obmejnem področju pa tudi za mednarodno in meddržavno spoznavanje. Povezava med Vuzenico, Št. Andražem in Mariborom kot »Historia lavantina« je pohodniško že označena s potmi čez Koralpe in čez Kozjak, ki je v oskrbi PD Maribor-Matica. V letu 2006, ko je 160. letnica umestitve Slomška za lavantinskega škofa, je lepa priložnost, da se ta povezava opremi s spominskimi točkami in da se pripravi promocijsko in spominsko srečanje v Št. Andražu.

Po mnenju vseh pristojnih je projekt Slomškova pot vreden pozornosti in je lepa priložnost za povezavo in sodelovanje znotraj regije, med regijami in tudi na mednarodnem in meddržavnem nivoju. Z dobrim označenjem in promoviranjem bo dana priložnost za nadaljnji turistično gospodarski razvoj in za bogatenje kakovosti življenja, ki je po mnenju WHO v »gibanju za zdravje« in ga romarska pešpot še posebej omogoča. Z ozirom na to je projekt finančno podprla EU v programu Interreg IIIa Slovenija-Avstrija. V partnerstvo za razvoj projekta so do sedaj vključeni Občina Šentjur, Občina Vuzenica, Mohorjeva družba Celje, Župnija Vuzenica, PD Vuzenica, KD Mohorjan Prevalje, Občina Prevalje, EKC Betnava Maribor in

na avstrijski strani Mohorjeva družba Celovec, v sodelovanju s slovenskimi društvi v Avstriji.

Iz vsega povedanega so razvidni cilji in možnosti za vrednotenje projekta. Projekt bo zaživel, če bo prišlo do resnično partnerskega sodelovanja med omenjenimi ustanovami in če bo le-to zajelo druge zainteresirane institucije, ki bodo spoznale, da je to lepa priložnost za trajnostni razvoj. Slomškova romarska pešpot je stvar slovenstva in izraz hvaležnosti veličini svetniškega škofa Slomška, katerega delo se je skladalo z njegovim priporočilom: »Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik !« Mislim, da je zato prav, da o tem teče beseda tudi na tem pomembnem srečanju, posvečenemu turizmu brez meja v okviru SSK. Moja želja je, da ta klic izzveni kot apel za resnično sodelovanje slovenskih »različnosti«, ki so v okviru EU končno v »skupnem kulturnem prostoru«. Izkoristimo to priložnost!

Zaključujem s Slomškovim zapisom: »Gore, doline pokrivajo svet, prijatelji med njimi se snidejo spet ! Boglonaj, da smo prijat'li!«

Franc Zabukošek se je rodil 26.11.1938 kot kmečki otrok v Dramljah, občina Šentjur. Osnovno šolo je obiskoval v Dramljah, gimnazijo v Celju, medicinsko fakulteto-oddelek stomatologija v Ljubljani. Deloval je kot zobozdravnik v Šentjurju, Vojniku in Štorah, nekaj časa tudi kot farmakoinformator za Alkaloid Skopje. Kot preventivno usmerjen zobozdravnik je opravil postdiplomski študij na Školi Andrije Štamparja v Zagrebu s temo o javnem zdravstvu. Po operaciji hrbtenice je bil upokojen kot delovni invalid 3. kat. Ljubiteljsko in rekreativno se je udeleževal kot planinec in gornik in 6x opravil Brazde vzdržljivosti. Politično je opredeljen kot narodni demokrat. Aktivno je deloval v koaliciji Demos. Kot tak je bil ustanovni član SSK iz celjske podružnice in deluje pri SSK vse od ustanovnega zbora. Kot rodoljub je leta 1996 in 2001 vodil planince in gornike iz Slovenije na srečanje z rojaki v Argentini ob 45- in 50- letnici SPD v Bariločah. Sedaj deluje kot pobudnik vzpostavitve Slomškove poti v Društvu prijateljev Slomškove poti, Celje.

Čezmejno sodelovanje na ravni TDO

Mojca Rutar

Komisija za mednarodno sodelovanje pri Turistični zvezi Slovenije
in Turistična zveza Gornjega Posočja, Slovenija

Sodelovanje ob vseh mejah:

- z Italijo
- z Avstrijo
- z Madžarsko
- s Hrvaško

ČEZMEJNO SODELOVANJE NA RAVNI TDO

- Prireditve različnega tipa
- Gostovanja, izmenjave
- Srečanja, posveti, sestanki
- TD in TZ, šole, druge NVO
- Subjekti regionalnega razvoja (RRA, lokalne skupnosti, zavodi - LTO)

MEJA, KI RAZDVAJA - MEJA, KI ZBLIŽUJE

- Obdobje približevanja Slovenije EU
- Vstop v EU leta 2004
- Medsebojno spoznavanje:
 - skupne značilnosti
 - spoštovanje različnosti
 - bogastvo v pestrosti
- Skupni projekti, zrcalni projekti

- Sofinanciranje EU:
 - program PHARE
 - pobuda INTERREG
 - ESRR

PRIMERI DOBRIH PRAKS: POSOČJE

- Promocijske predstavitve TZGP
- Navezava stikov
- Iskanje skupnih točk (aktivnosti TD)
- Pobude za povezovanje
- Izmenjave, gostovanja (društva)
- Spodbujanje sodelovanja lokalnih oblasti
- Večletne tradicionalne izmenjave:
 - Pust na meji Livek / Čeplesišče
 - Pustni karnevali: Neme, Sedegliano
 - Kotarski dnevi in pohodi / Breginjski kot
 - Kmečke igre / Čezsoča
 - Igre brez meja / 6 občin – SLO, IT, A
- Povezovanje s TD - PRO LOCO:
 - Nediške doline / Valli del Natisone
 - Turjak / Turriaco
 - Sredipolje / Redipuglia
 - Humin / Gemona
 - Rezija / Resia
 - Sedegliano
- Turistične prireditve: Praznik na trgu, Praznik sira, Okusi srednje Evrope, Stara dela za današnji božič, Čezmejni kulturni maraton, Noč na jezeru
- Kulturne in športne prireditve: likovni in fotografski natečaji, razstave, glasbeni in folklorni nastopi, koncerti
- Pohodi: valorizacija naravne in kulturno-zgodovinske dediščine (PD, Dolomitenfreunde)
- Posveti in okrogle mize: Možnosti turistične izrabe reke Soče, kajakaštvo na Soči; sodelovanje med naravnimi parki in zaščitnimi območji – valorizacija naravne dediščine
- Uradna srečanja: letna skupščina TZGP, skupščine TD, skupščina UNPLI (Gradež)

- Projekti regionalnega razvoja: turizem in razvoj podeželja
 - Poti miru: muzeji na prostem
 - Soča nas povezuje: kulturna dediščina v podobnostih in različnostih
 - Zdravilni vodni izviri kot turistični produkt
 - Tehnike animacije v turizmu
 - Čuti zapeljujejo, Konjeniške poti, Lacjo drom
- Izobraževanje in usposabljanje:
 - Prireditve in protokol
 - Razpisi: izpolnjevanje razpisne dokumentacije
 - Vodenje po poteh miru (Kolovrat), vodnik CD
 - Projekti dela z mladimi v TDO: predstavitev festivala TPLG, Več znanja za več turizma, Z igro do prvih turističnih korakov

TD>TZGP>TZS

PL>APLFVG>UNPLI

- 2003: ustanovitev Komisije za mednarodno sodelovanje pri TZS
- 2004: prvo srečanje na ravni predsednikov TZS in APLFVG v Posočju
- 2005: drugo srečanje na ravni predsednikov TZS in APLFVG v Ljubljani; obisk ICK
- Nadgradnja sodelovanja: lokalna raven>regionalna raven>evropska raven

Sodelovanje v turizmu v Evropi

- 2006: mednarodno delovno srečanje v Vili Manin
- Možnosti sodelovanja med organizacijami civilne družbe v turizmu v Evropi
- Bruselj: na sedežu dežele FJK – predstavništvo civilne družbe v turizmu
- Načrti: mednarodni posvet TDO (jesen 2006)

TURIZEM SMO LJUDJE!

Mojca Rutar je bila rojena 9. aprila 1956 v Kopru, kjer je obiskovala osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1972 je šolanje nadaljevala v Tolminu, kamor se je preselila s starši. Diplomirala je na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz francoskega jezika in zgodovine. Ob delu je študirala tudi italijanski jezik. Trenutno je absolventka magistrskega študija na Fakulteti za podiplomske državne in evropske študije. V turistično društveno organizacijo se je aktivno vključila leta 1985. V Turistični zvezi Gornjega Posočja deluje od leta 1997, od leta 1999 je njena predsednica. Od tedaj je tudi članica izvršnega odbora Turistične zveze Slovenije. Zaradi vse večjih možnosti čezmejnega sodelovanja in povezovanja v sklopu turistične društvene organizacije je bila leta 2003 pri TZS ustanovljena Komisija za mednarodno sodelovanje. Postala je njena predsednica in jo vodi tudi sedaj.

Po koroških poteh

Po koroških poteh

Janko Zerzer

Krščanska kulturna zveza (KKZ), Avstrija

Za bolj ali manj temeljito spoznavanje kake dežele je nujno potrebno, da ima obiskovalec na razpolago zadosti informativnega gradiva. Tega se od nekdaj zavedajo založbe in turistične organizacije, ki potovalce naravnost zalivajo z vodniki in razkošnimi prospekti. Za Koroško, ki v veliki meri živi od turizma, je bilo že ves čas na voljo nepregledno obilje tiskovin, žal pa le v nemškem, kvečjemu še v angleškem jeziku, vendar nič slovenskega. To pa je velika pomanjkljivost, kajti tudi koroški Slovenec ima pravico, da bliže spozna svoje domače kraje, kulturno dediščino in ta ali oni skriti naravni zaklad. Tako lahko še bolj vzljubi svojo domovino in je ponosen nanjo.

Nič manj potrebna pa ni osnovna informacija za slovenske obiskovalce naše dežele, ki prihajajo od zunaj. Nostalgичni odnos do »zibelke slovenstva« je že od nekdaj vabil neštete potovalne skupine in posameznike iz Slovenije in zamejstva med koroške rojake, skoraj vedno tudi na Gosposvetsko polje, k začetkom slovenske državnosti in vernosti. Že tu se je pokazalo, da zgodovinska informiranost ni vedno dovolj zanesljiva, saj mnogokrat velja interes v prvi vrsti vojvodskemu prestolu, ki je sicer izredno zanimiv zgodovinski spomenik, vendar nima neposredne zveze s slovensko preteklostjo in ga mnogi tudi še danes zamenjujejo s knežjim kamnom, ki pa ga je medtem treba iskati v deželnem dvorcu sredi Celovca. Da poleg tega hrani južna Koroška dolgo vrsto izredno pomembnih kulturnih spomenikov in se ne izčrpajo slovenski sledovi v nekaterih smučarskih, gostinskih in nakupovalnih točkah, naj bi po našem mnenju vse bolj prodrlo v zavest prijateljev naše lepe domovine, katerim želimo, da bi jo spoznali čimbolj celovito. Seveda si isto želimo tudi za številne rojake, ki prihajajo v staro domovino iz vsega sveta in ob tej priložnosti obišejo tudi kraje poveljnega pregnanstva.

Taka so bila moja razmišljanja, ko sem pred leti začel načrtovati skromno brošurico z najpomembnejšimi praktičnimi podatki. Sicer je bilo na voljo že nekaj izvrstne strokovne literature, saj je, npr., Peter Fister napisal temeljito delo o južnokoroški arhitekturi, Marjan Zadnikar pa je z veliko ljubeznijo in strokovnostjo opisal naše cerkve. Seveda obstaja še cel kup vodnikov v nemškem jeziku, tisto kar pa sem si jaz zastavil, je bil priročnik, ki v pregledni obliki zajel potrebne zgodovinske, kulturne, naravne in turistične podatke o dvojezičnem jugu Koroške. Med tem delom sem prevzel vodstvo Višje šole za gospodarske poklice pri šolskih sestrah v Št. Petru in tam je bil v učnem programu tudi predmet, ki je zajel domači turizem. Ker na mladi šoli nismo imeli učitelja s primerno izobrazbo, mi ni preostalo nič drugega, kot da sem se sam poglobil v snov in se še bolj intenzivno ukvarjal z iskanjem podatkov, ki sem jih dejansko že prej začel zbirati. Rezultat je bila lična knjižica z naslovom *Po koroških poteh*, ki skuša dati obiskovalcu vse tiste napotke, ki jih potrebuje za kolikor toliko zadovoljivo spoznavanje naših krajev. Kratkemu pregledu slovenske koroške zgodovine od naselitve do naših dni sledi opis današnjih razmer na raznih področjih: politiki, gospodarstvu, kulturnem življenju, literaturi, založništvu, periodični publicistiki, slovenskem filmu, gledališču, likovni umetnosti, šolstvu in znanosti.

Knjiga je zasnovana tako, da je vsebinsko razdeljena na pregledne enote, takorekoč na enodnevne, morda tudi poldnevne poti in spremlja obiskovalca od Celovca, središča tudi slovenskih dejavnosti, preko Gosposvetskega polja, kot zibelke slovenstva, skozi kraje ob jezerih in po nekdanjih slovenskih, danes bolj ali manj dvojezičnih dolinah Rož, Podjuna in Zilja. Pri tem se nisem le osredotočil na kulturno znamenite spomenike in naravne bisere, temveč sem vpletel tudi narodno življenje slovenske narodne skupnosti. Turistom so namenjene informacije o rekreacijski ponudbi, geografski in komunikacijski podatki ter kontaktne zveze z turističnimi centri. Ker leži precej pomembnih kulturnih spomenikov v severnem delu dežele, je tem posvečeno posebno poglavje. Za tiste obiskovalce, ki se želijo s kakim krajem ali kulturno dragocenostjo bolj temeljito seznaniti, je dodan še seznam slovenske in nemške literature ter dvojezični seznam vseh v knjigi zajetih krajev. Seveda je knjiga opremljena tudi s številnimi fotografskimi posnetki.

Knjigo je izdala Krščanska kulturna zveza, založila pa jo je celovška Mohorjeva družba. Zanimanje zanjo je bilo kar precejšnje, tako da je kmalu sledila druga, le malenkostno popravljena izdaja. Seveda so avtorja in izdajatelje razveselila vedno ponavljajoča se priznanja prijateljev, v kakšno pomoč jim je bil priročnik na potovanjih skozi našo lepo deželo. Nekateri učitelji v Sloveniji so odlomke iz knjige celo uporabljali kot učilo. To je narekovalo nadaljnji korak. Tajnik Krščanske kulturne zveze, Nužej Tolmajer, je predlagal, da bi v knjigi opisane kraje in znamenitosti prijateljem in obiskovalcem naše dežele približali tudi v sliki. Pomisleke glede financiranja tako zahtevnega projekta je rešil na ta način, da je zbral potrebna sredstva pri kulturnih ministrstvih na Dunaju in v Ljubljani, strokovno neizkušenost filmskih snemalcev pa smo premostili s tem, da smo se povezali z Ivanom Klari-

čem, izredno kreativnim snemalcem, z dolgo strokovno izkušnjo. Pri tem delu sem šele spoznal, kaj vse je potrebno, da narediš nekaj minut filma, ki ga brez pomislov lahko kažeš v javnosti. Tričlanska ekipa je bila celih 33 dni na terenu, in če se je vreme nepričakovano spremenilo, je bilo vse zaman. Ko smo se zvečer vračali domov, smo imeli v najboljšem primeru 70 minut posnetega filma in končno vsega skupaj 35 ur surovega materiala na 69 kasetah. Nato je sledila montaža v studiu, za kar je bil odgovoren izvrstni strokovnjak Valentin Čertov. Avtorjeva skrb pa je bila, da pripravi besedilo, ga bere na trak, in izbere glasbo. Montaža je spet zahtevala dvajset dni intenzivnega dela, saj je treba izbrati najbolj primerne posnetke ter do sekunde natančno uskladiti sliko, besedilo in glasbo. Ko je bil 80-minutni film končan, smo ga producirali v dveh tehnikah: na starejšo VHS in na novejšo DVD. Te kasete so zdaj na voljo v nekaterih trgovinah in na Krščanski kulturni zvezi. Največ publike pa je film zajel, ko je slovenski oddelek avstrijske televizije jeseni leta 2004 oddajal posamezne dele filma v dvotedenskih presledkih in naletel na veliko odobravanje tako na Koroškem kakor tudi pri gledalcih v Sloveniji. Medtem je bil film predstavljen tudi že na manjših prireditvah na Koroškem, v Ljubljani, Mariboru, na Opčinah in na Dunaju. Za svoje gledalce pa ga misli oddajati tudi RAI v Trstu in RTV Slovenija.

Janko Zerzer se je rodil leta 1935 v Svečah. Sedem let je obiskoval gimnazijo na Plešivcu, kjer je bil v šolskem letu 1952/53 predsednik dijaške družine in je začel izdajati dijaško glasilo Kres. Osmi razred gimnazije in maturo je opravil na humanistični gimnaziji v Celovcu. Nato je študiral nemščino in zgodovino na dunajski univerzi, bil dvakrat predsednik Kluba slovenskih študentov in dosegel doktorsko diplomu na osnovi disertacije o nemških izposojenkah v sveškem narečju. Od leta 1965 do 1992 je učil nemščino in zgodovino na Slovenski gimnaziji v Celovcu, od leta 1991 do upokojitve v letu 1998 pa je bil ravnatelj Višje šole za gospodarske poklice pri šolskih sestrah v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu. Kot tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev (1968-1970) je bil soiniciator Koroških kulturnih dnevov. Leta 1971 je bil izvoljen za podpredsednika Krščanske kulturne zveze, od leta 1983 pa je njen predsednik. Med leti 1981 in 1989 je bil predsednik Slovenskega prosvetnega društva Kočna v Svečah in organizator Slikarskih tednov. Je soavtor seznama krajevnih imen Dvojezična Koroška in učbenika Zgodovina koroških Slovencev od 1918 do danes. Leta 1997 je izdal kulturno-zgodovinski turistični vodnik Po koroških poteh, po katerem je režiral istoimenski film. Leta 2004 je izšel dvojezični vodnik Na obeh sončnih straneh Karavank – Auf beiden Sonnenseiten der Karawanken, leta 2006 pa Dobri pastirji – Naši rajni duhovniki 1968 – 2005.

Predstavitev Kanalske doline in njene turistične ponudbe

Moderator: **Rudi Bartaloth**

Predstavitev Slovenskega kulturnega središča Planika

Rudi Bartaloth

Slovensko kulturno središče Planika, Italija

Dovolite mi, da na kratko predstavim delovanje Slovenskega kulturnega središča Planika (S.k.s. Planika), ki je soorganizator današnjega seminarja.

Slovensko kulturno središče Planika v Kanalski dolini so z notarskim aktom februarja 1997 ustanovili nekateri posamezniki in nekatera že obstoječa slovenska društva. Na temelju izkušenj in uspehov dotedanjega dela zgoraj naštetih posameznikov in društev smo razširili in strukturirali področja dela in njihovo organizacijo. Kakovostno in organizacijsko rast dokazujemo z uspehi, ki so dokumentirani, in z izsledki, ki jih je pridobilo naše raziskovalno delo v slovensko govoreči skupnosti. Delo zadnjih let je imelo pozitivne mobilizacijske učinke tudi med prebivalci Kanalske doline, kjer danes obstaja trden konsenz na ravni civilne družbe o medsebojnem sožitju brez antagonizmov in kjer sta si slovenski jezik in kultura občutno razširila življenjski prostor.

Pri izvajanju dejavnosti si S. k. s. PLANIKA prizadeva:

- 1 - za strokovno izdelan program dela;
- 2 - za konstruktivno sodelovanje s krovnama organizacijama Slovencev v Italiji;
- 3 - za aktivno in konstruktivno sodelovanje s predstavniki in organizacijami drugih manjšin in drugih delov civilne družbe v regiji;
- 4 - za aktiven program seznanjanja vseh prebivalcev doline s sodobno slovensko kulturo in jezikom;
- 5 - za konstruktivno sodelovanje z lokalnimi oblastmi (z občinama Trbiž in Naborjet-Ovčja vas ter z bivšo Gorsko skupnostjo za Kanalsko dolino), ki so delu slovenskih organizacij že do sedaj izkazale veliko naklonjenost ter
- 6 - za odgovorno oblikovanje projektov.

Področja dela

Tečaji slovenskega jezika:

Tečaji potekajo neprekinjeno že od leta 1976 (poročila o tečajih v obliki člankov v domačih in tujih publikacijah ter v knjižni izdaji sta objavila prof. Salvatore Venosi, dr. Irena Šumi, mag. Nataša Komac in drugi). V zadnjih letih se je tečaj slovenskega jezika za otroke razširil iz ene na dve uri tedensko za vsako posamezno skupino. Slovenski jezik poučujeta otroke dve ustrezno strokovno usposobljeni pedagoginji. Sredi šolskega leta 2005/2006 se je pridružil še tretji pedagog. Tečaje vodi mag. Nataša Komac, ki je odgovorna za potek in vsebino pouka. V zadnjih letih se je pokazala potreba po modernizaciji tečaja; prizadevamo si za sodobno metodološko izpeljane tečaje ter za posodobitev in izpopolnitev razpoložljivih učnih sredstev in gradiv. Središče letno prireja tečaje slovenskega jezika za odrasle v Trbižu ter tečaj komercialne slovenščine za dijakke višjih srednjih šol na Trbiškem.

Slovenska knjižnica:

Knjižnica Salvatoreja Venosija je bila ustanovljena skupaj s Središčem. Zbiranje temeljnega fonda je potekalo s pomočjo sredstev Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. Središče načrtuje več akcij za sponzorsko in donatorsko podporo knjižnici. Knjižnica "Salvatore Venosi" trenutno razpolaga s približno 2600 knjigami ter 230 videokasetami (na katerih so tudi posnetki dejavnosti Slovenskega kulturnega središča Planika).

Publicistična dejavnost:

Slovensko kulturno središče Planika je lastnik registrirane glave Planika-Stella alpina. Publicistična dejavnost se širi v skladu s potrebami in dejavnostmi Centra. V času globalizacije in hitrega pretoka novic se je S.k.s. Planika odločilo za elektronski oziroma internetni format, kjer publicira novice, ki obravnavajo Kanalsko dolino in širše območje, kjer so Slovenci prisotni. Na samem spletu je bilo v letu 2005 kliknjenih več kot pol milijona strani.

Kulturna ponudba:

Izoblikoval se je stalen in odmeven program. Na tem mestu bom omenil samo nekatere prireditve:

- miklavževanje za slušatelje slovenskih tečajev in glasbene šole;
- tradicionalni Dan slovenske kulture v februarju, ki se navezuje na slovenski nacionalni praznik Prešernovega dne;
- različne kulturne prireditve (razstave, pevske revije, npr. Koroška in Primorska pojeta, predstavitve raznih publikacij);
- prireditve za otroke;
- likovne delavnice;

- poletna kolonija v slovenskem Primorju z intenzivnim tečajem slovenskega jezika.

Učilnici Slovenskega kulturnega središča Planika po pouku slovenskega jezika postaneta svojevrstna klubska prostora, opremljena s sodobnimi izobraževalnimi sredstvi: videorekorderjem, glasbenim stolpom in računalniki. Sekcija goji žive stike s sodobnim kulturnim dogajanjem v Sloveniji in zamejstvu.

V program so vključeni obiski sodobnih slovenskih mladinskih literatov, popularnih glasbenih osebnosti v glasbi in uglednih ustvarjalcev z različnih področij kulturne produkcije v Sloveniji in zamejstvu. V zadnjih dveh letih se lahko pohvalimo z obiski Miroslava Košute, Marka Kravosa, Toneta Partljiča, Eve Škofič Maurer, Kajetana Koviča, Ervina Fritza, Jana Plestenjaka, Vlada Kreslina, Vite Mavrič, Mojmirja Sepeta, Andreja Šifrerja, Daneta Zajca, Janeza Škofa, Damijane Golavšek, Stena Vilarja in mnogo drugih..

Vzpostavljajo se mednarodne povezave in izmenjave s slovenskimi mladinskimi organizacijami in šolami (npr. izmenjava obiskov dijakov višjih srednjih šol na Trbiškem in Gimnazije Kranj), saj menimo, da je aktiven stik z vrstniki najboljši motivacijski dejavnik in pomembna postavka v večkulturni in večjezični vzgoji.

Središče razpolaga z lastno računalniško učilnico in s sodobnimi računalniškimi programi tudi v slovenskem jeziku. Otrokom, ki redno sodelujejo pri dejavnostih Središča, ponujamo v okviru tečajev računalniškega opismenjevanja možnost razvijanja "računalniških spretnosti".

Raziskovalna dejavnost:

V okviru Središča deluje tudi raziskovalna skupina. Sestavljajo jo: otroci, slušatelji tečajev slovenskega jezika, učitelji pod mentorstvom priznanih raziskovalcev in profesorjev ljubljanske, koprške in videmske univerze Raziskujejo zgodovino, izvor hišnih imen in slovensko govorico v dolini. Naj omenim dve knjigi z raziskovalno vsebino; Hišna imena v Žabnicah (izšla je leta 2000) in Ovčja vas in njena slovenska govorica (izšla bo junija 2006). Središče poleg tega izdaja tudi knjige s drugimi vsebinami.

***Rudi Bartaloth** se je rodil leta 1958 v Ukvah, občina Naborjet Ovčja Vas. Svoje otroštvo je preživel v Kanalski dolini in tam dokončal osemletko v italijanskem jeziku. Dokončal je petletno Trgovsko akademijo Žiga Zois v Trstu. Po diplomi se je vrnil v Kanalsko dolino, kjer je skoraj dvajset let delal za priznano bančno ustanovo. Bartaloth je predsednik Slovenskega kulturnega središča Planika v Kanalski dolini in že nekaj let zunanji svetovalec občine Trbiž za slovenski jezik.*

***Slovensko kulturno središče Planika v Kanalski dolini** je ustanova, ki se ukvarja s slovenskim jezikom in kulturo v dolini, kjer ni šol s slovenskim učnim jezikom. Deluje neprekinjeno že deset let in skupaj z Glasbeno*

šolo Tomaž Holmar v Kanalski dolini, nudi svojim prebivalcem pedagoško podporo pri učenju slovenskega jezika in glasbe.

Stik:

E-pošta: info@planika.it

Spletna stran: www.planika.it

Kanalska dolina v luči turizma

Rafko Dolhar

Slovensko kulturno središče Planika, Italija

Kanalska dolina ima gotovo vse značilnosti, ki ji lahko omogočijo razvoj turizma. Predvsem ima ugodno nadmorsko višino 700 -800 metrov ter odlično cestno in železniško povezavo z večjimi bližnjimi mesti kot so Videm, Gorica in Trst. Obenem je odlično izhodišče za obisk bližnjih turističnih krajev v Soški dolini, Savski dolini in na Koroškem. Smer doline vzhod - zahod daje naseljem v dolini razmeroma veliko dnevnih sončnih ur. Klima je alpska, tako da omogoča poleti po sončni pripeki prijetno hladne noči. Zima prekrije dolino s snežno odejo običajno od decembra do marca, kar na osojnih smučiščih omogoča dobro smuko. Dolina je razmeroma dobro opremljena z žičnicami na Trbižu, v Žabnicah in na Žlebeh, ki omogočajo dostop na vrhove in smučanje po lepo urejenih smučarskih progah. Gotovo pri tem prednjačijo Sv. Višarje, ki privabijo vsako leto okrog sto tisoč gostov.

Tradicionalno se romarji po obisku Sv. Višarij odpravijo k Belopeškim jezerom, ki so tudi sicer poleti izredno dobro obiskana izletniška točka. Tudi Rabeljsko jezero je zadnja leta vse bolj obiskano. Pogumni gostje se tam na vrhuncu poletja poskušajo tudi kopati in »surfati«. Za obisk vrhov Zahodnih Julijcev je dobro poskrbljeno, saj je ob vznožju vrhov tudi dovolj planinskih koč. Tudi steze so dobro markirane in v glavnem primerno vzdrževane. V glavnem sta za obisk vrhov dve izhodišči. Od Belopeškega jezera se lahko odpravimo v Mangartsko skupino, od verige Ponc, preko Veunice do samega Mangarta. Te vrhove lahko v enodnevnih izletih dosežemo po urejenih in opremljenih stezah ali pa po plezalnih smereh vseh težavnostnih stopenj. Drugo izhodišče je dolina Zajzere južno od Ovčje vasi. Tu sta gorski skupini Viša in Montaža, ki sta preko severnih sten dostopna bolj

izkušenim planincem in plezalcem. V teh gorah je svoje pionirsko delo pri odkrivanju vrhov opravil znameniti alpinist in planinski pisatelj dr. Julius Kugy.

Od leta 1975 pa poteka preko Zahodnih Julijcev tudi posebna planinska pot, ki jo je z modrimi markacijami označilo Slovensko planinsko društvo Trst. Planinska pot se začne na tromeji nad razglednim vrhom Pec, ki je dostopen tako iz avstrijske kot tudi iz slovenske strani. Ta planinska pot simbolično povezuje številne vrhove in naselja na zahodnem robu slovenskega narodnostnega ozemlja od Kanalske doline preko Rezije, Terske doline, Benečije, Brd, goriškega in tržaškega Krasa do Jadranskega morja. Ob odprtju te planinske poti, za katero se je uveljavil naziv Vertikala, je Planinsko društvo Trst izdalo tudi ličen vodnik, ki pa zadnja leta ni več dovolj zanesljiv zaradi nekaterih sprememb v delu planinske poti preko Benečije.

V Kanalski dolini, ki je srednje dobro opremljena z gostišči in prenočišči, sta ogleda vredna tudi dva muzeja. To sta Rudarski muzej v Rablju, ki naj ohrani spomin na danes že opuščeni svinčev rudnik v Rablju in etnološka in naravoslovna zbirka v Beneškem muzeju v Naborjetu. Glede opuščenega rudnika v Rablju je treba še povedati, da se načrtuje obnovitev nekdanjega rudarskega rova v turistične namene. Ta je delavcem iz Soške doline nekoč omogočal neposreden dostop do globokih rudniških rovov.

Dr. Rafko Dolhar je bil rojen na Trbižu v Kanalski dolini 3.8.1933. Maturiral je na Slovenskem znanstvenem liceju v Trstu leta 1952. V Padovi je leta 1963 doktoriral iz medicine. Leta 1965 je opravil specializacijo iz medicine dela in leta 1971 iz športne medicine. Od leta 1968 do upokojitve leta 1994 je kot profesor predaval o anatomiji človeka na naravoslovni fakulteti tržaške univerze. Leta 1966 je bil izvoljen v tržaški občinski svet in tam zastopal stranko Slovenska skupnost do leta 1976. Kot odbornik je bil zadolžen za socialno skrbstvo (1970-1974), ter nato še za zdravstvo (1974-1976). Član društva slovenskih pisateljev in Društva književnikov Primorske. Po deset let je bil podpredsednik in predsednik upravnega sveta Stalnega slovenskega gledališča v Trstu, od leta 1982 pa predsednik Slovenskega zdravniškega društva v Italiji.

Možnosti sodelovanja s Slovenijo na področju turizma

Moderator: **prof. Janez Stergar**

Spoznavanje zamejstva kot dejavnik utrjevanja skupnega slovenskega kulturnega prostora

Janez Stergar

Inštitut za narodnostna vprašanja in
Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija

Umestitev posveta o pomenu turizma za utrjevanje slovenstva prav v Trbiž je zelo posrečena: mestece ima pomembno prehodno lego in v turizmu išče svoje gospodarske prednosti, pestro jezikovno in narodnostno sestavo Trbiža in Kanalske doline so v novjšem času – tudi po zaslugi našega gostitelja Slovenskega kulturnega središča »Planika« – spoznali kot razvojni in ne kot moteči dejavnik, bližnje Svete Višarje pa niso le tradicionalni romarski, planinski in smučarski cilj, ampak že skoraj sto let simbolni kraj slovenske povezanosti in združevanja.

Živimo v času, ko oddaljenost sto kilometrov od narodnega središča ne predstavlja več kakšne nepremostljive prometne, časovne in finančne zapreke za vsakovrstne oblike sodelovanja. Osrednja Slovenija se je spomladi 2004 pridružila demokratični evropski skupnosti držav in bo v kratkem prevzela evropsko valuto, s pričakovano vključitvijo v »schengensko« skupino pa bodo odpadli še preostali mejni pregledi. Ker se v turizmu sama po sebi združujeta prijetno s koristnim in to velja tudi za obiskovanje obmejnih oz. zamejskih pokrajin ter ljudi, se zdi poglobljena preostala naloga motiviranja za osebno vključitev v mrežo odnosov, ki oblikujejo skupni slovenski kulturni in bivanjski prostor. In pri tem motiviranju ima čustvena plat nedvomno prednost pred racionalno, čeprav slednja nikakor ni izključena.

Svetovni slovenski kongres je na svojem petem posvetu »Ko ni več meja« uspel zbrati vrsto zelo kompetentnih referentov. Sam se seveda poklicno ne ukvarjam s turizmom, pač pa sem si v različnih oblikah civilne družbe nabral že kar nekaj izkušenj v povezovanju z zamejci. Kako je to (lahko) povezano s turizmom, naj na

kratko povzamem kot moderator pogovora in – skupaj z ženo Vanjo-Natašo – predlagatelj tokratne naslovne teme posveta.

Najprej naj z veseljem ugotovim, da se je v zadnjih letih močno povečala ponudba tiskanih in avdio-video vodnikov po zamejstvu, krajevnih seznamov, zemljevidov z dvojezičnim krajevnim poimenovanjem ter drugih priročnikov, kot so npr. krajevni leksikoni posameznih delov slovenskega zamejstva. Med zaslužnimi avtorji in uredniki naj omenim Janka Zerzerja, Franca Kattniga, Pavla Zdovca, Evelino Umek, Milana Pahorja, Alda Rupla... V nadaljevanju bomo slišali tudi o praktičnih izkušnjah Slavka Mežka in njegovega projekta »(Ne)znano zamejstvo«, ki je na pot popeljalo že na tisoče udeležencev izletov.

Direktor Centra obšolskih dejavnosti Jelko Gros nam bo predstavil njihove privlačne nastanitvene kapacitete po vsej Sloveniji. Žal še pogrešamo ažuriran seznam zamejske gostinsko-turistične ponudbe, prilagojene slovenskemu obiskovalcu (osebje z znanjem slovenščine, dodatna kulturna ponudba). Večje, tudi za avtobusne ekskurzije primerne prenočitvene možnosti v zamejstvu nudijo npr. Hotel Lipa v Monoštru, Mladinski center na Reberci, Katoliški dom prosvete Sodalitas v Tinjah, Mladinski dom v Celovcu, večji koroški slovenski gostinsko-hotelski objekti vse do (Trbižu bližnje) »Stare pošte« v Bistrici na Zilji in par penzionov v Kanalski dolini. Več slovenskih lokalov je tudi na Goriškem in Tržaškem, čeprav nečesa primerljivega hotelu »Balkan« v nekdanjem tržaškem slovenskem Narodnem domu danes ne poznamo. Poleg zasebnikov bi informiranje o obstoječi turistični ponudbi lahko sistematično okrepile osrednje zamejske organizacije, posebej za skupinske in individualne obiske »ciljnih« skupin iz osrednje Slovenije (turistični vodniki, novinarji, šolniki, lokalni politiki, kulturni in športni organizatorji, duhovščina...).

Najbolj perspektivna »ciljna« skupina so ali naj bi bile skupine šolarjev, dijakov in študentov. Vsekakor je tu že veliko dobro utečenega; kot primer omenimo že legendarne ekskurzije celovških slovenskih maturantov pod mentorstvom prof. dr. Vladimirja Klemenčiča in v zadnjih letih doc.dr. Jerneja Zupančiča. Še vedno je mogoče najti mnogo novih zamisli in iskati poti za njihovo uresničevanje pri šolskih programih čezmejnega povezovanja ter spoznavanja zamejskih krajev in ljudi: mislim na oblikovanje programa domovinske vzgoje, itinerarjev in vsebine obveznih rednih ekskurzij, na spodbujanje izmenjave dijakov, na čezmejne izobraževalne, športne in kulturne prireditve, na partnerske razrede, poletne slovenske jezikovne počitnice in gledališke delavnice (kot jih tradicionalno že izvaja celovška Krščanska kulturna zveza). Ponovno se z nostalgijo spominjam, da smo ljubljanski taborniki že pred štirimi desetletji začeli prirejati taborjenja po Koroškem, k nam pa so redno prihajali tržaško-goriški taborniki; danes je prekomejnih taborjenj manj ali skoraj nič, čeprav so v osrednji Sloveniji spet zaživeli skavtski rodovi. Prav tako je zamrla dejavnost gibanja Gašperjeve bralne značke, ki je vključevala tudi vsakoletne ekskurzije bralcev in njihovih mentorjev v zamejstvo.

Na našem posvetu smo že in še bomo govorili o različnih delih civilne družbe, ki je poleg povsem zasebne sfere najpogostejši izvajalec ali promotor turizma v zamejstvo in iz zamejstva. Nosilec je seveda dobesedno na tisoče. Sam naj ugodoma navedem le meni najbližje: oba Kluba koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru, Društvo slovensko-avstrijskega prijateljstva, Klub primorskih Slovencev v Ljubljani. Vsi ti imajo že med svojimi statutarnimi cilji zapisano krepitev stikov s slovenskim zamejstvom.

Ker se sam raziskovalno ukvarjam predvsem s Koroško, sem bil toliko bolj vesel, ko sem v zadnjih tednih slišal za izvajanje treh – s turizmom in čezmejnimi sodelovanjem povezanih – evropskih projektov v okviru programa Interreg III. Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu skupaj z občino Žiri izvaja projekt "Lokalni potenciali za turizem"; drugi projekt več partnerjev "Pozdravljen, sosed - kulturna regija Karavanke" povezuje trinajst kulturnih poti po južnem Koroškem in še pogled k sosedom; štiri dvojezične občine okraja Velikovec in dvanajst občin iz Slovenije pa je uvedlo skupni medmrežni prireditveni koledar "Infokik". S slednjim smo že pri odločilnem dejavniku za utrjevanje skupnega slovenskega kulturnega prostora, in sicer informiranju, tako matične kot zamejske javnosti.

Prof. Janez Stergar je bil rojen 11.7.1948 v Ljubljani, kjer je diplomiral iz zgodovine in geografije ter absolviriral študij sociologije. Od 1972 je raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja (od 1994 strokovni svetnik). Raziskuje novejšo zgodovino koroških Slovencev, slovensko-avstrijske odnose, mladinsko gibanje (Oris zgodovine Počitniške zveze Slovenije, 1978) in zgodovino proučevanja manjšin (Sedem desetletij ljubljanskega Inštituta za narodnostna vprašanja; tudi angleško-francoska izdaja, oboje 1995). Objavil je kulturno-zgodovinski vodnik *Štiri poti med koroške Slovence* (1994). Od 1974 je član uredništva in od 1984 namestnik glavnega urednika *Zgodovinskega časopisa*. Bil je soavtor ter zunanji urednik za zamejstvo pri *Enciklopediji Slovenije* (1987-2002) in urednik za zgodovino Velikega splošnega leksikona (8 zv., 1997-98). Ni bil in ni član nobene politične stranke. V dijaških in študentskih letih je organiziral več poletnih taborov na Koroškem in različne študentske dejavnosti v podporo zamejskim Slovincem. Od 1978 je odbornik Slovenske matice. 1990-2006 je zastopal zaposlene v slovenski znanosti v vodstvu Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture (dvakrat je bil tudi predsednik Glavnega odbora SVIZ). V času državnega osamosvajanja RS od maja do oktobra 1991 je bil predsednik Odbora za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov. Dve desetletji je odbornik, 1995-2003 podpredsednik in nato predsednik Kluba koroških Slovencev v Ljubljani ter od 2006 odbornik Društva slovensko-avstrijskega prijateljstva.

Turizem in Slovenci v sosednjih državah

Peter Vencelj

Slovenija

Številne družbene spremembe, ki so se zgodile v zadnjih letih, nam ponujajo nove možnosti medsebojnega sodelovanja in povezovanja s sosedi, še posebno pa s Slovenci v sosednjih državah. Turizem, v najrazličnejših oblikah, je gotovo ena od dejavnosti, kjer so možnosti še prav posebno odprte. Odpiranje mej med državami je nova priložnost za drugačne stike z našimi rojaki. Opažam pa, da imamo v Sloveniji veliko težav z mejami v naših glavah, v našem razmišljanju, da ne dojemamo, da se slovenstvo ne konča na državnih mejah Slovenije.

Za sodelovanje v turizmu s sosednjimi deželami imamo na voljo dve organizacijski obliki. Prva oblika so javne ustanove v okviru Vlade RS, kot so STO in javni zavodi za turizem, ki jih organizirajo posamezne občine ali tudi več občin skupaj. Drugo obliko pa predstavljajo različna civilno družbena združenja in društva, kot so TZS (pokrajinske turistične zveze, turistična društva), PZS, kulturna in športna združenja ter društva, gasilci itd. Da smo tu daleč od možnega, ni prav nič težko ugotoviti. Obstajajo svetle izjeme, ki pa ne vodijo v širše sodelovanje. Eden od razlogov je nedvomno tudi ta, da mi, ki živimo v domovini, slabo poznamo razmere v zamejstvu, interes vladnih in drugih ustanov za prekomejno povezovanje je premajhen, neurejeni pa so tudi odnosi v manjšini sami. Tu ni možnosti za bolj temeljito razčlenitev razmer, je pa prav, da se vsak pri sebi vprašamo, kaj lahko in kaj moramo narediti, da nas čas ne bo prehitel.

O javnih zavodih tu ne bi govoril, bi pa o njih lahko marsikaj povedal, saj sem bil pet let predsednik sveta enega od takšnih zavodov. Za naše srečanje je morda še najbolj zanimiva izkušnja na področju društvenih možnosti. Tu imam v mislih ne le Turistično zvezo Slovenije (TZS) in posamezna turistična društva, temveč tudi različna druga društva, kot so upokojenska društva, učiteljska in šolska društva,

kulturna društva, župnije in verska društva, pa tudi društva prijateljstva med državami in podobno. V teh društvih je običajno v večji ali manjši meri v njihovem programu tudi turistično – družabni del, ki vključuje različne izlete, pohode, planska srečanja, romanja, obiske prireditev itd. Vedno več je takšnih dogodkov, ki se zgodijo tudi v zamejstvu. Sam sem v zadnjih letih organiziral in vodil več deset avtobusnih izletov in pohodov v vse dele slovenskega zamejstva od Porabja, avstrijske Koroške in Štajerske, v Kanalsko dolino, Beneško Slovenijo, na Goriško in Tržaško. Vsak tak dogodek sem organiziral tako, da sem turistične cilje povezal z spoznavanjem slovenske zamejske skupnosti, njenih narodnih značilnosti, preteklosti in sedanjosti zgodovine, pa tudi s trenutnimi političnimi in narodno ohranitvenimi problemi in težavami. Še posebno pomemben pa je živ stik z našimi rojaki, saj se le tako med seboj spoznamo in odpremo možnosti prijateljstva in sodelovanja. Posebno pozornost posvečam rabi slovenščine, slovenskih osebnih imen, imen krajev ter drugih zemljepisnih in zgodovinskih pojmov. V TZS imamo posebno komisijo za mednarodne odnose, ki vključuje tudi stike z zamejstvom. Čaka jo kar veliko dela, saj smo šele na začetku. Prav tako iščemo možnosti za povezovanje na šolskem področju, in to pri projektu »TPLG - Turizmu pomaga lastna glava«, ki je namenjen osnovnim šolam. Projekt – »Turizem, mladi, znanje« je namenjen srednjim šolam. V srednješolski projekt so se že vključile slovenske šole iz Italije in Avstrije. Velik del vseh teh dejavnosti je na prostovoljni osnovi, saj sponzorska sredstva običajno pokrivajo le osnovne organizacijske stroške.

Dr. Peter Vencelj se je rodil v letu 1939 v Stražišču pri Kranju. V osnovno šolo in gimnazijo je hodil v Kranju, kjer je 1958. leta maturiral. Diplomiral in magistriral je iz fizike, doktoriral pa iz mehanike na ljubljanski univerzi. Od leta 1968 je deloval na Univerzi, kjer je kot redni univerzitetni profesor predaval mehaniko ter tehniško in uporabno matematiko. Bil je prvi minister za šolstvo v demokratični državi Sloveniji in štiri leta državni sekretar zunanjega ministrstva odgovoren za Slovence v zamejstvu in po svetu. Upokojil se je leta 1998.

Jezikovne počitnice

Janko Zerzer

Krščanska kulturna zveza (KKZ), Avstrija

Začetek tega projekta Krščanske kulturne zveze sega v leto 1985. Takrat je moja hčerka končala tretji razred Slovenske gimnazije, kjer je prvič imela angleščino v učnem načrtu. Slučajno smo takrat dobili v roke prospekt neke dunajske turistične agencije, ki je skupaj z Avstrijsko-irskim društvom organizirala jezikovne počitnice na Irskem. Organizacija je potekala skrajno profesionalno in prepričljivo, tako da smo v družini takoj začeli razmišljati o tem, da bi v tečaj prijavi našo trinajstletno Nado. Za pripravo jezikovnih počitnic je bila v agenciji zadolžena Dunajčanka, ki je bila poročena z nekim Ircem in je pol leta živela v Avstriji, pol leta pa na Irskem. Če je kaka družina prijavila svojega otroka za te jezikovne počitnice, ga niso takoj sprejeli, ampak je prišla gospa O'Flaherty z Dunaja v hišo, si ogledala mladinca in družinske razmere in potem v mestecu Skerries ob vzhodni obali otoka poiskala družino, ki naj bi bila primerna za prijavitelja, se pravi, da so bili v družini otroci, ki so po starosti in po interesih odgovarjali mlademu gostu. Bistvo tega sistema je bilo namreč vključevanje v gostiteljsko družino, čeprav je bilo med tednom tudi nekaj ur rednega pouka. Odločilno pa je bilo, da so mladinci skupaj preživeli prosti čas in je prijavljeni otrok preživel ves dan ob družinskih opravkih in kratkih izletih v tujejezičnem okolju. Z domačimi vrstniki se je srečeval le na kratko pri pouku, saj je vsaka družina sprejela le enega gosta. Uspeh tega tritedenskega bivanja naše hčerke na Irskem je bil fenomenalen. Ko je prišla nazaj, je tekoče klepetala v lepi irski angleščini in ko se je po telefonu pogovarjala z novimi prijatelji, smo starši kar strmeli.

Kot učitelj na Slovenski gimnaziji sem bil vsak dan soočen s problemom, da so starši pošiljali na šolo svoje otroke brez solidnega znanja slovenskega jezika, ki jim je deloma manjkala temeljita narečna osnova in šolska izpopolnitev, ali pa so to bili

otroci iz nemško govorečih družin, ki so želeli dati mladim dvojezično izobrazbo. Tako se je porodila v Krščanski kulturni zvezi misel, da bi za našo mladino organizirali nekaj podobnega, kar se je po lastni izkušnji z Irsko sijajno obneslo. Jezikovna kompetenca je zagotovo eden od pogojev za zadovoljiv šolski uspeh. Začeli smo iskati partnerje v Sloveniji in smo se seveda obrnili za pomoč na ljubljansko fakulteto za slavistiko, kjer smo imeli dobra poznanstva. Tu smo tudi dobili dobre nasvete, čeprav na začetku niso vsi povsem razumeli sistema učnih počitnic in učenja jezika ob igranju, zabavi in vsakdanjih opravkih, saj so bili vse preveč fiksirani na šolski pouk.

Najprej je bilo treba izbrati pravi kraj za namestitev učencev. Predlog, da bi se odločili za jadransko obalo, smo takoj zavrnil, saj nam je bilo znano, kako so dolga leta potekale počitniške kolonije v Savudriji: otroci so se ves dan kopali v morju in med seboj govorili tako, kakor so bili navajeni od doma, namreč izključno nemško. Učinek jezikovnega izpopolnjevanje pa je bil zato žal porazen. Želeli smo poiskati kraj, kjer je bil pokrajinski pogovorni jezik čim manj pod vplivom drugih jezikovnih sistemov. Po nasvetu prijateljev smo se odločili za Novo mesto in lahko rečem, da je bila to sijajna odločitev, ne le iz jezikovnega vidika, temveč tudi zaradi angažiranosti krajevnih sodelavcev in pripravljenosti novomeških družin. V projekt so se vključili: Zavod za šolstvo in šport – območna enota Novo mesto, Slavistično društvo Dolenjske, Osnovne šole Grm, Bršljin, Center in Šmihel ter vodstvo občine Novo mesto. Učinkovita podpora je prišla s strani Kluba koroških Slovencev v Ljubljani in Republiškega sekretariata za vzgojo in izobraževanje. Proti koncu leta 1988 so stekli prvi pogovori, spomladi leta 1989 pa je prišlo do prvih srečanj udeležencev, najprej v Novem mestu, nato še v Celovcu. Organizatorji so se zmenili za naslednje kriterije:

- Udeleženci Jezikovnih počitnic naj bi stanovali pri družinah v Novem mestu ali bližnji okolici, kjer imajo otroke enake starosti, kot je star gost.
- Jezikovni pouk v ožjem smislu naj bi potekal le tri ure dnevno, preostalo jezikovno izpopolnjevanje pa naj bi se odvijalo ob dodatnem programu dejavnosti v okviru Jezikovnih počitnic.
- Poglobljeno učenje slovenščine naj bi se nadaljevalo v družinskem okolju gostiteljev, ob igri s slovenskim vrstnikom in ob dejavnostih, ki jih organizirajo starši gostitelja.
- Starost udeležencev naj bi bila od 10 do 15 let.

Prvi poizkus Jezikovnih počitnic, ki se jih je udeležilo 24 koroških otrok, je potekal od 16. julija do 5. avgusta 1989. Prostore je dala na razpolago Osnovna šola Grm, v reševanje tehničnih in organizacijskih zadev pa sta se aktivno vključila njen ravnatelj Marjan Špilar in njegova pomočnica Olga Golob. Za vzgojno izobraževalno delo so bile odgovorne učiteljice slovenskega jezika Sonja Simčič, Silva Rapoc in Danica Rangus. Vodja Jezikovnih počitnic je bil Jože Škufca, ki mu je uspelo celo to, da so Jezikovne počitnice finančno podprla podjetja in nekatere ustanove v No-

vem mestu ter vodstvo občine. V vzgojno-izobraževalno delo se je aktivno vključilo šestnajst pedagoških delavcev, ki so pod vodstvom profesorice Vlade Eržen, svetovalke za slovenščino, še pred začetkom pouka izdelali delovni načrt. Tako vestno pripravljena akcija je bila že takoj uspešna. Tudi starši in mladi gostitelji so zavzeto sodelovali, bolj ali manj silovito domotožje pa so skušali odpravljati s pestrim preživljanjem prostih popoldnevov, pogosto s kopanjem v bližnjih toplicah. Na koncu poučevanja so izdali glasilo, v katerem so predstavljeni vsi udeleženci Jezikovnih počitnic, člani odbora, učitelji, učenci, gostitelji in gostje. Važno je tudi, da so bile Jezikovne počitnice dobro sprejete v okolju, pri starših ter pri kulturnih in gospodarskih organizacijah.

Kako posrečen je bil projekt leta 1989 v Novem mestu, je razvidno tudi iz odmevov nanj in nadaljnjega razvoja projekta. Dogajanje na Jezikovnih počitnicah je bilo tudi medijsko dobro pokrito s poročili lokalnega radia Studia D, v prispevkih RTV Slovenija, z radijskimi in televizijskimi reportažami v slovenskem sporedu ORF, radiu Korotan in Agora, s številnimi zapisi v Dolenjskem listu, Delu, Dnevniku, Nedeljskem dnevniku, Našem tedniku, Nedelji in še kje. Tudi uglednih obiskovalcev ni manjkalo. O poteku Jezikovnih počitnic so se na licu mesta prepričali dr. Janez Dular, svoj čas minister za Slovence v zamejstvu in po svetu, Peter Vencelj, državni sekretar v enaki funkciji, Alojzij Uran, kot pomožni škof pristojen za Slovence v tujini, prošt Jožef Lap, ki je redno gostil udeležence in jim razkazal svojo bogato knjižnico, Tomaž Ogris, vodja manjšinskega šolskega oddelka pri Deželnem šolskem svetu Koroške, Teodor Domej, strokovni nadzornik za pouk slovenščine na višjih šolah, Viljana Lukas, državna podsekretarka na Ministrstvu za šolstvo in šport in vodja službe za mednarodno sodelovanje, Roman Gruđen, predstavnik Ministrstva za delo in strokovni sodelavec za zamejsko šolstvo.

Število udeležencev je bilo prva leta v bistvu nespremenjeno, od leta 2000 naprej pa je zanimanje tako naraslo, da je bilo treba celo zavrniti prijave, ker so dosegli novomeški organizatorji s 45 mladinci vrhunec svojih kapacitet. Mnogi udeleženci so se vedno znova vračali v Novo mesto, nekateri celo po petkrat. Leta 1991 so bile Jezikovne počitnice zaradi političnih dogodkov in vojne v Sloveniji, ki bi ogrožala potek počitnic in varnost udeležencev, pravočasno odpovedane. V letih kasneje pa je bila udeležba tako razveseljiva, da lahko govorimo o prepričljivem uspehu. Zanimanje za ta projekt je bilo in je še vedno precejšnje, finančna podpora pa ni bilo vedno dovolj za vse potrebe. Tako je, npr., zapisal leta 1995 komentator v dnevniku Delo, da je nedopustno, da Jezikovne počitnice niso deležne nikakršne državne podpore, kljub temu da dosegajo zavidljivo raven in da gre za edini tovrstni program jezikovnega izobraževanja za Slovence, ki živijo na tujem. Vendar je treba reči resnici na ljubo, da financiranje Jezikovnih počitnic ni bil nerešljiv problem. Razveseljivo je tudi dejstvo, da je dobil projekt tudi strokovno priznanje: Danica Rangus, učiteljica slovenščine od prvega dne naprej je končala svoj študij na Pedagoški fakulteti v Mariboru z diplomsko nalogo »Jezikovne počitnice – model poučevanja slovenskega jezika zamejskih otrok v Sloveniji«.

Dr. Janko Zerzer se je rodil leta 1935 v Svečah. Sedem let je obiskoval gimnazijo na Plešivcu, kjer je bil v šolskem letu 1952/53 predsednik dijaške družine in je začel izdajati dijaško glasilo Kres. Osmi razred gimnazije in maturo je opravil na humanistični gimnaziji v Celovcu. Nato je študiral nemščino in zgodovino na dunajski univerzi, bil dvakrat predsednik Kluba slovenskih študentov in dosegel doktorsko diplomu na osnovi disertacije o nemških izposojenkah v sveškem narečju. Od leta 1965 do 1992 je učil nemščino in zgodovino na Slovenski gimnaziji v Celovcu, od leta 1991 do upokojitve v letu 1998 pa je bil ravnatelj Višje šole za gospodarske poklice pri šolskih sestrah v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu. Kot tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev (1968-1970) je bil soinicator Koroških kulturnih dnevor. Leta 1971 je bil izvoljen za podpredsednika Krščanske kulturne zveze, od leta 1983 pa je njen predsednik. Med leti 1981 in 1989 je bil predsednik Slovenskega prosvetnega društva Kočna v Svečah in organizator Slikarskih tednov. Je soavtor seznama krajevnih imen Dvojezična Koroška in učbenika Zgodovina koroških Slovencev od 1918 do danes. Leta 1997 je izdal kulturno-zgodovinski turistični vodnik Po koroških poteh, po katerem je režiral istoimenski film. Leta 2004 je izšel dvojezični vodnik Na obeh sončnih straneh Karavank – Auf beiden Sonnenseiten der Karawanken, leta 2006 pa Dobri pastirji – Naši rajni duhovniki 1968 – 2005.

Slovenska turistična ponudba v Evropi

Moderator: **Marjan Terpin**

Turizem – dopust pri prijateljih?

Jože Kopeinig

Katoliški dom prosvete v Tinjah, Avstrija

Koroška je turistična dežela. S svojimi naravnimi lepotami in biseri, z gorami in jezeri, z bogato kulturno dediščino, ki je zaznamovana z najdbami iz keltske dobe in rimskega imperija, je dežela na senčni strani Karavank, vendar sončna, bogata in zelo raznolika kulturna pokrajina. Da bivata na Koroškem dva avtonomna naroda, deželo bogati, četudi so zgodovinski in sedanji spori oz. odprta vprašanja glede javnega priznanja manjšinskih pravic posebno družbenopolitično poglavje. Koroška dežela se zelo trudi, da nagovori ljudi iz vseh koncev in krajev za letovanje pri nas – tako v poletnih kakor tudi v zimskih mesecih. Ne samo jezera, temveč tudi smučišča ter celo leto odprta zdravilišča in kopališča so tiste običajne ponudbe za ljudi, ki iščejo počitek ali uteho za svoje sicer hektično življenje. A človek želi več, namreč tudi kaj posebnega za um in srce, za duhovna obzorja in kulturne užitke. Tudi takih ponudb in programov je več ko v izobilju.

A vse to verjetno vas in mene ne zanima neposredno, ker imajo vse te običajne ponudbe dostikrat grenek priokus, kajti turizem je postal v glavnem novodobna industrija, ki se v prvi vrsti meri s točkami gospodarskega izkupička. Turizem je že zdavnaj zapravlil svojo prvotno diko in svoje cilje, da bi zbliževal ljudi ter cenil goste kot prijatelje, s katerimi delimo del svojih dni. Turizem izgublja svojo dušo, ker je v ospredju žal zgolj gospodarski pritisk in dobiček. Ali ni geslo, s katerim vabijo goste: »dopust pri prijateljih«, največkrat prikrita zloraba tako turizma kakor tudi besede prijateljstvo? Naj bi nakazal kako perspektivo za turizem? Vsak ve, da je lažje kritizirati kakor sam kaj boljšega storiti. Vendar mislim, da bi moral in mogel turizem kaj več prispevati, da bi se ljudje različnih kultur bolj med seboj spoznavali, cenili, med seboj bogatili, tako odpravljali predsodke in ustvarjali zavest, da smo vedno bolj prebivalci ene same globalne vasi, kjer živimo ljudje različnih idej-

nih in kulturnih tradicij. V tej eni vasi globalnega sveta pa stoji na lepem in odličnem prostoru tudi naša slovenska hiša, dom našega slovenskega naroda. Naš narod vključuje domačo slovensko skupnost, a tudi zamejstvo in izseljence, torej strnjeno prebivalstvo in rojake, raztresene po vsem svetu. Sodobni slovenski turizem naj bi razumeli tudi tako, da stopimo najprej na domače bregove, da spoznamo lastne duhovne in kulturne ozare, da odkrijemo lastne zgodovinske in kulturne sledi in da se v lastnem domu našega naroda seznanimo z različnimi rojaki.

Kaj želim s to prisposodbo povedati? – Da se rojaki med seboj premalo poznamo! Zato pozdravljam vsako pobudo in vsak program, ko se srečujemo rojaki iz različnih koncev Slovenije, koroškega ali madžarskega zamejstva, iz Primorske ali z rojaki, ki so razpršeni po svetu. Vsako tako srečanje in vsak obisk, vsako potovanje k rojakom ustvarja posebno zavest pripadnosti, povezanosti in usodne navezanosti v dobrem smislu besede. S tem namenom prirejamo v Tinjah vsako leto več potovanj v Slovenijo ali v drugo slovensko zamejstvo. Prav tako radi sprejemamo posameznike in skupine rojakov iz vseh krajev Slovenije in sveta, ker tudi tinjski dom naj bi poglobljaj to zavest, da smo en narod in da moramo to zavest tudi gojiti in jo oblikovati. V zadnjih letih je že kar precej konkretnih projektov in pobud za tovrstni turizem znotraj našega narodnega in kulturnega območja.

Turizem naj bi zbliževal ljudi, naj bi jih bogatil in osrečeval. Pomagal naj bi, da bi se veselili rojakov in jim izrekli prijazno dobrodošlico. Najboljši smisel turizma naj bi bila tista samoumevna in pristrčna gostoljubnost, pri kateri naj bi se vsak rojak počutil doma pri svojih prijateljih.

Jože Kopeinig je bil rojen leta 1941. Doma je v Št. Petru pri Velikovcu. Leta 1965 je bil posvečen v duhovnika. Od 1968 do danes je rektor Katoliškega doma prosvete v Tinjah in predsednik Sodalitas. Sam pravi o sebi, da je srečen duhovnik in da je rad v Tinjah. Njegova prva ljubezen pa so misijoni in delo za izobrazbo rojakov ter pomoč ljudem v tretjem svetu. Že več let je tudi predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu in član raznih odborov v škofiji.

Slovenski turizem brez meja

Drago Bulc

Društvo turističnih novinarjev Slovenije, Slovenija

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo smo se, po razpadu Avstro-ogrske desetletja ločeni, ponovno znašli v eni skupni državni tvorbi. Seveda pa je bil položaj Slovencev v cesarsko kraljevi Avstro-ogrski povsem drugačen kot pa je danes status Slovenije kot samostojne države v EU. Vendar pa ostaja dejstvo, da smo Slovenci iz matične domovine in zamejstva na svojevrsten, nov način, prvič združeni v prostovoljni skupnosti evropskih držav in narodov. To je še toliko pomembneje, ker je z vstopom Republike Slovenije kot samostojne države v Evropi slovenščina postala popolnoma enakopraven uraden evropski jezik. Poleg tega pa se je zaradi visokih standardov manjšinske politike v EU v marsičem pravno-formalno okrepil tudi položaj Slovencev, ki po krivičnih zgodovinskih razmejitvah živijo zunaj meja matične domovine, v drugih državah EU. Slovenci pa bomo leta 2007, vsaj upajmo tako, doživeli še novo raven združevanja z odpravo mejnih prehodov oziroma z odpravo vseh mejnih formalnosti. To bo v odnose med Slovenci, živečimi na obeh straneh meja, ki bodo ostale zarisane samo še na geografskih kartah in v glavah ekstremnih nacionalistov, vneslo povsem nove oblike medsebojnega sodelovanja. Predvsem pa bo to ustvarilo idealne pogoje za vse oblike čezmejnega turističnega sodelovanja.

Čezmejni turizem nekdanj in danes

Če govorimo o dosedanjih čezmejnih turističnih povezavah, bomo zlahka ugotovili, da je Slovence z obeh strani meja v času Jugoslavije in še nekaj prvih let po osamosvojitvi najbolj močno povezoval tako imenovani nakupovalni turizem. Slovenci iz matične domovine smo potovali čez Karavanke in še posebej v Trst zaradi

nakupov pogosto zelo banalnih proizvodov, kot so bili pralni praški, kava in kavbojke. Veliko podjetnikov pa je prek meja potovalo tudi zaradi nakupov tehničnih izdelkov, ki jih pri nas takrat sploh ni bilo ali pa ne v zadostnih količinah. Mnogi Slovenci iz matične domovine so v tistih časih čez mejo, še posebej na Koroško, nosili milijone in milijone, pogosto tudi nepošteno zasluženega denarja. Premožnejši Slovenci so zato, da se doma to ne bi izvedelo, pogosto potovali po svetu z agencijami iz zamejstva, ki pa žal, razen redkih izjem, niso bile v lasti ali upravljanju zamejskih Slovencev. Slovenci iz matične domovine smo hodili in še hodimo čez mejo na smučanje, vendar v najbolj priljubljenih zamejskih smučarskih središčih skorajda ni bilo in ni slovenskih turističnih objektov ali turističnih delavcev, ki bi bili slovenskega rodu. Morda še največkrat naletimo na slovensko besedo in napise prav tu - v Trbižu in na Višarjah, zato je na tem smučišču vsako leto vse več slovenskih smučarjev. Obratni turistični tokovi so bili precej skromnejši. Če so naši zamejci že prihajali kot turisti k nam, zagotovo niso prišli zaradi enakih razlogov kot mi čez Karavanke ali v Trst in Gorico. Najbolj pogosto so prihajali k nam zaradi dobre in cenejše hrane in pijače, v času Jugoslavije tudi zaradi veliko cenejših tobačnih izdelkov in alkoholnih pijač v brezcarinskih prodajalnah. Ko smo to obliko trgovine zaradi pritiskov sosednjih držav morali ukiniti, je obisk drastično padel. Še posebej ob vikendih pa lahko opazimo še vedno veliko zamejcev, ki na sončno stran Alp pridejo na dobro kosilo ali večerjo. Včasih je veliko zamejskih Slovencev zaradi bližine in ugodnejših cen potovalo po svetu prek ljubljanskega letališča. Z uvedbo novih mednarodnih linij in še posebej s prihodom nizkocenovnih letalskih prevoznikov na letališča Ronchi pri Trstu, Celovec in Gradec pa je tudi ta promet močno upadel. Z novimi linijami, s katerimi se je v zadnjem času povežalo letališče Brnik, pa se spet vse več potnikov iz obmejnih krajev Italije in Avstrije, med katerimi je tudi veliko slovenskih zamejcev, vrača na ljubljansko letališče.

Za boljše povezave med Slovenci na obeh strani meja smo v preteklosti, bolj iz političnih kot pa iz resničnih turističnih razlogov, imeli na Koroškem dva hotelska objekta, ki pa sta zaradi spleta okoliščin, predvsem pa zaradi slabega vodenja, oba propadla.

Čezmejne turistične povezave prihodnosti

Kot smo zlahka ugotovili, med Slovenci na obeh straneh meja pravzaprav ni bilo pravih turističnih tokov in povezav v glavnem zaradi nerazložljive nezainteresiranosti na obeh straneh meje, pa tudi zaradi številnih omejitev glede prehodov meje. Zdaj, ko bodo meje resnično v celoti odmrle oziroma na njih ne bo razen oznak nobenih formalnosti, pa nastopa čas za nove pristne medsebojne povezave. Čezmejno povezovanje pa močno podpira tudi Evropska unija. Temu namenja tudi dokaj velika sredstva. Nekaj smo jih do zdaj izkoristili tudi Slovenci. A žal je v te projekte vključenih premalo zamejskih Slovencev.

Da pa ne bi ostal samo pri teoretiziranju, naj navedem nekaj konkretnih predlogov za bodoče oblike čezmejnega turističnega povezovanja, v katere bi se lahko intenzivno vključili tudi zamejski Slovenci. Vsekakor so najbolj enostavne povezave Slovencev, živečih na obeh straneh meje, v obliki čezmejnih pohodniških, kolesarskih, motorističnih, konjeniških in vinskih poti. Poleg oznak takšnih poti bi morali izdati tudi posebne vodnike, vse projekte na začetku promovirati na obeh straneh meje, kasneje pa tudi v tretjih deželah. Da bi poživili dogajanje na takšnih poteh, bi morali preko leta na njih izpeljati več privlačnih prireditvev. Da bi Slovenci iz matične domovine sploh vedeli, v katerih turističnih objektih še govorijo slovensko, bi morali čimprej izdati vodnik po slovenskih turističnih postojankah v zamejstvu. Zelo dobrodošel bi bil tudi zemljevid zamejstva z dvojezičnimi krajevnimi oznakami, saj veliko Slovencev iz matične domovine, predvsem mladih, ne ve, da imamo skoraj za vsak kraj v zamejstvu lepo slovensko ime. Zelo dobrodošla bi bila tudi oznaka „Tukaj govorimo slovensko“. Svojo turistično ponudbo pa bi morali naši zamejci na posebnih prireditvah v slovenskem glavnem mestu, pa tudi po regionalnih središčih, predstaviti prebivalcem matične domovine. Obenem bi morali na svojo turistično ponudbo, še posebej pa na razne turistične prireditve, opozarjati tudi v slovenskih medijih. In seveda tudi obratno - v slovenskih zamejskih medijih bi morali na svojo turistično ponudbo opozarjati tudi organizatorji velikih in manjših prireditvev v matični domovini. Prepričan sem, da bi prav mediji z obeh strani meje lahko odločilno vplivali na medsebojno turistično sodelovanje, saj dandanes živimo v obdobju medijev. Zato radi rečemo, da kar ni bilo v časopisih, na radiu in na televiziji, se ni zgodilo. Da bi čim bolj spoznali turistično ponudbo na obeh straneh meje, bi bilo treba organizirati tudi posebna študijska potovanja. V najnovejšem obdobju moramo klasičnim medijem dodati še svetovni splet. In morda bi v sodelovanju s slovensko turistično organizacijo, ki že ima turistični portal, lahko zasnovali posebne spletne strani tudi o čezmejnem turističnem sodelovanju med Slovenci.

Slovencem in slovenskemu turizmu na obeh straneh meje se nudijo nove možnosti in priložnosti. Upajmo, da jih bomo znali tudi izkoristiti.

Drago Bulc se je rodil v Ljubljani 8.1.1948, nato pa do petega razreda osnovne šole živel v Podljubelju na Gorenjskem. Osnovno šole je končal na Vrhniki, nato še gimnazijo v Ljubljani. Po maturi se je odločil za študij novinarstva na Fakulteti za sociologijo politologijo in novinarstvo v Ljubljani. Že kot študent je leta 1969 začel delati kot novinar v notranjepolitičnem uredništvu Radia Ljubljana. Na posebno željo so mu za mentorja dodelili takrat najbolj znanega turističnega novinarja v Sloveniji, Milenka Šobra, kar je usodno vplivalo na njegovo novinarsko kariero. Čeprav je bil štiri leta tudi dopisnik v Beogradu, kjer je poročal iz organov federacije, si je po vrnitvi v Ljubljano želel nadaljevati svoje delo kot turistični novinar. To mu je uspelo v uredništvu Vala 202, kjer je ob petkih urejal in vodil zelo odmevno oddajo "Popotniška malha". Leta 1983 pa se mu je ponudila priložnost, da se preizkusi še na televiziji. Tako je poleg sodelovanja v vseh informativnih oddajah urejeval in vodil še specializirane turistične oddaje: Turistični globus, Dobrodošli, Homo turisticus, zdaj pa je urednik oddaje Turistika. Vmes je kar dve desetletji vodil dve zelo odmevni turistični akciji "Zlata

snežinka” in “Turistična bodeča neža in Turistični nagelj”. Občasno je sodeloval tudi v drugih domačih in tujih medijih. V 35. letih novinarskega udejstvovanja je dodobra spoznal ožjo domovino, prepotoval skoraj ves svet in se profesionalno utrjeval z obiskovanjem številnih strokovnih turističnih prireditev, kongresov in posvetovanj. Od letos je tudi predsednik Društva slovenskih turističnih novinarjev, ki je kolektivni član Mednarodnega združenja turističnih piscev in novinarjev FIJET.

Turizem – gospodarska panoga med Slovenci na Goriškem v Italiji

Aldo Rupel

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Italija

Mejna dežela s Slovenijo, Furlanija Julijska krajina, je na evropskem zemljevidu majhna kot znamka na večji pisemski ovojnici. Goriška je le manjši del te znamke, slovenski turistični potencial znotraj Goriške (v Italiji) pa je dejansko neznan. To dejstvo nas ne sme voditi v malodušje, kajti v turizmu je pomembna izjemnost, ne obsežnost. Vprašati se moramo, kaj bi bilo pri nas lahko nekaj tako izjemnega, da bi zamamilo vsaj majhno število tistih ljudi, ki se v najrazličnejših letnih časih premikajo po svetu, da spoznajo nove kraje in zanimive točke. Računati gre na tisto populacijo turistov, ki je vse številčnejša in se v enem kraju ne zadrži dva ali tri tedne. Gorica z Brdi in Doberdobskim Krasom nima kaj takega ponuditi gostom, zaradi česar bi se tam ustavili za več kot pet dni. Kaj pa se jim lahko »pripeti« v tistih petih dneh? V razmišljanju moramo postoriti tri korake nazaj. Iz časovno nekoliko bolj odmaknjenega gledišča vemo, da se je manjšinska narodna skupnost na Goriškem po vojni gospodarsko preoblikovala iz primarnega neposredno v terciarni sektor, s preskokom sekundarnega, če izvezamo že zelo odmaknjeni stvarnosti podgorske tekstilne tovarne in tržiške ladjedelnice. Sinovi poveljnih kmečkih in obrtniških družin – srednji sloj je v veliki meri odplaval fašizem – so prešli v uradniške, šolniške, bančniške, drobno trgovinske, trgovinsko posredniške in prevozniške službe, z delno izjemo v Brdih, kjer se je vinogradništvo posodobilo do take mere, da je postalo konkurenčno na vsedrjavni in v določenem odstotku tudi na evropski ravni. Nekaj je tudi še kovinskih in tiskarniških obratov v Štandrežu. Po razpadu Jugoslavije se je gospodarski sistem slovenske manjšine v dobršni meri razsul, ker je neposredno in posredno močno slonel na poslih z gospodarskimi partnerji v vseh jugoslovanskih republikah.

Že nekaj časa se postavlja vprašanje, kam preusmeriti znanje in kapacitete mlajših generacij. Postavlja se vprašanje, ali bi bili sedanji tridesetletniki in tudi že štiridesetletniki sposobni napraviti tolikšen kakovosten skok, kakršnega so bili sposobni storiti njihovi očetje, to se pravi preiti sedaj na raven, ki jo nekateri označujejo kot post terciar. Post terciar je na primer jezikovno posredovanje med jezikovno različno kodiranimi gospodarstvi, post terciar je grafično oblikovanje za reklame, zgibanke, ponudbe, publikacije, kataloge in jedilne liste, post terciar je lahko tudi turizem, če ne ostane pri domačnostni patetiki jote, gubance in rebule, brez vsakršnih povezav še z nečim drugim. Danes se turistične ponudbe usmerjajo v dejaven turizem. Spremenil se je način izvajanja turizma, ni pa se spremenila želja po njem. Od namestitvenega družinskega turizma, ki je trajal tri tedne skupaj, smo prešli na potovanja trikrat ali štirikrat na leto po tri do pet dni. Zmanjšanje števila dni bivanja mora nadoknaditi povečanje števila prihodov. Kdor se odloča, da bo živel od turizma, se mora prilagoditi kratkim počitnicam. Doslej nista naša kultura in naše znanje imela tega cilja. Doslej smo na turiste čakali - sedaj jih moramo poiskati na njihovem domu. Cilj, ki si ga morajo postaviti turistični delavci, je, privabiti turiste, ki porabijo ne več kot štiri ure vožnje z avtomobilom ali poldrugo uro letenja, da nas dosežejo. Da bi sami sebe reklamno plasirali na razdalje 500 do 1.000 kilometrov, je malo verjetno. Takšen sistem reklame presega naše sposobnosti, lahko pa se vključimo v napore, ki jih izvajata dežela Furlanija Julijska krajina ali Primorska na drugi strani meje in vtaknemo kakšno zgibanko v skupne pakete. Slovenskemu republiškem prostoru pa bi že sami morali biti kos.

Kaj pa lahko ponudimo, če že pridejo obiskovalci na Goriško? Kako naj oblikujemo turistične cilje, da postanejo privlačni? Oblikovati je treba sistem sprejemanja in informiranja. Post terciar pomeni po mojem mnenju tudi investiranje v znanje zgodovine, zemljepisa, arhitekture, enologije, gastronomije in medsebojnega komuniciranja, tako da se mlad človek lahko v celoti ali delno zaposli kot vodič. Post terciar v turizmu pomeni tudi povezati svoj gostinski obrat v sistem treh do štirih obratov, vključno z nekaj obrati kmečkega turizma, in sestaviti večjezično zgibanko, ki poleg dobrot za v želodec predstavi tudi značilnosti bližnjih krajev. Na Goriškem lahko na dolgo in široko izkoristimo bojišča iz prve svetovne vojne, z jarki, topovskimi položaji in kostnicami, saj je pripravljenost na turistično potrošnjo na novih tržiščih vse Vzhodne Evrope večja in pravzaprav še povsem neizkoriščena. Od tam pa bi lahko prihajali v naše kraje vnuki vojakov, ki so se tod bojevali in umirali. Izkoristimo lahko Sočo, ki ima še vedno tisto čudovito barvo, vsaj do Zagraja. Kako? Z veslanjem na gumenjakih, kar sicer ni tako divje kot v Gornji soški dolini, a tudi vsi obiskovalci niso adrenalinsko razpoloženi. Kaj ima zavidati poletna Vipava v srednjem toku reki Ukajale v porečju Amazonke? Ste kdaj poskusili veslati med ovijalkami in se podričati s kajakom ali kanujem čez jezove starodavnih mlinov? Na Soči in Vipavi počenjamo to v rekreacijske namene že nekaj desetletij. Naj le gostje prespijo v mestnih hotelih in penzionih v Gorici, Krminu in Tržiču, če ni dovolj kapacitet po vaseh in zaselkih, nato pa jih privabimo na Doberdobski Kras, k Rubijskemu gradu, na desni breg Soče do Oslavja,

Št mavra in Števerjana, kjer si lahko odpočijejo oči in dušo. Seveda jim moramo pripraviti v tistih dneh prevoz do Ogleja, za nemirne duše obisk igralnic v Novi Gorici ali pogled z višine, iz štirisedežnega letala, na Goriška vrata, skozi katera so Rimljani odhajali v Panonijo, kasneje pa so se skozi njene zlate narode v nasprotno smer - tista edina vrata od nemških ravnin navzdol, skozi katera bi lahko - na srečo pa se ni pripetilo - udaril Nato ali Varšavski pakt. Goriško križišče je mnogo zanimivejše, kot si ga običajno predstavljamo, ima pa precejšnjo pomanjkljivost, saj ni sposobno ustvariti kritične kapitalske mase, ki bi omogočila, da bi navedene in druge zamisli premaknili z mrtve točke in jih izvajali. Naše drobno gospodarstvo ni sposobno ali pa še ni zrelo, da bi porodilo razmišljujočo mini strukturo, ki bi načrtovala, reklamno tržila in sama sebe vzdrževala. To bi bil post terciar!

Najbrž bo kdo rekel, da pa se le odpira meja in bi bila mogoča povezava z novogoriško stvarnostjo in njenimi potenciali. Odgovor se glasi: »Ne verjemite parolam ob zdravicah in rezanjih trakov!« Občinski upravi se res trudita povezati ti dve stvarnosti, a računati moramo na desetletja dolgo blokado z italijanske strani, ki jo bo mogoče preseči le z veliko, veliko napora. Čudno je le to, da Slovenci med sabo tega ne postorimo. Kvalitativna raziskava, ki jo je opravil goriški sedež Slovenskega raziskovalnega inštituta - ki pa ni pokrivala gospodarstva - nosi naslov Korak naprej. Srž njenega sporočila je: Desetletja smo se republiški in predmejski Slovenci trudili odpirati mejo, sedaj vse kaže, da so to pripravljeni počenjati tudi drugi. Izrabimo priložnost, prepustimo sicer že opravljeno delo drugim, mi pa se domenimo o nadaljnjih ciljih - na primer v kulturi, v arhivistiki, v usvajanju (ne osvajanju) prostora, v gospodarstvu, v turizmu: Imamo Goriški grad s prvo omembo vasi Gorica leta 1001 in solkanski železniški most z najdaljšim kamnitim lokom na svetu, Rihemberški grad s sugestivnimi prireditvami in Sabotin, ki je prav zaradi stroge meje ohranil naravno okolje, Cerje, kjer nastaja muzej-spomenik braniteljem zahodne slovenske meje, sprejemno središče na Gradini nad Doberdobskim jezerom - naravnim rezervatom, vzletišče za padala in deltaplane nad Lijakom, jamo Kraljica Krasa na Vrhju nad Sovodnjami, kajakaško tekmovalno progo pod Solkanom (julija 2006 svetovno mladinsko prvenstvo), sprehajalno umirjen Pevmski park pri Gorici, Kostanjevico z Burboni in na novo urejeno Coroninijevo vilo v Gorici, Kromberški grad z muzejem in Krminsko goro s Prevalo, razgled s števerjanskega trga pred spomenikom NOB in kavarne po osrednjih novogoriških trgih in ulicah ter seveda trg pred goriško severno železniško postajo. Opomba: Ker tu ni bilo »železne zaves«, se tudi nov skupen mozaik ni izkazal kot dovolj privlačen, a relativno zelo nizek obisk je tudi posledica krajevne inertnosti.

Poiščimo torej različnost, zaradi katere bomo lahko zanimivi, ker je potrebna prepoznavnost glede na nešteto podobnih predlogov, ki jih prikazuje in ponuja konkurenčna reklama, da bi osvojila in si zagotovila isto vrsto potrošnikov.

Zdaj pa dodatek, ki ga lahko vključimo v vse povedano in ki se omejuje sicer na dokaj ozko nišo ljudi, lahko pa privabi sladokusce iz Francije in Japonske, s Švedske

in Kanade, iz Bolgarije in Poljske. Turizem že na splošno, kaj šele na ožjem področju, potrebuje geslo, ki naj bi vsebovalo značilnost prostora in vzburilo domišljijo, ga pa še nihče ni izrekel... Imeti mora določen čar, kot je Furlanija Julijska krajina nedavno izbrala zapis »*Gostje edinstvenih ljudi*«, Slovenija pa že davno prej »*Nasončni strani Alp*« ali »*Turizem smo ljudje*«. Učinkovito geslo pomeni, namestiti v potrošnikove misli strnjeno zamisel tistega, kar ponujamo. Jasno je, da mora biti v skladu s tistim, kar predlagamo (sicer so razočaranja lahko zelo škodljiva). Za prostor, ki ga imam v mislih, bi geslo lahko bilo: »*Od opremljenega 5. koridorja do območja medveda v 30 minutah*«. Sporočilo je stvarno, ima svoj čar in obljublja razpon ponudbe od gastronomskih fines in sodobne tehnologije do izkušnje Neandartalca, ki je mogoča v Trnovskem gozdu. V 30 minutah pa zato, ker je to res mogoče opraviti z vozilom od mednarodnega mejnega prehoda pri Štandrežu Vrtobji do Gornjega konca na Lokvah, kjer kmalu naletiš na trikotno rumeno tablo, ki opozarja na možnost srečanja z medvedom

Sam sem v nekaj desetletjih že prej po kosih, v zadnjih petih letih pa zaporedoma trasiral, preizkusil in že popeljal večje ali manjše skupine na primorske enodnevne ekstremne poti, ki glede doživljanja narave in okolja nimajo ničesar zavidati televizijskim dokumentarcem s Finske ali iz Severne Amerike: pot petih gradov od Predjamskega gradu čez Nanos, mimo Vipavskega in Rihemberškega gradu čez Trstelj in Mirenski grad do Rubijskega; z Vrš nad Čepovanom skozi Trnovski gozd, Vipavsko dolino in Fajte hribe do Vrha nad Sovodnjami po medvojnih kurirskih poteh; od Stare gore po azimutu v dolino Idrije, na Korado, v Soško dolino in navzgor do Svete gore ter Solkana po nekakšni romarski poti; iz Idrije čez Krevške in Hudo polje, mimo Smrekove drage in medvedjega mrhovišča za Ojstrnico do Lokev in Trnovega po poti naravnih znamenitosti, od izvira Timave, mimo Doberdobskega jezera in nekdanjega rimljanskega mostu čez Sočo, ob robu slovenskega etničnega ozemlja pri Fari, pod Plešivim do potoka Reke po poti raznih voda; z Vrha nad Sovodnjami s kolesom do Pevme, s kajakom navzgor po mirnem delu Soče, z motorjem do Lokev in peš do Vojskega po vzvratni poti raznašanja Partizanskega dnevnika do roba etničnega ozemlja; nočni pohod od Medje vasi v Jamlje, na Kremenjak in nad Dolom ter do Vrha in Soče pod Štandrežem, po poljih do Ločnika, Gradiškute in Jazbin. Vse našteje poti niso turistične v običajnem pomenu besede, saj zahtevajo izjemno pripravo, ker se vijejo od 40 do 65 km daleč (prišteti moramo višinske razlike) in pod večer mora skupina biti že v mestu, lahko pa pritegnejo pozornost v širšem slovenskem in srednjeevropskem prostoru, ustvarijo »halo efekt« o nekem območju, ki je edinstveno.

Sicer pa – dodajam – če tega prostora ne bomo neposredno doživljali in vsrkavali domačini in podobno čuteči tja do Otočca, Lendave, Mute in Rateč, se bo našel kdo drugi in bomo v tuji planinski literaturi prebirali o izjemnih koticih s tujimi, neprepoznavnimi imeni.

Rupel Aldo je bil rojen v Trstu leta 1941. Študiral je v Rimu telesno vzgojo in v Vidmu tuje jezike. Je upokojen šolnik, sedaj odgovoren za goriški sedež Slovenskega raziskovalnega inštituta. Vse življenje je vključen v družbeno dejavnost slovenske narodne skupnosti v Italiji, z različnimi zadolžitvami. Je dobitnik nagrade SKGZ za družbeno delo, diplome ZSMS za mentorstvo in Zlatega javorjevega lista SIJ. Napisal je okrog 20 knjig in je tudi prevajalec. V prostem času se ukvarja z ekstremnim pohodništvom, kajakaštvom, telesno govorico in skupinsko dinamiko.

Znanost in turizem

Martina Piko-Rustia

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Avstrija

V svojem prispevku želim opozoriti na posamezne vidike kulturnega turizma, ki ga lahko sooblikujejo tudi raziskovalne ustanove, kot je to Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik.

Znanost in turizem sta pravzaprav nasprotna pojma, saj je raziskovalna dejavnost v službi družbenega razvoja in je v prvi vrsti namenjena novim znanstvenim odkritjem in spoznanjem ter dokumentaciji in arhiviranju raznih znanstvenih virov. Vendar pa prav sodobni družbeni razvoj tudi tradicionalne znanstveno-raziskovalne ustanove (univerze, inštituti, ipd.) vse bolj sili v ekonomsko razmišljanje, to pa pomeni, da so raziskovalne ustanove delno prisiljene razmišljati tudi o »trženju« svojih produktov. Največje spremembe so raziskovalne ustanove v zadnjem desetletju doživele s pospeševanji evropskih (čezmejnih in partnerskih) projektov. Vanje vstopajo – poleg občin ter gospodarskih, kulturnih in šolskih ustanov – tudi raziskovalne ustanove, ki morajo za preživetje lastne ustanove pridobivati dodatna finančna sredstva. V projektih Phare, Interreg ipd. je kulturni turizem pogosto sestavni del razpisov, saj sta prav gospodarstvo in kultura osnovi evropskega regionalnega razvoja. Kakor pa je ta razvoj razveseljiv, je za raziskovalne ustanove deloma tudi problematičen. Osnova za razvoj turizma so gospodarski dejavniki, ki jih je treba upoštevati, kultura in znanost pa imata svoje zakonitosti, ki jih ne moremo povsem podrediti gospodarskim dejavnikom. Zato je promocija kulturnih dobrin težavnejša, v prvi vrsti pa je to zahtevna naloga. Zaradi vse bolj masovnega trženja kulturnih dobrin se vedno manj zavedamo, da naj bi bile osnova za dobro promocijo krajevne kulturne dediščine predvsem poglobljene študije. Značilnost raznih evropskih projektov so omejeni časovni roki, ki so – vsaj za poglobljeno delo – vedno prekratki. Ker je konkurenca med prosilci velika, posamezne ustanove pro-

jekte navadno povsem ambiciozno zastavijo in vključujejo v delovni program čim več »končnih produktov«¹. Prav ta ambicioznost, ki je produkt konkurenčnosti med prosilci, pa je glavna ovira za izvajanje kakovostnih, strokovno poglobljenih raziskav, ki bi omogočile dobro in premišljeno promocijo materialne in nesnovne kulturne dediščine, s katero tudi sooblikujemo identiteto posameznih krajev.

Sodelavci Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik smo bili v zadnjih letih večkrat povabljeni, da se kot partnerji vključimo v razne evropske – čezmejne – projekte, pri katerih so bili končni »izdelki« razne tematske poti, publikacije, filmi, informativno gradivo, razstave ipd., ki vključujejo popise kulturne dediščine. Ker so bili izvedeni projekti v glavnem financirani iz Sklada za male projekte (Phare CBC, Interreg SPF), je bila osnovna izkušnja pri vseh projektih bolj ali manj podobna: projekte je namreč treba – zato da jih sploh odobrijo – zelo široko zasnovati, kratki časovni roki pa potem ne dopuščajo, da bi se v posamezna področja poglobili, tako kot to zahtevajo znanstvene raziskave. Dobra in kakovostna izvedba projektov je mogoča le tedaj, če so projekti dobro pripravljeni in realno zasnovani, to pa pomeni, da bi bilo povsem koristno, če bi projekte lahko tematsko in konceptualno omejili, ne da bi se pri tem morali bati – prav zaradi ambicije po dobrem in poglobljenem delu – izpada iz izbora zaradi premočne konkurence »napihnjenih« projektov.

Čeprav je osnovno vprašanje – če že ne dilema –, ali je v tovrstnih projektih znanstveno delo sploh mogoče, utemeljeno, pa daje odgovor na to vprašanje drugo osnovno vprašanje: Kaj pa če področja kulturne dediščine v teh projektih ne prevzamejo raziskovalne ustanove? Dejstvo je, da tovrstne projekte lahko občine, gospodarske ustanove idr. izvedejo tudi brez raziskovalnih ustanov, vendar je treba pri tem pomisliti, da bolj kot vse znanstvene raziskave usmerjajo vedenje o domačih krajih prav ti sodobni »informacijski produkti« za turiste, ki nastajajo v teh projektih. Zato ni vseeno, kakšni so ti končni produkti. Še večja odgovornost je pri tovrstnem delu potrebna v dvojezičnih območjih, kjer je treba ob krajevnih zanimivostih »tržiti« tudi vedenje o Slovencih v zamejstvu. Tu pa so nam lahko čezmejni projekti, skupaj s Slovenijo, v veliko pomoč, če jih znamo dobro izkoristi oz. »iztržiti« iz njih tisto kar je najboljše. V letu 2000 je Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik sodeloval pri pripravi razstave »*Od Pliberka do Traberka – Von Bleiburg bis Dravograd*«, v sklopu čezmejnega projekta Phare CBC, ki so ga izvedli Koroški muzej Ravne na Koroškem, Sklad za ljubiteljske kulturne dejavnosti OI Ravne na Koroškem, v sodelovanju z društvom Kulturni dom Pliberk. Izhodišče za pripravo razstave je bilo »bridko« spoznanje, da ljudje z obeh strani »Koroške« bolj poznajo trgovine in bencinske črpalke kot pa kulturne spomenike in kulturno dejavnost »sosednje« regije za mejo. Temeljna ideja razstave je izhajala iz nekdaj

¹ V prošnjah kot rezultate projektov navajajo tematske poti, publikacije, filme, razne popise in predstavitve kulturne dediščine, priprave informativnega gradiva, razstave, kulturne prireditve, čezmejna kulturna srečanja ipd.

enotnega ozemlja in je prikazala njegov politični, upravni, gospodarski ter kulturni razvoj in posebnosti, ki so se izoblikovale po nastanku državne meje po prvi svetovni vojni. Razstava je razdeljena v enajst vsebinskih sklopov, med katerimi je najprej predstavljen politično-upravni in gospodarski razvoj. Med gospodarskimi panogami je posebej predstavljeno rudarstvo in železarstvo, kmetijstvo in industrija ter različne oblike trgovanja – od sejmov, kjer ima osrednje mesto tradicionalni »pliberški jormak« do sodobne trgovine. Težišče razstave pa je bilo na prikazu kulturnih znamenitosti in kulturnega delovanja na obeh straneh meje; predstavljena je bila cerkvena arhitekturna in umetniška dediščina, umetniški spomeniki na prostem, dejavnost muzejev in galerij ter delovanje kulturnih društev. Razstava je bila prvič na ogled ob zaključku 33. pevske revije *Od Pliberka do Traberka*, 17. maja 2000, v Kulturnem domu v Pliberku. Do jeseni istega leta je bila predstavljena še prebivalcem Prevalj, Dravograda, Raven na Koroškem, Mežice, Črne in Radelj ob Dravi. Ob razstavi je Koroški muzej Ravne na Koroškem izdal tudi katalog k razstavi.²

V Pliberku in Mežiški dolini je bil nakupovalni turizem – kljub meji – dobro razvit, kulturni turizem pa se je začel razvijati šele v okviru čezmejnih evropskih projektov. Ker so se slovenske ustanove na južnem Koroškem pravočasno vključile v ta čezmejna sodelovanja, je bilo v promocijo dediščine in kulturnih dobrin mogoče zajeti tudi kulturno dejavnost Slovencev na Koroškem.

V letu 2005/06 je občina Prevalje v sodelovanju z občino Pliberk izvedla čezmejni projekt »*Po poteh koroške kulturne dediščine*«. Nosilec projekta je bila občina Prevalje v sodelovanju z občino Pliberk, v projekt pa sta bila vključena tudi Koroški pokrajinski muzej in društvo Kulturni dom Pliberk. Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik je sodeloval v projektu skupaj z društvom »Kulturni dom Pliberk«, izkušnje in »čezmejno«³ sodelovanje iz prejšnjih let pa so omogočile, da so predstavniki mestne občine Pliberk sodelovanje Slovenskega narodopisnega inštituta »Urban Jarnik« sprejeli, s čimer je bilo mogoče opozoriti tudi na prisotnost slovenske kulture na območju dvojezične občine Pliberk. Naslednji večji izziv za turistično promocijo kulturne dediščine v Pliberku pa bo nudila deželna razstava v Pliberku in Št. Pavlu, ki bo potekala leta 2009 in bo morda primerna priložnost za pripravo dvojezičnega informativnega gradiva (verjetno pa bo kar večjezično!) o kulturni dediščini v Pliberku. V letu 2001 je Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v sodelovanju s Koroškim muzejem Ravne na Koroškem ter društvom Kulturni dom Pliberk in župnijo Pliberk organiziral ekskurzijo »*Po sledih mojstra iz Nonče vasi*«. Pot je vodila od Pliberka proti Suhi na slovensko stran meje v Dravograd, od tod pa nazaj na Ravne in na Leše. Pod strokovnim vodstvom prof.

2 Oder, Karla in Martina Piko, Tatjana Trampusch, Irena Destovnik, Mirko Osojnik, Breda Vilhar: *Od Pliberka do Traberka – Von Bleiburg bis Dravograd*. Katalog k razstavi. Ravne na Koroškem: Koroški muzej, 2000.

3 *Sodelovanja s posameznimi ustanovami v Sloveniji* Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik ne pojmuje kot čezmejno sodelovanje, temveč kot sodelovanje v skupnem slovenskem kulturnem prostoru.

Brede Vilhar, sodelavke inštituta »Urban Jarnik«, in Simone Javornik, kustodinje v Koroškem muzeju Ravne na Koroškem⁴, so udeleženci ekskurzije spoznavali svet umetnin v domačih cerkvah na obeh straneh meje, posebna pozornost pa je bila namenjena »Mojstru iz Nonče vasi«, neznanemu umetniku iz začetka 15. stoletja, čigar poslikave najdemo med drugim v cerkvah v Nonči vasi, v Rinkolah, v Vogrčah, na Suhi in na Ravnah.

Navdušenje, s katerim so udeleženci ekskurzije sledili umetninam »Mojstra iz Nonče vasi«, je bila tista spodbuda, na osnovi katere se je župnija Pliberk odločila, da v sodelovanju z inštitutom »Urban Jarnik« pripravi »privlačen« in »poljuden« vodnik po pliberških cerkvah, ki bo omogočil nov pristop do umetnin v cerkvah tudi širšemu krogu ljudi. Mnogi prav najlepših umetnin v cerkvah ne opazijo, ker jih ne prepoznajo, umetnostnozgodovinskih knjig pa ne vzamejo v roke.

Vodnik po cerkveni likovni dediščini v dekaniji Pliberk avtorice Brede Vilhar je pred kratkim izšel. Zanimanje za vodnik v obeh deželnih jezikih je veliko, saj je knjiga privlačno oblikovana, besedila pa so strokovna in razumljiva.⁵ Ob tem primeru sem tudi že opozorila na osnovni problem, ki ga moramo strokovnjaki pri promociji kulturne dediščine upoštevati in razrešiti – to pa je »poljudnost besedil«. Poljudnost v znanosti je eden od težje rešljivih problemov, saj ni enostavno »prevajati« strokovnih besedil v t.i. »ljudski jezik«, vendar je prav to prevajanje besedil, če to tako imenujem, lahko prispevek raziskovalcev k širjenju ponudb na področju kulturnega turizma, kar lahko nedvomno prispeva k prisvajanju nove turistične kulture posameznikov. Naj v tej zvezi še omenim, da je umetnostna zgodovinarica Breda Vilhar opisala najpomembnejše gotske freske v Ziljski dolini, ki so nastale v času od 13. do 16. stoletja. Knjiga vsebuje ob strokovnem besedilu in nemškem prevodu tudi anekdote ter opazovanja in utrinke, ki so nastali ali se pojavili ob njenem raziskovalnem delu na terenu. Bralec ali turist se z njeno knjigo, ki nosi naslov »Ziljske freske in še kaj s poti za sledovi gotskega stenskega slikarstva med Marijo na Zilji in Šmohorjem«, poda na pot po umetnostni zgodovini, a tudi po pokrajini in k ljudem.⁶

Pri promociji kulturne dediščine je treba opozoriti predvsem na zanimivost, lepoto, ustvarjalno energijo, zgodovinsko zavest in druge značilnosti, ki se skrivajo za objekti kulturne dediščine ter v duhovnem izročilu narodov; tako kulturna dediščina ni samo nek »obvezen« del splošne izobrazbe, ki jo je treba – podobno kot

4 Javornik, Simona: *Likovna dediščina cerkva Mežiške doline: Katalog ob razstavi Koroškega muzeja Ravne na Koroškem*. Koroški muzej, 2002.

5 Vilhar, Breda in Milan Piko: *Die sakralen Denkmäler des Dekanats Bleiburg / Cerkevna likovna dediščina v dekaniji Pliberk*. Celovec 2006.

6 Vilhar, Breda: *Ziljske freske in še kaj s poti za sledovi gotskega stenskega slikarstva med Marijo na Zilji in Šmohorjem*. Celovec 1996.

Breda Vilhar je predstavila tudi študijo o poslednji sodbi v koroški likovni umetnosti.

Vilhar, Breda: Dies irae. Poslednja sodba v koroški likovni umetnosti / Darstellungen des jüngsten Gerichts in Kärnten. Celovec 2002.

znanje v šoli – spoznati in osvojiti, temveč postane zanimiva in spodbudna tudi za razmislek.

Kakšne pa so možnosti za razvoj turizma s promocijo kulturne dediščine?

Najučinkovitejše je seveda skupno trženje raznih ponudb: od spomenikov kulturne dediščine in domačih kmečkih in obrtniških izdelkov do ponudbe raznih gostinskih obratov in ponudb za rekreacijo, šport, meditacijo ipd. Morda smo v zadnjih letih zamudili priložnost, da bi ob vseh »čezmejnih tematskih poteh«, od mlinskih cest do kolesarskih poti, ki so bile realizirane v raznih evropskih projektih in že vključujejo pomembne stebre nove turistične kulture, usmerjene v rekreacijo in kulturo, razmišljali tudi o sodobnih (!) »tematskih« poteh pri Slovencih na Koroškem. Vsekakor bi bilo zanimivo pri vsaki »turistični poti« – kulturni ali športni – razmisliti o nekem širšem konceptu trženja raznih »produktov«, ki jih lahko ponudijo gospodarske, kulturne, kmečke idr. ustanove koroških Slovencev. Slovenski narodopisni inštitut »Urban Jarnik« je bil kot raziskovalna ustanova do sedaj vključen predvsem v t.i. izobraževalne ekskurzije po Koroški.⁷ Praksa organiziranih izobraževalnih potovanj po »poteh slovenstva na Koroškem« je bila doslej takšna: organizatorji iz Slovenije, Primorske in drugod na lastno iniciativo organizirajo razna potovanja po Koroškem s pomočjo raznih slovenskih ustanov in slovenskih turističnih vodičev, ki opozarjajo na tiste ponudbe, ki jih imajo in poznajo, nimamo pa pregleda nad celotno turistično-izobraževalno ponudbo na Koroškem.

Kaj lahko Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik vnese v ponudbo morebitnih novih turističnih poti na Koroškem? Naj navedem le nekaj posameznih primerov, o katerih bi lahko razmislili.

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik je leta 2000 pripravil simpozij o Urbanu Jarniku – duhovniku, pesniku in začetniku narodopisne dejavnosti na Koroškem, po katerem je inštitut poimenovan.⁸ Ob pripravah na simpozij smo v sodelovanju z audiovizualnim laboratorijem Inštituta za slovensko narodopisje v Ljubljani izdelali film o Urbanu Jarniku, ki prikazuje Jarnikovo delo in postaje njegove življenjske poti: Potok v Ziljski dolini, Čajnče, Šmihel na Gosposvetskem polju, Podkrnos, Celovec in Možberk, kjer je nazadnje služboval kot dušni pastir in je tam tudi pokopan. V filmu so prikazani tudi umetnostni spomeniki cerkva v krajih, kjer je Jarnik služboval, kar filmu daje dodatno informativno vrednost. S filmom, ki je primeren tudi za šolski pouk – na kar smo morda pri inštitutu

7 Pri Slovenskem narodopisnem inštitutu Urban Jarnik sprejemamo v glavnem udeležence izobraževalnih ekskurzij, ki jih organizirajo univerzitetni inštituti v Sloveniji in Avstriji, razne šolske ustanove na Koroškem, v Sloveniji in v zamejstvu, Kluba koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru, v zadnjih letih pa smo z veseljem posredovali informacije o naši dejavnosti udeležencem srednješolskih izobraževalnih ekskurzij, ki jih organizira Ustanova »Poti kulturne dediščine« v sklopu projekta »(Ne)znano zamejstvo«.

8 Piko-Rustia, Martina (ur.): Simpozij o Urbanu Jarniku. Zbornik predavanj. Koroški etnološki zapisi – Glasilo Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik 2/2003. Celovec: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, 2003.

»Urban Jarnik« premalo opozorili – je mogoče doživeti zanimiv stik s koroško zgodovino v 19. stoletju, z Ziljo in njenimi šegami in navadami ter z ostalimi koroškimi kraji, v katerih je Jarnik služboval.⁹ Popotovanje po filmskem scenariju v zgodovinsko obdobje Urbana Jarnika pa zbujata tudi radovednost za spoznavanje sedanjega življenja Slovencev na Zilji, ki do danes ohranjajo slovensko besedo in kulturo na Zilji.¹⁰ Ob simpoziju o Urbanu Jarniku je inštitut »Urban Jarnik« uredil tudi Jarnikov nagrobni kamen v Možberku pri Celovcu, ki je danes popolnoma ponemčen kraj. Po srečnem naključju smo lahko ob nemškem nagrobnem napisu dodali tudi Jarnikove verze v slovenščini, kar ni samoumevno, saj smo imeli mnogo sreče, da smo naleteli na razumevanje tamkajšnjega župnika in župnijskega sveta. Jarnikov nagrobni spomenik v Možberku pa je lahko tudi ena izmed oglednih točk raznih izobraževalnih ekskurzij, ki vodijo po poteh slovenstva na Koroškem. Seveda kot Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik delujemo predvsem na koroških tleh, na daljšo pot pa smo se leta 2002 odpravili po sledih Matije Majarja Ziljskega – duhovnika, etnologa, političnega delavca in jezikoslovca, doma iz Zilje, ki se je na stara leta preselil iz Koroške v Prago in tam tudi umrl. Matija Majarja Ziljskega so pokopali na Olšanskem pokopališču v Pragi, čas pa je zabrisal sledove za njegovim grobom. Gospod Matjaž Puc, takratni predstavnik veleposlaništva Republike Slovenije v Republiki Češki, ga je začel iskati in ga po dolgem prizadevnem iskanju našel. Ker je Majarjev grob v družinski lasti, so gospodu Matjažu Pucu ponudili v zameno grob nedaleč od Majarjevega. Stekle so priprave za ureditev Majarjevega spominskega grobišča, v katere so se na Koroškem vključile naslednje ustanove: obe osrednji kulturni in politični organizaciji, Slovenski znanstveni inštitut, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Mohorjeva družba, Dom v Tinjah, Katoliška akcija in Slovensko prosvetno društvo »Zila«. Sodelovali so tudi Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo v Ljubljani in Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju. Prvi sad prizadevanj je bila postavitve nagrobnega spomenika ob Majarjevi 110-letnici smrti. Na dan njegove smrti, 31. julija 2002, je bila ob njegovem novem grobu skromna slovesnost, ki jo je pripravilo Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi. Večje slovesnosti pa so potekale v oktobru istega leta, ko je Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik skupno z Domom v Tinjah organiziral potovanje v Prago. Osrednja spominska proslava ob odkritju in blagoslovitvi nagrobnega spomenika Matiju Majarju Ziljskem je bila na Olšanskem pokopališču, na Karlovi Univerzi pa je potekal simpozij njemu v spomin.¹¹ Na Olšanskem pokopališču je danes grob z

9 Križnar, Naško in Miha Peče (kamera, režija) in Breda Vilhar, Miha Peče, Naško Križnar (scenarij in besedilo): *Urban Jarnik – Po sledovih njegove življenjske poti*. Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik (Celovec), Avdiovizualni laboratorij ISN ZRC SAZU, (Ljubljana), 2000. VHS: 20 min.

10 Kulturno društvo SPD Zila, gostilna »Stara pošta / Alte Post«.

11 Nedvěďová, Milada K. in Martina Piko-Rustia (ur.): *Matija Majar Ziljski v česko-slovinském kontextu: minulost, přítomnost a budoucnost vzájemných kulturních styků / Matija Majar Ziljski v česko-slovenském kontextu: preteklost, sodobnost in prihodnost medsebojnih kulturnih stikov. Simpozij o Matiju Majarju Ziljskem*. Zbornik predavanj. Koroški etnološki zapisi 3/2003. Praha: Slovanská knihovna při Národní knihovně ČR, 2004.

nagrobnim kamnom v spomin Matiju Majarju Ziljskem v slovenskem jeziku. Na njem je z njegovimi besedami zapisano: »Kar je človeku duša – to je narodu priroden jezik.« Do sedaj smo premalo storili, da bi slovenske turistične agencije, ki ponujajo organizirana potovanja v Prago, opozorili tudi na ta spomenik slovenske kulturne dediščine v Pragi.

Priznati je treba, da prav za promocijo kulturne dediščine najbolj zmanjkuje časa, čeprav v vseh prošnjah – predvsem v evropskih projektih – obvezno tudi zapišemo, da bomo razpravljali o raznih možnostih promocije kulturne dediščine tako na lokalnem nivoju, kot na nivoju čezmejnega povezovanja. Vendar je narava sodobnih projektov takšna, da največ delovne sile vlagamo v zaprošanje za sprejem projektov in za pisanje poročil o njihovem izvajanju projektov, nekaj časa ostaja še za izvajanje projektov, za učinkovito promocijo pa ga čestokrat preprosto zmanjka.

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik je v letu 2004/05 izvajal čezmejni projekt skupaj z občino Žiri. Eden od ciljev projekta je bila tudi izdelava skupne strategije za turistično trženje muzejev na Kostanjah in v Žireh. Na Kostanjah je namreč s prizadevanjem članov Slovenskega prosvetnega društva Drabosnjak in mnogih sodelavcev iz Koroške in iz Republike Slovenije nastala muzejska zbirka, ki ohranja dediščino preteklosti, hkrati pa spodbuja k opazovanju in učenju, predvsem pa k boljšemu razumevanju vsakdanjega življenja. Zbirka je dobila domovanje v *Zgornji vasi*, v obnovljenem župnijskem gospodarskem poslopju, ki ga je društvo na pobudo župnika Stanka Trapa in predsednika Janeza Lesjaka odkupilo in prenovilo leta 1975 po posredovanju Krščanske kulturne zveze in Slovenske prosvetne zveze ter s finančno pomočjo matične Slovenije.

V letu 1998 so se mladi društveniki odločili za strokovno obnovo Drabosnjakovega doma in za načrtno urejene muzejske zbirke. K sodelovanju so povabili Krščansko kulturno zvezo, Slovensko prosvetno zvezo in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik. Krščanska kulturna zveza je pridobila za sodelovanje Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, ki je finančno omogočilo obnovo Drabosnjakovega doma in postavitev muzejske zbirke. Glede na strukturo predmetov in zmogljivosti razstavnih prostorov so predmeti razvrščeni v tri osrednje vsebinske sklope. V prvem delu razstave, na *gumnu*, so predstavljene poglavitne dejavnosti kmečkega gospodarstva, v razstavnem prostoru nad *gumnom* so na ogled predmeti domačih obrtnih dejavnosti (tako izdelki kot orodje) in gozdarstva, v zadnjem razstavnem prostoru pa so na ogled predmeti, povezani z delom in življenjem v hiši.¹² Po odprtju muzeja leta 2002 so društveniki začeli z načrtno promocijo muzeja, ki počasi že kaže prve sadove. Etnološki muzej postaja ogledna točka za razne skupine izletnikov in udeležencev strokovnih ekskurzij. Društveniki so pripravili tudi posebna vodenja za predšolske in šolske otroke, ki se jih vrtci in šole – tako dvojezični kot tudi enoje-

12 Hazler, Vito in Martina Piko-Rustia (ur.): *Etnološki muzej Kostanje – Kraj spomina in učenja / Museum für Alltagsgeschichte Köstenberg – Ein Ort der Erinnerung und des Lernens. Kostanje / Köstenberg 2002.*

zični – že poslužujejo. V domačem kraju pa muzej promovirajo z dvojezičnimi odmevnimi kulturnimi prireditvami pred Drabosnjakovim domom. Etnološki muzej na Kostanjah je na obrobju slovenskega ozemlja, kjer danes skoraj ni več slovensko govorečih domačinov. Muzejska dejavnost je v tem kraju pripomogla tudi k promociji slovenskega jezika med domačini, ki so muzej dobro sprejeli, kot domači muzej, počasi pa sprejemajo tudi slovenske oz. dvojezične kulturne prireditve. Besedila in vodnik po razstavi so dvojezični, ravno tako pa tudi javni kašipoti, ki vodijo k muzeju (Museum / Muzej Drabosnjakov dom). Če pomislimo na aktualno diskusijo o dvojezičnih tablah na Koroškem, lahko rečemo, da so društveniki na Kostanjah s kulturnim delom uspešno prodrli na občinski ravni.

V sklopu čezmejnega projekta z občino Žiri, v katerem smo vzpostavili stike med kulturnim društvom »Drabosnjak«, ki upravlja Etnološki muzej na Kostanjah, in Muzejskim društvom v Žireh, smo v letu 2005 pozornost namenili tudi Antonu Jobstu, skladatelju in organistu, ki se je rodil na Zilji, vse svoje življenje pa je deloval v Žireh.¹³ Inštitut »Urban Jarnik« je pripravil spominsko slovesnost v cerkvi v Bistrici na Zilji in na Brdu, kjer je Anton Jobst bil rojen. Oblikoval jo je cerkveni mešani zbor Anton Jobst iz Žirov. Zbor je s pesmimi Anton Jobsta skušal približati domačinom ziljskega rojaka, ki je za svoje delo prejel številna odlikovanja. Ob gostovanju je izšla tudi dvojezična brošura, ki je še na voljo, ob tem pa smo pri inštitutu »Urban Jarnik« začeli razpravljati še o možnosti, da bi na njegovi domači hiši na Brdu postavili spominsko ploščo. Le-ta bi lahko prav tako postala ena izmed oglednih točk obiskovalcev Zilje.

V Ljubljani je v letu 2005 potekal simpozij o Angeli Piskernik, prvi slovenski doktorici znanosti, pomembni botaničarki in naravovarstvenici, ki se je rodila na Koroškem, v Lobniku pri Železni Kapli. Simpozij, ki je potekal v znamenju 120-letnice njenega rojstva, ki jo praznujemo v letu 2006, so organizirali Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Slovenski znanstveni inštitut in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca, Prirodoslovni muzej in Prirodoslovno društvo Slovenije ter mariborski in ljubljanski Klub koroških Slovencev. Na Koroškem je bila dr. Angela Piskernik do lanskega simpozija v širši javnosti bolj ali manj nepoznana. Tudi iz tega razloga bi bila spominska obeležja (plošče, table) v Železni Kapli pomembna in potrebna. Za morebitne »slovenske kulturne poti« na Koroškem pa bi bila taka obeležja pomembna obogatitev spominskih krajev, kjer

¹³ Anton Jobst, po domače Kopichev, se je rodil leta 1894 na Brdu pri Šmohorju. Med njegovimi glasbenimi učitelji je bil tudi njegov stric, deželni poslanec in organist Franc Grafenauer. Franc Grafenauer je spoznal Antonovo izredno glasbeno nadarjenost in ga leta 1910 poslal v orglarsko šolo v Ljubljano. Oktobra leta 1912 je Anton Jobst nastopil službo organista v Žireh, kjer je razen kratkih prekinitev deloval vse svoje življenje.

Iz brošure »Anton Jobst (1894–1981)«. Izdal Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik 2005.

so živeli in delali vidni koroški ustvarjalci, ki so bili dejavni na raznih področjih in jih vse premalo poznamo.¹⁴

To so le posamezni primeri, ob katerih sem želela nakazati različne možnosti, ki jih imamo raziskovalne ustanove, kot je to Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik tudi na področju turizma, predvsem pa na področju t.i. kulturnega turizma. Seveda pa ne moremo mimo dejstva, da tovrstna turistična promocija zahteva svoj čas in energijo. Te pa raziskovalne ustanove večkrat enostavno ne premoremo.

Mag. Martina Piko-Rustia je študirala slovenščino in etnologijo na Dunaju in v Ljubljani. Od leta 1993 je bila zunanja sodelavka Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik, od leta 1996 pa je redno zaposlena ter od leta 1997 znanstveni vodja. Delovna področja: raziskovalno delo na področju etnologije ter vodstvo raziskovalnih projektov Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik.

Stik:	
Organizacija:	Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik
Naslov:	10.-Oktoberstraße 25 / 3
Pošta:	9020 Klagenfurt / Celovec
Tel.	0463 51 62 44
Fax.	0463 50 23 79
E-pošta:	institut.urban.jarnik@ethno.at

.....

¹⁴ Podobno kot o spominskih obeležjih Antonu Jobstu in Angeli Piskernik bi bilo treba razmišljati tudi o ohranjanju spomina na dr. Josipa Šašla, ki se je rodil v Slovenjem Plajberku. Josip Šašel (1883–1961) po poklicu pravnik se je po plebiscitu umaknil iz Koroške ter poklicno deloval v Mariboru, na Prevaljah, v Šmarju pri Jelšah in v Ljubljani. Ob svojem poklicnem delu se je posvečal tudi narodopisju in zapustil bogato objavljeno in rokopisno gradivo.

Socialni turizem

Nevenka Pečar

Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje Trst (KRUT), Italija

Krut – krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje, vpisan v Deželni seznam društev socialne promocije pod št. 49, je neprofitna organizacija, s sedežem v Trstu, ulica Cicerone 8, tel.: 040 360072, in s podružnico v Gorici, Corso Verdi 51/int tel: 0481 530927. Krožek deluje že skoraj tri desetletja od leta 1978 dalje. Ustanovljen je bil s prvenstvenim namenom, da bi svojim članom ponudil svetovanje na vseh področjih socialnega delovanja. Odprt je za vse poseben poudarek pa posveča problematiki oseb, starejših od 40 let, oseb s posebnimi potrebami in ostarelim. Prav tako razvija programe, ki zaobjemajo družine in otroke; to so programi medgeneracijskega sodelovanja, ki spadajo v načrtovanje sodobne družbe, kjer je medgeneracijska strpnost skoraj obveza. Krožek šteje približno 1600 članov, pretežno s stalnim bivališčem v Furlaniji Julijski Krajini. Predpostavki za včlanjenje sta stalno bivališče v eni od držav članic Evropske Unije in dopolnjenih 40 let starosti. Krut deluje na socialnoskrbstvenem področju, preventivno zdravstvenem, rehabilitacijskem, kulturnem in turističnem področju. Načrtovanje dela zaobjema pripravo promocijskih programov za članstvo za vsa področja delovanja (socialno-skrbstveno, preventivno zdravstveno, rehabilitacijsko in kulturno področje ter za turizem). Na socialnoskrbstvenem področju svetuje posameznikom na pokojninskem, zdravstvenem in varstvenem področju. Na rehabilitacijskem področju in preventivno zdravstvenem področju društvo prireja predavanja in delavnice. Vključeni so programi za osteoporozo, za bolečine v križu in hrbtenici, za inkontinenco, o masaži dojenčka. Tu deluje mali fitnes center, rehabilitacijski center, za posameznika ali za manjše skupine. Organiziramo tečaje o samorehabilitaciji; tečaj izvajamo samostojno in tudi v sodelovanju z Rdečim križem. Na kulturnem področju krožek prireja predstavitve knjig in razstave slik; ima samostojen kulturni dan (Starosta Mali Princ); Organizira različne delavnice: likovno delavnico,

delavnico ohranjanja zdravja z naravnimi metodami, bralni krožek, cikel »Dobro je vedeti« in cikel mesečnih srečanj »Srečajmo se popoldne«...V tem sklopu pride do izraza skrb za navezovanje in utrjevanje stikov v Furlaniji Julijski Krajini, Italiji in Sloveniji, s posebnim poudarkom na obmejnem pas, kjer prirejamo srečanja s sorodnimi društvi.

Socialni turizem je turistična dejavnost, ki spodbuja stike in socializacijo. Sestavlja ga skupek turističnih dejavnosti, ki skušajo podati odgovor na potrebo po navezovanju stikov in na potrebo po vedno aktivnem življenju. Ne govorimo torej o turizmu, ki je namenjen samo nekaterim socialnim skupinam, ki živijo v posebnih življenjskih situacijah. Spodbujati socialni turizem pomeni predvsem zadostiti povpraševanju po druženju. Je tudi način življenja, predvsem pa vsebinska izbira vrednot ponudbe tistih ustanov, ki se odločijo za tovrstno delovanje. V tem je naša opredelitev za izvajanje programov na tem področju

Socialni turizem pri Krutu zaobjema raznolike dejavnosti, ki obvezno vsebujejo programe za doseganje kvalitete življenja, za dobro psiho-fizično počutje posameznika in družine. Termalni turizem vključuje prirejanje samostojnih in skupinskih bivanj v termalnih zdraviliščih s programom, ki zaobjema predvsem fizioterapevtsko obravnavo, ob tem pa skrbi tudi za prijetno bivanje, obogateno s kulturnim dogajanjem, kar nujno vodi k optimalnemu psihofizičnemu počutju posameznika. Programi se odvijajo prvenstveno v termalnih središčih v Sloveniji, Italiji in Avstriji. Klimatski turizem zaobjema predvsem skupinska, pa tudi individualna letovanja v Sloveniji, na Hrvaškem, v Italiji in Avstriji s programi, ki skrbijo za dobro počutje, vključujejo pa tudi kulturna in družbena dogajanja. Tudi izletništvo in ekskurzije zasledujejo cilje socialnega turizma z osredotočenjem na obmejni pas, na področje Furlanije Julijske Krajine, Avstrije, Slovenije in Hrvaške. Pripravljenih in ustaljenih imamo kar nekaj programov: Trst skozi oči tržaškega Slovenca, Gorica in okolica, Po poteh glagolice, Terska dolina, Kanalska dolina, Nazaj v planinski raj, Po deželi rajsko mili.

V ta okvir spadajo tudi obiski kulturnih dogodkov, kot ogled Genove – euroflora, akvarij in Cinque terre, Treviso in Pot svile – kitajska umetnost, Brescia – Monet, Sena, Ninfee, Pordenone – sejem cvetja.

Nevenka Pečar je bila rojena 6. marca 1949 v Trstu, kjer še vedno stanuje in deluje. Zaključila je študij ekonomske smeri in opravila vrsto specializacij na skrbstveno-socialnem področju. Je svetovalka za problematiko invalidnih oseb in oseb starejših od 50 let. V 35-letnem delovanju na tem področju je po lastnih idejnih zamislih ustanovila v zamejstvu več društev, med katerimi je nedvomno najvažnejši krožek KRUT. Velja za priznanega organizatorja in koordinatorja služb na socialno-skrbstvenem, preventivnem in kulturnem področju, ki zaobjemajo tudi nekatere oblike turizma.

Izziv turistične ponudbe

Ludwig Druml

Alte Post / Stara Pošta, Avstrija

V letih po drugi svetovni vojni se je v času hitre gospodarske rasti izkazalo, da ima človek vedno več razpoložljivega časa in želja po uživanju naravnih lepot. Po eni strani je bil to razveseljiv podatek, po drugi strani pa se je turistični razvoj podvrigel mehanizmu trga.

Z masovnim pretakanjem ljudi, ki jih vodi vedno večja želja po kakovostnem preživljanju prostega časa je seveda tudi turistična industrija začutila nove možnosti. S tem se je tudi turizem začel usmerjati v smer vedno večje ponudbe. To pa je povzročilo tako v turizmu kot tudi v drugih gospodarskih panogah rast veleindustrije, če smem to tako imenovati, ki je skušala ustvariti ponudbo, ki naj bi zadostovala potrebam počitka željnih ljudi. Zaradi hitrega razvoja in verjetno tudi zaradi možnosti, ki jih nudi današnja gradbena tehnika se je po vsem svetu razvila turistična ponudba, ki nikakor ni več spremljala potreb pokrajine in potreb ljudi, ki v njej živijo. Prav tako pa je vedno manj spremljala potrebe tistih, ki bi radi svoj prosti čas preživljali drugače. Vse to je povezano s cilji turistične industrije, ki je vedno znova ustvarjala imaginarne potrebe, s katerimi se je turistična ponudba podvrgla hitro rastočemu trgu kapitala. Kot posledico lahko navedemo hitro rast turistične ponudbe, ki pa v času gospodarske regresije ne more biti povsem uspešna. S tem povezana vse večja izpostavljenost konkurence in prilagajanje oz. iskanje trga z znižanjem cen in upadanjem kakovosti ponudbe.

Izziv turistične ponudbe bo moral v prihodnje temeljiti na iskanju avtohtone regionalne identitete, ki vsekakor upošteva potrebe ljudi, ki živijo na tem kraju in ki se jih potem prikaže kot normalen člen turistične ponudbe, ne pa kot neki folkloristični element, ki s kratkimi nastopi zadovoljuje potrebe turistov. V zvezi s turistično ponudbo Koroške je bila glavna napaka verjetno storjena že v 60-ih

in 70–ih letih prejšnjega stoletja, ko so se turistični objekti gradili predvsem ob jezerih, in kasneje v času razvoja žičnic v hribih, kjer so gradili žičniške mreže. Ob vseh rastočih turističnih centrih se je zanemarjalo podeželje saj je veljalo mnenje, da ni zanimivo za turiste. S tem se je zanemarjala identiteta Koroške, kar se je v današnjem času, ko človek išče človeške prvine, naravo in mir, izkazalo kot negativen dejavnik. Razvoj »wellness« turizma je bil sicer dober, vendar vse bolj prihaja do zasičenosti turističnega trga s tovrstno ponudbo, kar bo seveda povzročilo konkurenčne boje med posameznimi ponudniki.

Za samo regijo Alpe Jadran vidim kljub vsemu prej naštetemu velike možnosti. Regionalni prostor je tu še vedno izredno zanimiv tako jezikovno kot tudi kulturno. Pozabiti pa ne smemo na najpomembnejše. To je neokrnjena narava, ki še ni uničena kot to lahko opazimo v mnogih turističnih metropolah. Paziti bo treba, da se bo ta ponudba držala kakovostnih meril in predvsem iskala povezave posameznih ponudnikov v vseh regijah tega prostora. Turistična ponudba kulturnih mest (Ljubljana, Benetke, itd,...) bi morala predvsem upoštevati značilnosti in kulturo ljudi, ki živijo v tem prostoru. Zavedati se moramo, da folklorizacija turistične ponudbe nikakor ne more biti cilj turističnega nastopa. To se kaže predvsem na Koroškem. Tukaj imajo turisti možnost doživljanja zelo raznolike narave (visoki alpski svet, kulturna mesta, bližina morja, lepa jezera) in konec koncev tudi doživeti živo kulturo, ki ni samo folklor, ampak dejanski prikaz ljudi, ki v tem prostoru živijo. Zavedati se moramo folklorizacije turistične ponudbe. Predvsem moramo na Koroškem odpreti obzorja tukaj živečih ljudi, saj lahko samo odprtost, tako jezikovna kot kulturna, ustvari privlačno vzdušje za turiste.

Dr. Ludwig Druml je bil rojen: 31.07.1956 in je doma na Ziljski Bistrici/ Feistritz an der Gail. Obiskoval je ljudsko šolo na Bistrici / Feistritz, glavno šolo na Cajni / Nötsch, srednjo tehnično šolo pa v Beljaku / Villach. Leta 1975 se je vpisal na študij prava na Dunaju, ki ga zaključil leta 1981. 1987. je odprl odvetniško pisarno v Beljaku. Skozi vsa leta je deloval kot kulturni delavec, tajnik športnega društva Zahomc. Pripravljal je tudi razstavo o arhitekturi v Ziljski dolini, ki je bila prikazana širom Avstrije in tudi po Sloveniji. Je sooblikovalec več prispevkov za oddajo »Dober dan, Koroška«. Leta 2001 je kupil propadajočo gostilno na Bistrici in jo v letih 2002 -2003 obnovil. dr. Druml skupaj s svojo ženo Pepco Druml vodi hotel in seminarški center Alte Post / Stara Pošta, ki je bil odprt leta 2003.

Profil agencije Aurora viaggi Trst

Divna Sancin Čuk

Aurora viaggi, Italija

Potovalni urad pod imenom Adex - Adria Express sta za časa Zavezniške uprave ustanovila v Tstu gospoda Perše in Štolfa. Leta 1957 je dobil ime Urad za potovanja in turizem kategorije A, »Aurora viaggi« in je imel sedež v ulici Cicerone 4. Leta 1963 je agencijo odkupil gospod Egon Kraus in nadaljeval z delovanjem pod enakim imenom in v istih prostorih. V 60 in 70 letih je poslovanje počasi a nenehno raslo. V 80 letih, ko se je turizem začel krepko razvijati, so prostori v ulici Cicerone postali pretesni, tako da se je spomladi 1985. leta urad preselil v nove, večje in bolj centralne prostore, v katerih agencija še danes posluje. Zanimiv je podatek, da se je leta 1985, s selitvijo, delovanje urada podvojilo in nato iz leta v leto močno povečevalo, vse do pomladi 1991, ko se je v sosednji Jugoslaviji, žal, začela vojna in tako praktično odrezala vse možnosti razvoja. Treba se je bilo reorganizirati. Pot je bila trda, pa vendar smo si opomogli in v poslovanju podjetja smo spet zabeležili rast, ki – čeprav časi niso turizmu naklonjeni – se iz leta v leto povečuje.

Turizem se hitro razvija, zato se mora ponudba agencije kar se da hitro prilagajati novemu povpraševanju, to je, po daljših izletih, potovanjih, križarjenjih in počitniških bivanjih. Za vedno bolj številne odjemalce je morala agencija pripraviti ponudbo organiziranih izletov in potovanj na vse celine sveta. Glavna dejavnost agencije pa je ostala tista začetna: specialistična orientiranost na Slovenijo in Hrvaško, po kateri so »Auroro viaggi« spoznali najprej v Trstu, nato v deželi Furlaniji - Julijski krajini, v zgodnjih osemdesetih letih pa je bila agencija že dobro poznana tudi med turističnimi delavci širom po Italiji. Naši trije katalogi, v katerih ponujamo, poleg drugega, tudi celotno slovensko turistično ponudbo, se delijo neposredno našim odjemalcem ter v agencijah v Furlaniji-Julijski krajini in Venetu..

Usposobljeno in prijazno osebje, ki zna vse tri tukajšnje jezike (italijansko, slovensko in hrvaško) in seveda še nemščino in angleščino ter dobro pozna teritorij, na katerem deluje, je na razpolago v uradu agencije v Trstu, ul. Milano.

Marketinško geslo Aurore viaggi je: "Zaupajte izkušenosti!".

Divna Sancin Čuk je bila rojena v Dolini pri Trstu leta 1953. Po končanem obveznem šolanju na naših slovenskih šolah je absolvirala višji študij na Državnem tehničnem zavodu Žiga Zois v Trstu leta 1972. Februarja 1973 je bila sprejeta v službo kot uradnica v potovalni agenciji Aurora, kjer dela še danes. V vseh teh letih se je nenehno izpopolnjevala s tečaji in na terenu, usposobila se je za spremljanje skupin, kar je v Italiji obvezno. Ima status tehničnega direktorja za vodenje agencije, ki ga Italija tudi zahteva. Občasno sodeluje s šolami in podobnimi institucijami pri pripravi tečajev s turistično tematiko. Od leta 1999 je direktorica agencije »Aurora viaggi«.

Turistično društvo

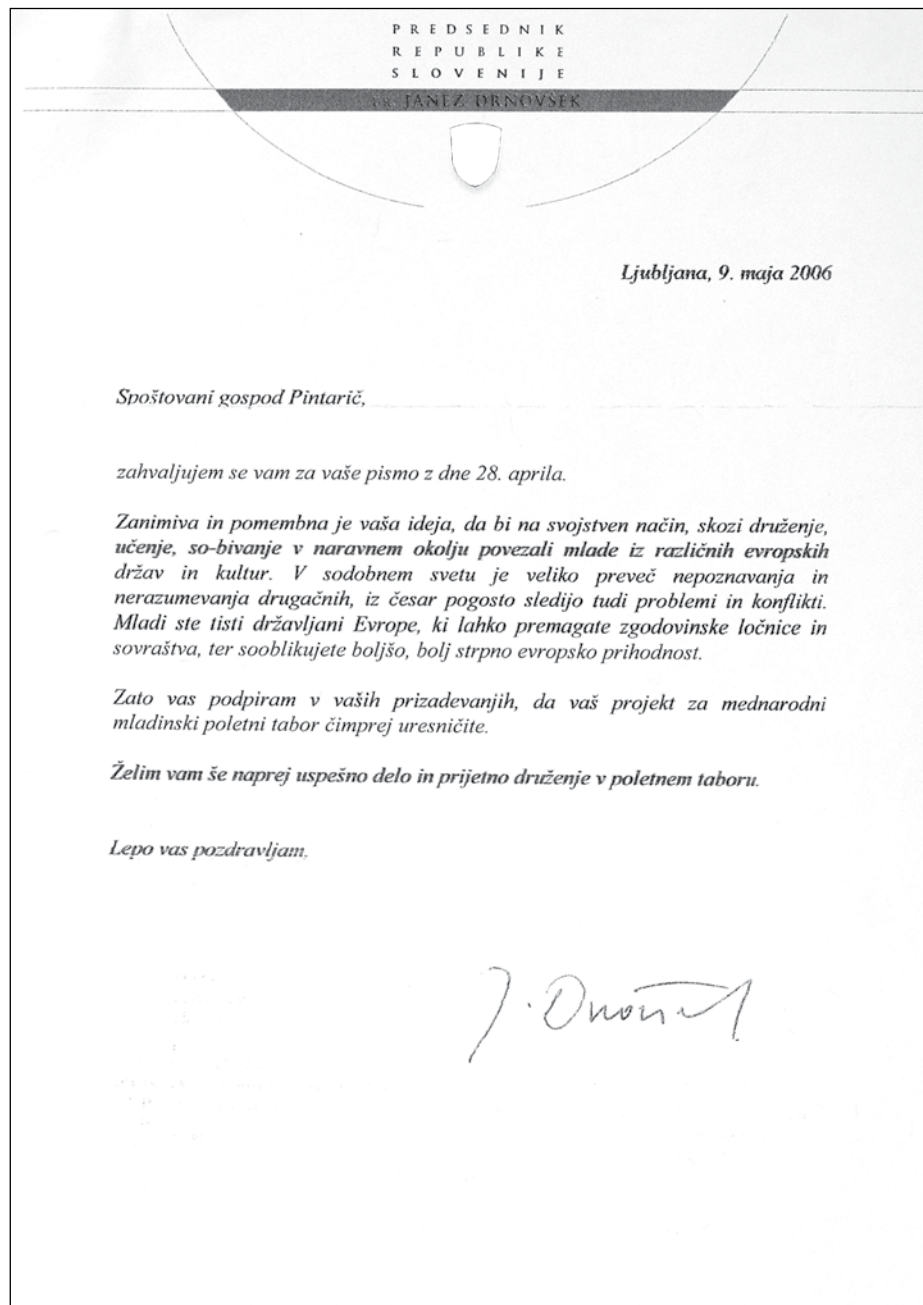
Nočni pohodniki – Precetinci

Marjan Pintarič

Turistično društvo Nočni pohodniki – Precetinci, Slovenija

Prisrčen pozdrav vsem udeležencem simpozija v imenu turističnega društva Nočni pohodniki iz Precetinec. Prihajam iz manjšega kraja v Prlekiji, iz občine Ljutomer. Naše turistično društvo deluje dobri dve leti. Trenutno štejemo 113 članov, predvsem mladih. Zato se je rodila ideja, da bi v sklopu društva ustanovili center mladih, ki smo ga poimenovali Center mladih z manj priložnostmi. Delujemo na demografsko manj razvitem območju Slovenije, od koder tudi izhajamo, tako da je bila težnja po ustanovitvi tovrstnega centra še močnejše prisotna. V sklopu našega društva deluje tudi dobro obiskan turistično informacijski center. Kmalu po ustanovitvi smo dojeli, da bo treba delovati širše, zunaj lokalne skupnosti – torej na nivoju države in sedaj tudi Evrope. Tako smo se začeli povezovati tako v lokalni skupnosti kot s turističnimi centri po Sloveniji, sedaj pa to počenjamo že preko slovenskih meja, predvsem z Madžarsko in Hrvaško, ki sta nam seveda najbližji sosed. Naš nadaljni cilj pa je povezovanje po vsej Evropi. Vedno smo se radi udeleževali takšnih srečanj, kot je tole današnje, saj bomo le tako uspeli z delom v naši slovenski turistični ponudbi. Ker pa je tole današnje srečanje namenjeno sodelovanju z našimi rojaki v sosednjih državah, torej preko meja republike Slovenije, je potreba po sodelovanju in povezovanju še toliko bolj potrebna, saj gre poleg turistične ponudbe tudi za ohranjanje slovenske identitete. V ta segment se želi vključiti tudi naše društvo, in da mislimo zelo resno, dokazuje naš trud, ki smo ga smo vložili v izgradnjo oziroma skorajšnje dokončanje projekta – Mladinski poletni izmenjevalni tabor, z naslovom Počuti se državljana Evrope. Projekt je namenjen predvsem mladim, ki bodo v obliki mladinskih izmenjav na evropski ravni prihajali v ta tabor in se družili z vrstniki iz Slovenije. Tako bodo v obliki druženja spoznavali in ohranjali slovensko identiteto. Tu bo seveda potrebno sodelovati z ostalimi organizacijami preko meja Slovenije. Z dokončanjem tega projekta, bomo

zagotovo veliko prispevali k sodelovanju mladih in jim ponudili možnost ohranjanja slovenske identitete in kulture, kar je pomembno predvsem za rojake v sosednjih državah. Naš projekt moralno podpira tudi predsednik Republike Slovenije, gospod Janez Drnovšek, ki nam je poslal sledeče pismo:

Za izpolnitev zadanih nalog so seveda potrebna in pomembna finančna sredstva. Skušali jih bomo pridobiti preko razpisov pri vladi Republike Slovenije, pri pristojnih ministrstvih in Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu. Menimo, da imamo dovolj izkušenj in referenc na tem področju. Naša neprecenljiva izkušnja je izgradnja turistične poti Precetinci – Mlin na veter – Stara gora. Ta projekt smo izvedli z evropskimi sredstvi preko Zavoda Movit – mednarodno sodelovanje mladih Evrope. Gre za uspešno izveden evropski projekt, ki pomeni turistično atrakcijo v širši lokalni skupnosti, s predstavitvijo kulturne dediščine in nekaterih še ohranjenih kulturnih znamenitosti panonskega sveta, kot je na primer črpanje vode iz neglobokih studencev, mlin na veter in muzej kmečkega orodja prleškega kmeta iz konca 18. in začetka 19. stoletja. V okviru tega projekta je bila izdelana naša spletna stran, torej iz sredstev evropske skupnosti. Naše društvo zaposluje tudi dve osebi, ki sta plačani iz sredstev evropskega socialnega sklada, kar je seveda zelo pomembno z vidika uspešnega delovanja našega društva. Naše uspešno sodelovanje z institucijami Evropske skupnosti v Sloveniji se torej kaže tudi v uspešnem črpanju finančnih sredstev za naše projekte, v okviru katerih izvaja naše turistično društvo svoje programe. Ker smo zabredli dokaj globoko tudi v evropske tokove, je naša želja po sodelovanju, »mreženju«, kot ga imenujemo, toliko bolj prisotna, še posebej z društvi in organizacijami v zamejstvu, pa tudi v Sloveniji in drugod po svetu. Tako je današnji strokovno znanstveni posvet z naslovom »Ko ni več meja« edinstvena priložnost za predloge za tesnejše sodelovanje Slovencev na enotnem turistično – kulturnem vseslovenskem prostoru.

Meni osebno je bila velika čast sodelovati in predstaviti delovanje našega turističnega društva. Tako se vračam domov, v 350 km oddaljeno Prlekijo z novo izkušnjo, ki mi bo služila kot nadgradnja v smislu sodelovanja slovenskih društev v zamejstvu in drugod po svetu.

Hvala in vse čestitke organizatorju, Svetovnemu slovenskemu kongresu!

Marjan Pintarič, predsednik turističnega društva »Nočni pohodniki«, se je rodil leta 1959 v Murski Soboti, kjer je dokončal ekonomsko šolo. Njegovo delo v turizmu sega v leto 1982, ko je začel delovati na področju turizma v zdajšnjih bio-termah Moravci v Slovenskih Goricah. Leta 1992 pa se je povsem predal nevladnemu sektorju, predvsem delu z mladimi s poudarkom na mladinskem turizmu. S tem se zelo uspešno ukvarja še danes. V zadnjih štirih letih je bil vodja štirih uspešno dokončanih evropskih projektov s področja turizma v pomursko-prleški lokalni skupnosti. Njegova angažiranost na nevladnem področju je prepoznavna tudi v Centru nevladnih organizacij Slovenije (CNVOS), kjer je član komisije za sprejem novih članov. Kot predsednik turističnega društva »Nočni pohodniki - Precetinci« pa v društvu dokončujejo projekt mednarodnega izmenjevalnega tabora mladih »Počuti se državljana Evrope«. Kot lahko razberemo iz pisma predsednika RS, dr. Janeza Drnovška, ki projekt podpira in v pismu pravi, da so mladi tisti državljani Evrope tisti, ki lahko premagajo ločnice in sovraštvo ter sooblikujejo boljšo, bolj strpno evropsko prihodnost. Sem v veliki meri spadajo vsi naši rojaki na tujem, Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki bodo skozi druženje, učenje in sobivanje v naravnem okolju povezali prav mlade iz različnih evropskih držav in kultur.

Pomen Pavlove hiše v regionalnem turizmu

Robert Muscherlin

Pavelhaus - Pavlova hiša, Avstrija

Pavlova hiša v Potrni - kulturni center našega društva – se nahaja v radgonskem kotu, le nekaj metrov stran od državne meje in 1,5 km proč od mest Radgona in Gornja Radgona. Deluje v prostoru, ki se je v zadnjih 15 letih dokaj spremenil, tudi zaradi okvirnih političnih pogojev v novi Evropi.

Področje se je začelo intenzivneje razvijati, ko se je, z odkritjem Radgonske mineralne vode v poznih petdesetih letih zadnjega stoletja, začel razvijati zdraviliški turizem. V sedemdesetih letih so samo nekaj metrov od stare utrdbe odkrili termalne izvire in tako se je z gradnjo zdravilišč in toplic razvilo novo mesto, ki le nekaj metrov proč od mestnega jarka in današnjega mestnega parka, ločeno od starega mesta, zavzema skoraj enako veliko površino kot mestno jedro, obdano z renesančnim obzidjem. Nasproti opečnatim streham, stolpom in striktno zavarovanim spomeniškim stavbam je zrasel dvojček iz jekla in stekla ter še nekaj modernih turističnih zgradb. V turistični statistiki zavzema okraj Bad Radkersburg drugo mesto, takoj za okrajem Liezen na Gornjem Štajerskem (s svojim zimskim turizmom). Torej ni presenetljivo, da se je, poleg samega mesta, spremenila tudi celotna okolica. Tradicionalno primarno dejavnost vedno bolj izpodrivajo modernejše storitvene dejavnosti. Le še četrtno kmetij ostaja strogo kmetijskega značaja. Vendar pa prodaja domačih izdelkov topliškim in zdraviliškim gostom, kolesarskim turistom ali pa lastni kmečki turizem nudijo možnost dobrega dodatnega zaslužka in tako drugo ali celo tretjo gospodarsko oporno točko za družino.

V eni od teh spreminjajočih se vasi se nahaja naša Pavlova hiša. Pri naših prireditvah se lahko zanesemo na preskrbo gostov z domačimi kmečkimi izdelki, svojim gostom lahko priporočimo vinotoče, prenočišča, kmečki turizem ter gostilne v okolici. Ustvarjanje vrednosti torej ostane neposredno v vasi in je tako tudi dolgotrajno. O neki dolgotrajnosti je pri občevanju našega kulturnega centra z javnimi

telesi že mogoče govoriti; odprtje centra leta 1998 pa v vasi, v sosednjem mestu ter v okraju ni bilo preveč zaželeno. Opredeliti in priznati manjšino, ki so jo skozi stoletja uspešno zanikali, seveda vsebuje konfliktni potencial, zato so javni mestni organi odgovorili na odprtje Pavlove hiše najprej z ignoranco. Šele odprtost društvenega dela, številne prireditve in ne nazadnje priznanje na ravni dežele Štajerske so vplivali na spremembo načina mišljenja. Zdaj že ugotavljamo, da v lokalnih, regionalnih ter nadregionalnih medijih o naših prireditvah že govorijo, Vendar v vsakoletnem turističnem koledarju regionalnega turističnega društva najave naših prireditev še niso dobile svojega mesta...

Pavlova hiša

Leta 1995 je društvo pridobilo v last kmečko hišo v Potrni pri Gornji Radgoni (Bad Radkersburg), ki je bila prenovljena s finančno pomočjo z Dunaja in Ljubljane. Leta 1998 je hišo slavnostno odprl tedanji predsednik državnega zbora, dr. Heinz Fischer. Društvo si je kulturni dom zamislilo kot prostor, namenjen interkulturalnim srečanjem med Avstrijo in Slovenijo ter kot hišo kulture za na Štajerskem živeče eno- in večjezično prebivalstvo. Kulturni dom se imenuje po Avgustu Pavlu, ki je bil rojen v sosednji Cankovi ter po njegovi družini, ki je nekaj let živela v tej hiši. Pavel je odrasel »trojezično« – govoril je slovensko, madžarsko in nemško. Študiral je v Budimpešti, pozneje pa deloval tudi kot jezikoslovec, etnograf, pesnik, docent na univerzi Szeged in celo kot predstojnik muzeja. Prizadeval si je za povezovanje med Madžarsko in Slovenijo. Njegova življenjska večstranska identiteta je bil glavni razlog, da je bila po njem poimenovana naša kulturna hiša.

Ob pristopu Slovenije k Evropski uniji, 1. maja 2004, so v Pavlovi hiši odprli razširjen in preurejen muzej manjšin. Poleg že obstoječe razstave o zgodovini štajerskih Slovencev, sedanji razširjeni koncept omogoča nazoren pregled številnih manjšin v okolici Gornje Radgone nekoč in danes. Ozemlje ob tromeji Avstrija – Slovenija – Madžarska je znano po svoji bogati različnosti in živi od etnične, jezikovne in religiozne raznolikosti, ki dajejo okolici svoj pečat in jo še dodatno obogatijo. Posebne preglednice vrisujejo poleg slovenske tudi romsko skupnost v Prekmurju, nemško govoreče prebivalstvo v Apačah (Abstall) in Kočevarje. Da bi dobili celosten pregled vseh živečih manjšin oz. etničnih skupin na mejnem področju avstrijska Štajerska-Slovenija-Madžarska, so bile dodatno oblikovane preglednice o nekdanjem zelo raznolikem židovskem življenju v Prekmurju. Od leta 2004 naprej se razstava z globinskimi intervjuji ljudi, ki pripovedujejo o svojih različnih usodah, nenehno širi. Po eni strani je s temi globokimi izpovedmi dosežena preusmeritev na sedanost, po drugi pa se na živ način posreduje sodobna zgodovina.

V času, odkar je bila odprta, se je Pavlova hiša s številnimi prireditvami, razstavami, delavnicami in simpoziji lastne produkcije razvila v mednarodni center, kjer se srečujejo številni ustvarjalci iz sveta. Eno od glavnih tematskih področij je pre-

seganje nasprotij pri obravnavah bližnje in mlajše zgodovine. Sodobna umetnost s socialno-politično usmeritvijo zavzema pri načrtovanju pomembno vlogo. Društvo izdaja polznanstveni letni zbornik, poleg tega pa, od leta 2003 naprej, znanstveno zbirko, ki se ukvarja z zgodovino obmejne pokrajine, kulturnimi študijami, imenoslovjem ipd. Istega leta je izšla prva knjiga iz vrste katalogov, ki se zavezuje modernim smerem mednarodnega umetniškega ustvarjanja in dokumentira razstave, ki potekajo čez poletje ter razstave na festivalu „Steirischer Herbst“. Leta 2005 smo začeli tudi z izdajanjem literarnega zbornika.

Turizem v okviru Pavlove hiše

Tako kot na drugih področjih vzdolž slovensko-avstrijske ali slovensko-italijanske meje je turistična ponudba tudi na obeh straneh meje zelo podobna: Štajerska na eni strani in južna ter jugovzhodna Štajerska na drugi strani vabijo z zlato jesenjo in z izrednimi vinskimi legami. Jugovzhodna Štajerska in Prekmurje privabljajo goste predvsem s svojimi toplicami in zdravstvenim turizmom. Turistični koncepti so skoraj identični, čeprav se slovenske terme bolj zanesejo na mednarodne goste, medtem ko so se jugovzhodne toplice s svojim marketingom za sedaj omejile samo na nemškogovoreče države. Deloma se turistične ponudbe mrežasto povezujejo s pomočjo evropskih programov. Te pobude so za sedaj še omejene, ker zahtevajo miselni preskok. Za regionalna turistična društva se akcijski radij konča ob državni meji. Zaradi strahu pred odtokom turističnih dohodkov preredko opozarjajo na ponudbe onstran meje in iz istega razloga obravnavajo skupne projekte (še) precej kritično. Ali drugače rečeno: »Ustvarjenje vrednosti mora ostati v občini in predvsem ne sme uiti čez mejo!«.

Lepota narave, ki ni omejena z značilnimi topografskimi linijami, z izjemo Mure, in bogastvo kulturne pokrajine, ki ji niso mar jezikovne meje, se lahko prodaja samo skupaj. Slovenske in avstrijske občine vzdolž Mure čaka v prihodnosti naloga, da prepoznajo makroregijo kot skupno in da razvijejo skupne koncepte. Šele takrat bo mogoče odpraviti slabosti dosedanje lege, kot bivšega obrobnega prostora dveh dežel, in tako doseči dolgotrajen razvoj.

Robert Muscherlin, rojen 1974 v Gradcu, absolvent Tehnične univerze v Gradcu. Kot študent del svojega študija opravil na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani ob podpori različnih programov (CEEPUS, Socrates-Erasmus). Diplomiral je na temo zdravstvenega turizma kot generatorja podeželskega razvoja obmejnih regij južnovzhodne Štajerske, Podravja in Pomurja. Dela kot referent v zunanji trgovini s težiščem na poslovanju med Slovenijo in drugimi državami članicami Evropske zveze. Kot odbornik društva Clen 7. sodeluje pri različnih medkulturnih projektih.

Stik:

Ime in priimek:

Robert Muscherlin

Organizacija:

Pavelhaus - Pavlova hiša

Naslov:

Laafeld/ Potrna 30

Pošta:

A-8490 Bad Radkersburg

Tel / fax:

0043 3476-3862

*Misli ob strokovnem
srečanju v Trbižu*

Ob simpoziju o slovenskem turizmu na tromeji Slovenija - Italija - Avstrija

Borut Rutar

Slovenija

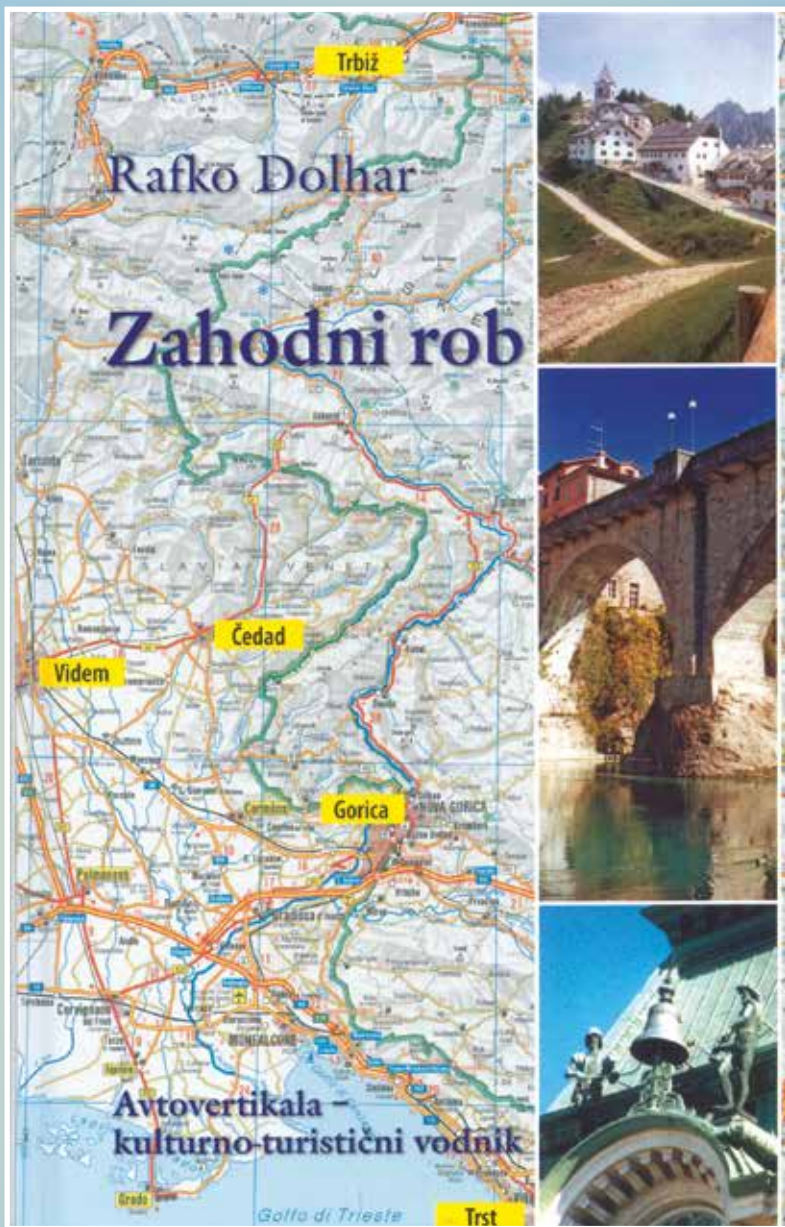
V Kulturnem domu ob Rimski ulici v Trbižu je, 12. in 13. maja, potekal že rutinirano dobro organiziran simpozij Slovenskega svetovnega kongresa o turizmu. Največ zanimanja so pritegnili nagovori uslužbencev upravnih, lokalnih in regionalnih predstavnikov oblasti, predstavitve turističnih organizacij, predavanja direktorjev posameznih zasebnih agencij in seveda medijski propagandisti, ki opravljajo občutljivo nalogo prebujanja zanimanja najširšega evropskega občestva za ta košček sveta.

Izkazalo se je, da imamo marsikaj zanimivega pokazati, kar je za seboj pustilo burno življenje preteklih stoletij. Pa tudi kar nekaj dobrega, zemeljskega, kar ponuja rodni in plodni vsakdan. Na tem prostoru je mogoče zadovoljiti vsem okusom, zahtevam in potrebam turizma, od kulinaričnega, rekreacijskega, muzejskega, umetniškega, verskega, do zgodovinskega. Pisanost ponudbe dodatno žlahtni možnost izbire afinitete romanskega, germanskega in slovanskega okusa, sloga, pristopa. Obiski Gospe svete, Višarij in Svete Gore za seboj puščajo povsem različne dragulje občutkov, v katerih je trajno bogastvo. Podobno je s spustom z jadralskim padalom po dolini Soče med očaki Julijcev ali iz Karavank proti Celovcu ali denimo iz goriških Brd proti vroči Furlaniji, ko se že od daleč blešči srebrni pladenj tržaškega zaliva... Prava draguljarna novih spoznanj se odkriva tudi med obiski Vile Manin, Kobariškega muzeja, Idrijskega rudnika in Celovca.

Skratka, različnih možnosti je na pretek. Začeti pa bo treba razvijati zavest pri ljudeh, da se to bogastvo nahaja v njihovi bližini, komaj uro ali dve iz njihovega stanovanja in da so doživetja krajev veliko bolj poživljajoča kot pa ždenje pred reportažo o teh istih krajih. Naučiti jih bo tudi treba, da bodo z žličico pravega zanimanja znali občudovati, vrednotiti, spoštovati in nenazadnje tudi znali izko-

ristiti, »izrabiti«, to možnost multikulturne ponudbe. Skratka, šlo bo za brušenje prefinjenosti okusov. In prav pri tem se bomo morali Slovenci izkazati, da ne zaostajamo. Pokazalo se je, da gremo v pravo smer.

Kar me je morda malce tesnilo pri duši, je bila slaba »množična« udeležba. Poleg profesionalcev s področja turizma, se simpozija, razen nekaj izjem, ni udeležil skoraj noben radoveden domačin. Morda je bil simpozij zastavljen visoko in strokovno, ampak nobenega Slovenca ni bilo zaslediti ne iz Trbiža, Žabnic, Beljaka ali Celovca. Niti iz bližnje Ovčje vasi, ki je bila še ne pred sto leti domala v celoti slovenska vas s 95 hišami. Danes tam doma govori slovensko le še 5 družin. Dvorana v Trbižu je bila dovolj velika, da bi sprejela vse te družine, ki bi gotovo čutili zadoščenje, da se je nekdo nanje spomnil in jih osebno povabil. Kljub ognjemetu pisane palete turistične ponudbe, barvito projecirane na filmsko platno, so prazni sedeži v dvorani brez obiskovalcev vzbujali občutek zaostajanja, hiranja, če ne celo izumrlosti slovenstva v tem obmejnem trikotu. Na ulicah Trbiža nisem zasledil ene same slovenske besede. Tudi v Ovčji vasi ne. Morda so bili v preteklosti še bolj črni časi. Ali ne pomeni že samo dejstvo, da je simpozij slovenskih turističnih profesionalcev potekal prav tu, velik napredek? To je bil znak prebujanja nove mladosti, novega sožitja.

Dolhar Rafko: **Zahodni rob**

Avtovertikala. Kulturno-turistični vodnik

136 strani, 12,5 x 19,5 cm, trda vezava
€ 14,90 / SIT 3.570,64

Skrb za vaše zdravje je del nas.

*Poslanstvo našega farmacevtskega podjetja je narediti dragocene trenutke
še lepše in bogatejše.*

*Naše poti so zato tlakovane z znanjem, visoko tehnologijo in izdelki,
ki izpolnjujejo želje po zdravem življenju.*

*Naša prihodnost je med vodilnimi
farmacevtskimi generičnimi podjetji.*

Živeti zdravo življenje.